UNIVERSITA KARLOVA

FILOSOFICKÁ FAKULTA

EVA LINHARTOVÁ

SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY V NÁSTĚNNÉ MALBĚ 14. STOLETÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. HANA HLAVÁČKOVÁ

PRAHA 2007

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu i prameny, které jsem použila.

V Praze dne:

Eva Linhartová

RESUMÉ:

SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY V NÁSTĚNNÉM MALÍŘSTVÍ 14. STOLETÍ

Práce si klade za cíl, zmapovat dochované svatováclavské cykly z oblasti nástěnné malby 14. století a to především po stránce ikonografické.
Jsou to následující:

svatováclavský cyklus v kostele sv. Václava ve Žďáru u Blovic
-„- kostele sv. Václava v Černochově
-„- kostele sv. Matouše v Dobroměřicích
-„- schodištní cyklus na Karlštejně
-„- v kapli Domu U Kamenného zvonu

Ke srovnání v oblasti formálního pojetí a ikonografie bude rovněž přihlédnuto k cyklům v oblasti malby knižní a především pak k dochovaným svatováclavským legendám. Ostatní cykly, či jednotlivá zobrazení, budou zmiňována jen jako příklady při komparaci jednotlivých výjevů nebo v rámci mapování vývoje svatováclavského kultu.

Obsah je rozčleněn na tři části:

- První nastiňuje vývoj legend a ostatních pramenů s jejich stručnou charakteristikou. Dále zde bude poukázáno na sv. Václava jako historickou osobu a konečně jako osobu světce, jeho zobrazování a úctu.
- Druhá část seznamuje s historií objektů s dochovanými cykly a jejich stručným popisem.
- Ve třetí části jsou porovnávány jednotlivé scény za pomoci obrazové přílohy. Ikonografický rozbor, bude podložen citacemi příslušných pasáží literárního podkladu.

Přílohou je kromě fotografické dokumentace, tabulka shrnující veškeré obrazy ze života sv. Václava, které nám přinášejí legendy a výše uváděné cykly a to jak v rámci nástěnné, tak knižní malby do konce 14. století.

ABSTRACT:

ST. WENCESLS CYCLES OF THE 14TH CENTURY IN WALL PAINTING

The subject of this study is to chronicle and elaborate on the existing cycles depicting St. Wenceslas in 14th century mural painting, in particular, from the iconographic perspective.

The cycles in questions are as follows:

(i) St. Wenceslas cycle in St. Wenceslas church in Žďár u Blovic;
(ii) St. Wenceslas cycle in St. Metthew church in Dobroměřice;
(iii) St. Wenceslas cycle in Karlštejn castle;
(iv) St. Wenceslas cycle in the chapel of „U Kamenného domu“ house.

The paintings that have been found in books as well as the St. Wenceslas legends are taken into consideration for the purpose of comparison in the areas of formal expression and iconography. The remaining cycles and individual pictures are mentioned only as examples for the comparison of the individual portrayals or with the intent of tracking the St. Wenceslas myth.

The content of the study is divided into the following three parts:

- In the first part, the evolution of the legends and other sources of myth is introduced with a brief description. In addition, St. Wenceslas as a factual person in history as well as the saint, and the adoration thereof and devotion thereto, is described.
- In the second part, the extant Wenceslas cycles, as well as the buildings in which the cycles are located - with a description thereof, are described and analysed;
- In the third part, a comparison of the individual scenes is introduced using the pictures in the attachment.

The iconographic analysis is under laid and accompanied by quotations cited from the respective parts of the written sources.

In addition to the photographic documentation, a table comprised of all the key experiences in the life of St. Wenceslas, as they are introduced through the legends, and the above-mentioned cycles in the mural and book painting through the end of the 14th century, forms an attachment to the study.

OBSAH

1. ÚVOD..... 1
2. SVATÝ VÁCLAV, JAKO HISTORICKÁ POSTAVA.....2-4
3. SVATOVÁCLAVSKÁ HAGIOGRAFIE 4-6
4. IKONOGRAFIE SV. VÁCLAVA.....7-13
4.1 ATRIBUTY SV. VÁCLAVA.....7-10
4.2 SV. VÁCLAV JAKO MNICH.....10
4.3 SV. VÁCLAV JAKO OCHRÁNCE ČESKÉ ZEMĚ.....11-12
4.4 SV. VÁCLAV JAKO RYTÍŘ.....12-13
5. SVATOVÁCLAVSKÁ ÚCTA.....14-16
5.1 DOBA KARLA IV.....14-15
5.2 DOBA VÁCLAVA IV A HUSITSTVÍ.....15-16
5.3 JAGELLONSKÁ ÉRA.....16
5.4 BAROKNÍ EPOCHA.....16
5.5 19. STOLETÍ.....16
6. DOCHOVANÉ SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY.....17-18
6.1 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. VÁCLAVA VE ŽĎÁRU U BLOVIC.....19-33
6.1.1 Historie obce a kostela sv. Václava.....19
6.1.2 Popis architektury kostela sv. Václava.....19-20
6.1.3 Fresky (před 1350) – odhalení a restaurování, literatura.....20-21
6.1.4 Tématické okruhy.....22
6.1.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu.....22
6.1.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu.....23
6.1.7 Podoba sv. Václava..... 23
6.1.8 Bl. Podiven.....24
6.1.9 Popis svatováclavského cyklu.....24-33
6.1.10 Shrnutí.....33
6.2 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. VÁCLAVA V ČERNOCHOVĚ.....34-42
6.2.1 Historie obce a kostela sv. Václava.....34
6.2.2 Popis architektury kostela sv. Václava.....35
6.2.3 Fresky (kolem roku 1350) – odhalení a restaurování, literatura..... 36
6.2.4 Tématické okruhy.....36
6.2.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu..... 37
6.2.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu.....38
6.2.7 Podoba sv. Václava.....38
6.2.8 Popis svatováclavského cyklu.....38-41
6.2.9 Shrnutí.....41-42

6.3 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. MATOUŠE V DOBROMĚŘICÍCH....43-47
6.3.1 Historie obce a kostela sv. Matouše....43-44
6.3.2 Popis architektury kostela sv. Matouše....44
6.3.3 Fresky (kolem pol 14. stol.) – odhalení a restaurování, literatura....44
6.3.4 Tématické okruhy....45
6.3.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu....45
6.3.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu....45
6.3.7 Podoba sv. Václava....45-46
6.3.8 Popis svatováclavského cyklu....46-47
6.3.9 Shrnutí....47
6.4 SVATOVÁCLAVSKÝ SCHODIŠTNÍ CYKLUS VE VELKÉ VĚŽI HRADU KARLŠTEJNA.... 48-60
6.4.1Historie objektu....49
6.4.2 Popis architektury Velké věže....48-49
6.4.3 Fresky (druhá pol. 60. let, 14. stol.) – restaurování, literatura....49
6.4.4 Tématické okruhy.... 50
6.4.5 Rozvržení jednotlivých scén....50
6.4.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu....51
6.4.7 Podoba sv. Václava....51
6.4.8 Popis svatováclavského cyklu....52-59
6.4.9 Ostatní výjevy....60
6.4.10 Shrnutí....60
6.5 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KAPLI DOMU U KAMENNÉHO ZVONU ČP. 605/I. 61-64
6.5.1 Historie objektu....61
6.5.2 Architektura domu U kamenného zvonu....61-62
6.5.3 Fresky (kolem roku 1310) – odhalení, restaurování, literatura....62
6.5.4 Tematické okruhy....62
6.5.5 Rozvržení scén....62
6.5.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu....63
6.5.7 Podoba sv. Václava....63
6.5.8 Popis svatováclavského cyklu....63-64
6.5.9 Shrnutí....64
7. KOMPARACE SVATOVÁCLAVSKÝCH VÝJEVŮ....65-145
8. ZÁVĚR....146
9. PŘÍLOHA
9.1 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA
9.2 TABULKA POROVNÁVAJÍCÍ SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY S JEJICH LEGENDICKÝM PODKLADEM
9.3 „DOBROZDÁNÍ“ KAMILA HILBERTA O FRESKÁCH V KOSTELE SV. MATOUŠE V DOBROMĚŘICÍCH
10. SEZNAM VYOBRAZENÍ
10.1 V RÁMCI ODDÍLU „KOMPARACE SVATOVÁCLAVSKÝCH VÝJEVŮ“
10.2 V PŘÍLOZE
11. SEZNAM LITERATURY

1. ÚVOD

Svatováclavská problematika je nesmírně rozsáhlé téma. Přestože počet dochovaných cyklů je relativně nízký, vyžadovalo by si jejich podrobné zpracování mnohem více prostoru, než poskytují stránky této diplomové práce. Mnohé nutně zůstalo opomenuto.

Koncepce svatováclavských cyklů je vždy vázána na osobu objednavatele, potažmo inventora. Venkovské kostely, jsou však na informace o své minulosti poměrně skoupé. Proto se zájem této práce soustředí především na ikonografickou stránku zobrazení života sv. Václava. Vodítkem při formulování programu maleb nám je pak prostředí, pro které byl cyklus určen a z něhož je třeba vycházet.

2. SVATÝ VÁCLAV, JAKO HISTORICKÁ POSTAVA

„Vzejdou dvě zlaté olivy, jež svými vrcholy proniknou až do sedmého nebe a po všem světě budou zářiti svými divy a zázraky. Budou je oběťmi a dary ctíti a jim se klaněti všechna pokolení země české a ostatní národové. Jedna z nich bude slouti Více sláv (Maior Gloria)…“

Těmito slovy předpověděla narození sv.Václava česká Sibyla, kněžna Libuše.[1]

... Stalo se tak přibližně v roce 907. Václav byl prvorozeným synem tehdy ještě nevládnoucího člena přemyslovské dynastie Vratislava a jeho manželky kněžny Drahomíry. V čele přemyslovské dynastie stál tehdy Václavův strýc, kníže Spytihněv. Ten nastoupil po smrti svého otce a prvního pokřtěného a historicky doloženého knížete Bořivoje. Jeho ženou byla první česká světice Ludmila. A právě Ludmila se zasloužila o křesťanskou výchovu malého Václava. Asi v roce 915 se narodil jeho mladší bratr Boleslav. Pouze dvě legendy uvádí Boleslava jako prvorozeného a to slovanská Proložní legenda O přenesení ostatků sv. Václava,[2] Dalimilova kronika.[3] Rozdílný věk bratří výstižně, i když se značnou nadsázkou, dokládá iluminace Gumpoldovy legendy.[4] Václav je zobrazen jako zralý muž s vousy, oproti tomu Boleslav je zde zachycen jako bezvousý mladík. Vnímejme však tuto snahu malíře jako ryze obrazné vyjádření prvorozenosti Václavovy, neboť ten v době své smrti nedosáhl ani třiceti let.[5]

Některé legendy nás informují o tom, že Václav měl ještě sestry, z nichž jedna jménem Přibyslava se později stane svědkem posmrtných zázraků svého bratra a jejíž ostatky budou uloženy v chrámu sv. Víta, jak zaznamenal ve své kronice Beneš Krabice z Weitmile.[6]

V Proložní legendě o sv. Václavu, která však naše cykly nemohla ovlivnit, je Václavovi přisuzován i druhý bratr jménem Spytihněv.[7]

Prameny sv. Václava shodně líčí jako muže „svaté čistoty“ žijícího v odříkání, toužícího po mnišském stavu. Druhá slovanská legenda o sv. Václavu,[8] zařazuje do svého textu, cosi, co na první pohled zcela odporuje předchozím tvrzením. Vypráví o tom, že kníže Václav zplodil syna jménem Zbraslav.[9] Pokud

[1] Marie BLÁHOVÁ/Zdeněk FIALA (ed.): Kosmova kronika česká, Praha 1972[5], 20.
[2] Emilie BLÁHOVÁ/Václav KONZAL/A. V. KONZAL: Staroslověnské legendy českého původu, Praha 1976, 307.
[3] Marie BLÁHOVÁ/Marie KRČMOVÁ/Hana VRBOVÁ: Kronika tak řečeného Dalimila, Praha 1977, kap. 25, 50.
[4] Antonín FRIEDL: Iluminace Gumpoldovy legendy o sv. Václavu, Praha 1926, 19sqq.
[5] Dušan TŘEŠTÍK: Počátky přemyslovců, Praha 1997, 204sq; k věku knížete Václava v době jeho smrti také Emanuel VLČEK: Osudy českých patronů, Praha 1995, 83-88, autor zde stanovuje vek knížete na cca 40 let.
[6] Josef EMLER (ed.): Fontes rerum Bohemicarum, IV, Pragae 1884, 436; k ostatkům bl. Přibyslavy VLČEK (pozn. 5) 99sq.
[7] BLÁHOVÁ/KONZAL (pozn. 2) 292
[8] Ibidem 168; Dušan TŘEŠTÍK: Manželství knížete Václava podle II. staroslověnské legendy, in: PÁNEK Jaroslav/POLÍVKA Miloslav/REJCHRTOVÁ Noemi (ed.):Husitství-Reformace-Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, 39sqq.
[9] TŘEŠTÍK (pozn. 5) 384sq.

tomu tak bylo, musel tento syn zemřít mnohem dříve než měl možnost ujmout se vlády po svém otci. Kristiánova legenda pak nepřímo naznačuje, že kníže Václav byl ženat.[10]

Václavův politicko-náboženský směr,[11] jeho orientace na Sasko a odklon od vazeb na Bavorsko, se znelíbí Václavově politické opozici, jejímž představitelem je Václavův bratr Boleslav, sídlící ve svém údělném knížectví v (Staré) Boleslavi. Tento spor vyvrcholí Václavovou smrtí a potřením jeho přívrženců.

Václav byl zavražděn bratrem Boleslavem či jeho družiníky 28. září 935.[12] Téměř v zápětí se začíná vzmáhat svatováclavská úcta.[13] Obecnější povědomí o knížeti-světci, potvrzuje i zmínka v díle „*Rerum gestarum Saxonicarum libri tres*" kronikáře Widukinda, z 60. let. 10. stol., který hovoří o bratru českého knížete Boleslava, o němž se vypravují zázraky.[14]

O tři roky později, tedy v roce 938, konkrétně 4. března, nechává kníže Boleslav, přenést tělo svého bratra do hrobu v kostele sv. Víta na Pražském hradě. Tento údaj je však třeba brát s určitou rezervou a vnímat rozmezí tří let od smrti sv. Václava po dobu jeho translace symbolicky.[15] Tato Translace byla v podstatě kanonizací nového světce.[16] Samotná kanonizace nezáležela v 10. století ještě na vůli papeže a nebyla ani v jeho rukou, jak je tomu nyní. Až do doby pontifikátu papeže Alexandra III. 1159-1181 zůstávala v pravomoci jednotlivých biskupů, podle některých badatelů, tedy k ucelené kanonizaci v souladu s tehdejším kanonickým právem došlo nejspíše záhy po založení pražského biskupství v roce 973. Buď tomu bylo za prvého pražského biskupa Dětmara (+ 982) nebo za jeho nástupce Slavníkovce Vojtěcha.[17] Václavova kanonizace se nejdříve odrazila ve středověkých církevních kalendářích. První takové záznamy o svatováclavském svátku jsou dochovány v sakramentáři ve veronské knihovně a jsou spojeny s osobu svatého Wolfganga (+994), biskupa řezenského, jenž se sám aktivně podílel na založení pražského biskupství. Z roku 992 máme zprávu o vložení části Václavových ostatků do

[10] Jaroslav LUDVIKOVSKÝ (ed.): Kristiánova legenda: Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily, Praha 1978, 60

[11] Oldřich KRÁLÍK: Qui quamdiu vixit čili kdo dělal vlasteneckou politiku, in: KRÁLÍK Oldřich: Labyrint dávných dějin českých, Praha 1970, 81-116; Zdeněk FIALA: Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým, in: Sborník historický 9, 1962, 5sqq.

[12] TŘEŠTÍK (pozn. 5) 209sqq.

[13] Dušan TŘEŠTÍK: Dynastičtí svatí a zemští patroni - Václav, Ludmila, Vojtěch, in: WIECZOREK Alfried/HINZ Hanz-Martin (ed.):Střed Evropy okolo roku 1000 (katal. výst.), Praha 2002, 314sq.; Rudolf URBÁNEK: Svatý Václav a jeho úcta**,** in: přednáška, proslovená dne 25. listopadu 1929 v universitní aule o slavnostní schůzi Masarykovy university, Brno 1930, 133-154.

[14] Hans-Eberhard LOHMANN/ Paul HIRSCH (ed.): Widukind, Res gestae Saxonicae I., Hannoverae 1935, 50sq.

[15] Dušan TŘEŠTÍK: Translace a kanonizace svatého Václava Boleslavem I., in: KUBÍN Petr/PÁTKOVÁ Hana/PETRÁČEK Tomáš (ed.): Světci a jejich kult ve středověku. Sborník katolické teologické fakulty UK, Dějiny umění-historie IIV., České Budějovice 2006, 339sq.

[16] Ibidem 332sq.; Josef CIBULKA: Václavova rotunda sv. Víta, In: GUTH Karel (ed.): Svatováclavský sborník I., Praha 1934, 307-325, 366-377

[17] Pavla OBRAZOVÁ/Jan VLK: Maior Gloria – Svatý kníže Václav, Litomyšl 1994, 119

svatovavřineckého oltáře Halberstadtu a o dvacet let později i v Bamberku.[18] První doklad o slavení svatováclavského svátku v Čechách nalézáme v Brunově svatovojtěšské legendě.[19]

3. SVATOVÁCLAVSKÁ HAGIOGRAFIE

V porovnání s počtem legend věnovaných jiným světcům je to úctyhodný počet a to zejména co do množství dochovaných rukopisů.[20] Je to snad tím, že Václav byl vladařem s jehož jménem je spojena christianizace evropského prostoru. Přestože se s postupným přijímáním křesťanství setkáváme již u jeho předků, byl to právě on, kdo se již od dětství zcela podřídil jeho zásadám a zvolil si mučednickou smrt. On, spolu se svou babičkou Ludmilou byli *„…nové hvězdy ozařující světlem svých ctností vlast svou Čechy a všechen jejich lid…"*[21] Jistě zde podstatnou roli hraje i to, že jde o mužského světce, panovníka, mučedníka a tedy proto stojí naše první mučednice a babička Václavova sv. Ludmila v jeho stínu. Tyto legendy jsou logicky pramenem, ze kterého čerpali i umělci v případě děl věnovaných tomuto světci. Je nutno zdůraznit, jak velice je problematika svatováclavské hagiografie složitá a spletitá. Jednotlivé legendy se mezi sebou ovlivňovaly, vznikaly jejich redakce a proto je velice obtížné dohledat, která předcházela kterou, ale toto ani není úmyslem této práce.

„Změny od 10. do 14. století v oblasti svatováclavských legend jsou důsledkem proměny estetických názorů autorů a rovněž tak kontaktem se sociálně politickou oblastí."[22] ¨

„...hagiografie (literární legenda) není kritická, nýbrž autoritativní, nesnaží se popisovat historickou skutečnost, jaká byla, ale takovou, jaká měla být. To s sebou přináší jednu velice závažnou věc, která je při studiu svatosti a světců skutečně prvořadé důležitosti. Svou jednostranností a jednoplánovostí neumožňuje totiž rozlišit dějinný průběh od dějinného příběhu zpracovávaného písemnictvím, tedy historii a tradici, prví život světce a jeho druhý život, vcelku jí splývá, historická osoba a literární postava."[23]

Byla nastolena i debata o případné existenci, dnes již nedochované, legendy, z které mohly další čerpat.[24] V případě výtvarného umění zde nepřehlédnutelnou roli musela hrát i ústní lidová tradice a prostředí pro které bylo to které dílo určeno. Prameny tvorby také do sebe mohly pojmout lokální projevy kultu a úcty.

---

[18] Ibidem 120
[19] Jan VILIKOVSKÝ: Bruno z Querfurtu, Život a utrpení mučedníka Vojtěcha, in: KRÁLÍK Oldřich (ed.): Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Praha 1969, 149
[20] Zdeněk UHLÍŘ: Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku, Praha 1996, 10sqq. Jiří HOŠNA: Kníže Václav v obrazu legend, Praha 1986
[21] LUDVIKOVSKÝ (pozn. 10) 9
[22] Jiří HOŠNA: kníže Václav a vybraní panovníci v písemnictví českého středověku. Autoreferát disertace z získání vědecké hodnosti kandidáta věd o umění, Praha 1964, 12
[23] UHLÍŘ (pozn. 20) 4
[24] TŘEŠTÍK (pozn. 5) 209-248

Co je nutné akcentovat, je to, že postava světce měla být exemplem a tedy nutně dějinné reálie ustupovaly do pozadí před mýtotvornou interpretací. Postava světce se v průběhu dějin měnila. Připomeňme si myšlenku M. Eliadeho: „*Vzpomínka na historické události a autentické postavy se po dvou nebo třech stoletích modifikuje, aby mohla vstoupit do praformy archaického myšlení, které nemůže přijmout osobní a která uchovává jen exemplární*."[25] Jejich hlavním úkolem bylo totiž zpodobení oslavovaného světce jakožto příkladného křesťana a to bez ohledu na historickou skutečnost. Proto jim např. velmi často připisovaly skutky a činy, ke kterým nalézaly vzory v Bibli. Zvláště oblíbeným motivem byly biblické skutky milosrdenství. Legendisté se ve svých charakteristikách světců často inspirovali i jinými legendami oslavujícími především významné a dobře známé světce.[26] Logicky se tak vytvářejí určitá legendická topoe, která smazávají rozdíly mezi jednotlivými světci, zahlazují jejich individuální vlastnosti, redukují jejich životy na kupení exempel a jak poznamenal ve své studii Andre Vauchez cílem bylo: *„vymazat individuální vlastnosti světců a přeměnit jejich život v zlomek věčnosti".*[27]

Ve 12. století postupně vznikají deriváty původních literárních legend či liturgických lekcí, recenze, zlomky. Již zmiňovaná Kristiánova legenda je v současnými odborníky na tuto problematiku považována za vyvrcholení raně středověké svatováclavské hagiografické tradice a fáze, kdy svatováclavský kult nebývá významu státního symbolu[28]. Což dotvrzují zejména dochované mince a pečeti.[29] K důležitému přelomu dochází v době přechodu románského období do doby gotické a s tím spojenou změnou myšlení. Dochází k „zcírkevnění", zatím co v době románské je svatost pokládána za podstatnou vlastnost, doba gotická svatost pokládá za vlastnost získanou, důraz kladený na svátost pokání se zvyšuje. Toto byl silný podnět k přepracování starších děl, (první recenze Ut annuncietur, první recenze Orient iam sole, aj.)[30]

Druhá čtvrtina 14. stol. nepřináší výraznější změny, těch se dočkala až doba 40/50.let tohoto století, kdy vzniká Karlova legenda.[31] Kterou je možno vnímat jako návrat k státně dynastické legitimaci. Ta se však příliš v liturgii neprosadila. Jan ze Středy je autorem druhé recenze Ut annuncietur a anonym nejspíše augustiniánský kanovník z Roudnice kol roku 1370 vytvořil druhou recenzi Oriente iam sole,[32] která uzavírá polemiku vyvolanou Legendou Karlovu. Je zde akcentováno eucharistické téma a tím i příklon k „devocia moderna". V této době se také ustanovuje podoba Václava jako světce rytíře.[33]

---

[25] Mircea ELIADE: Mýtus o věčném návratu. Praha 2003², 35
[26] Jiří SLÁMA: Kníže sv. Václav a jeho tradice v českých dějinách, in: KUCHYŇKA Zdeněk (ed.): Budeč 1100 let (905 - 2005), I, Archeologie a historie, Kladno 2005, 121
[27] Andre VAUCHEZ: Světec, in: LE GOFF Jacques (ed.):Středověký člověk a jeho svět, Praha 2003², 264
[28] UHLÍŘ (pozn. 20) 13
[29] Gustav SKALSKÝ: České mince a pečeti 11. a 12. století, in: Sborník národního muzea I, 1, 1938-A, 27
[30] UHLÍŘ (pozn. 20) 16
[31] Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ(ed.): Karel IV. Legenda o sv. Václavu, Praha 1971
[32] Idem: Legenda o svatém Václavu počínající slovy Když vycházelo už slunce křesťanství, in: CHALOUPECKÝ Václav (ed.): Na úsvitu křesťanství, Praha 1941, 219sqq.
[33] Josef MACEK: Tři studie o rytířské kultuře v Čechách, in: Husitský tábor, 8, 1985, 343sq.

Po tomto období vzepětí václavských legend (2/4. 14.stol.) dochází k útlumu. Do konce středověku mizí tvorba legendistická. Bude docházet jen k přepisování starších památek, vrch bude mít jen homiletika.[34]

Ani doba husitská nepřináší nové změny a opět jen kopíruje a doplňuje předchozí prameny. Husitská svatováclavská homiletika se téměř zcela dostává do mimo-hagiografického kontextu, přestává být svědectvím kultu a úcty tohoto světce. Částečné oživení nastane až v době jagellonské. Teprve doba barokní oživí opět v plné síle svatováclavský kult.

[34] Zdeněk UHLÍŘ: Svatováclavská hagiografie a homiletika v Čechách 14. a 15. století, in: Strahovská knihovna, 20-21, 1985-1986, s. 5sqq.

4. IKONOGRAFIE SV. VÁCLAVA

Svatováclavská ikonografie se začala utvářet zhruba v 11. stol. Z této doby je také známo nejstarší známé zobrazení a to na dedikačním listu Gumpoldovy legendy o sv. Václavu z doby kolem roku 1006 (Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf., 11.2 Aug.).[1] Patrně z této iluminace vycházejí pozdější tradice zobrazování knížete s vousy. Až na výjimky, jakými jsou Kodex vyšehradský, [2] z doby kolem roku 1085 (NK ČR, XIV A 13) [2] a Liber depictus zhotovená před rokem 1350 (ÖNB, cod. 370),[35] je jeho holá tvář, vždy symbolem jinošských let. J. Cibulka se domníval, že vousy nejsou v případě iluminace Gumpoldovy legendy ani tak výrazem věku jako spíše toho, jak ottonská doba zobrazovala barbary.[36]

4.1 ATRIBUTY SV. VÁCLAVA

V iluminaci Gumpoldovy legendy je zachycen každopádně Václav jako světec a mučedník, nikoli však národní světec kterým se stane až v následujících stoletích. Postupně vykrystalizovalo zobrazování knížete Václava do podoby rytíře, které bude velice oblíbené ve vrcholném, ale zejména v pozdním středověku. Jeho atributy se budou rovněž proměňovat a to od palmové ratolesti, meče a prostého kopí, k nejznámějším a tím je korouhev se znakem orlice, a štítu často s totožným symbolem, výjimečně s vyobrazením lva (Staroměstská pečeť kolem roku 1280), a samozřejmě knížecí čapka. V případě Václava-rytíře je to ještě zbroj, jejíž zobrazování se vydalo dvěma proudy, ale o tom níže, v kapitole sv. Václav jako rytíř.

Určujícím atributem je, jak již bylo řečeno knížecí čapka. Její podoba se však v závislosti na čase a místě vzniku zobrazení modifikuje. Avšak zejména v počátcích utváření svatováclavské ikonografie se setkáváme i s jinými pokrývkami hlavy a v určitých případech i s absencí svatozáře.

- Koruna – Na dedikační listě Gumpoldovy legendy, klade Kristus na hlavu sv. Václava korunu, která svým tvarem připomíná tiáru či kónickou helmice s křížkem na vrcholu.[37] Jedná se však spíše o jakousi „korunu slávy a cti“ kterou Kristus udílí svému věrnému sluhovi. „*Blahoslavený muž, kterýž snáší pokušení; nebo když bude zkušen, vezme korunu života, kterouž zaslíbil Pán těm, kdož ho milují*“ – „*Beatus vir qui suffert temptationem quia cum probatus fuerit accipiet coronam vitae quam repromisit Deus diligentibus se*“ (List Jakubův 1,12) V širší verzi legendy Ut annuncietru,[38] nalezneme slovní opis s obdobnými prvky jaké shledávám na wolfenbüttelské iluminaci: *„Ozdoben jsa věncem z lilií a růží přijal z rukou Hospodinových trojnásobnou svatozář. Takže královská koruna důstojnosti, slávy a cti zdobí jeho hlavu na věky věkův.“* Není snad tedy chybou, domnívati se, že zde „tiára“ symbolizuje absentující svatozář a přijetí sv. Václava mezi vojíny Kristovy.

---

[35] Antonín MATĚJČEK/Jindřich ŠÁMAL: Legendy o českých patronech v obrázkové knize z XIV. století, Praha 1940
[36] Josef CIBULKA:Obraz svatého Václava, in: Umění III, 1930, s. 161
[37] Ibidem; FRIEDL (pozn. 4) 27-29, 123sq.
[38] MATĚJČEK/ŠÁMAL (pozn. 35), 51sqq.

Ojedinělým je v tomto směru representativní zobrazení sv. Václava v kostele sv. Václava v Černochově. [XCVIII.] Václavovu hlavu zdobí liliová koruna kombinovaná s červenou mitrou.

- helmicí – Zobrazování knížete Václava s helmicí bylo jistě ovlivněno tzv. Svatováclavskou přilbou ze svatovítského pokladu, na níž snad byla přenesen tradice z přilby, která sv. Václavovi skutečně náležela. Ta však pochází až z doby kolem roku 1000, a je, spolu s drátěnou košilí a mečem sv. Václava, uložena v inventáři chrámu sv. Víta.[39] Přilba chrání hlavu Václavova zobrazení na průčelí kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, kolem roku 1165, či mincích, např. Revers denáru Bořivoje II. z let 1100-1107. Někteří badatelé označují za sv. Václava i postavu knížete s románským šišákem, v rotundě sv. Kateřiny ve Znojmě.[40] Tento názor ale nenalez v odborné literatuře podporu.[41]

- vévodskou či knížecí čapkou resp. mitrou[42] - Nejběžnějším typem „svatováclavské čapky" je čapka se zaoblenými rohy, za všechny uveďme alespoň následující příklady: nástěnné malby v kostele sv. Václava ve Žďár u Blovic (kolem pol. 14. stol.), sv. Matouše Dobroměřicích (kolem pol. 14. stol.), sv. Václava v Černochově (kolem pol. 14. stol.), schodištní cykly na Karlštejně (druhá pol. 60. let 14. stol.), sv. Václava Čachrově (pol. 14. stol.), sv. Havla v Myšeneci (pol. 14. stol.), Povýšení sv. Kříže v Třebosicích (pol. 14.stol.), aj. K problematice vývoje knížecí čapky viz pod čarou (I.).

(I.) Zastavme se blíže u knížecí mitry. Původně měla tvar pokrývky hlavy s dvěma rohy po stranách, tj. vpravo a vlevo, a dvěma na ramena spadávajícími pruhy – pendilie, později se rohy pootočily o 90°. Sám pojem „mitra" prošel dlouhým vývojem a v polovině 11. století s biskupskou nebo opatskou čepicí zdaleka nesplýval. Její současné uplatnění předznamenal teprve zlom v pohledech na liturgickou pokrývku hlavy, který nastal v průběhu 11. století. V západním křesťanstvu užívali mitry i císařové. Jejich mitra nejspíše souvisela s titulem římského patricije (patricius Romanorum). Za císařského nastolení v Římě jím byl o Vánocích 1046 provolán Jindřich III. Tehdy se také hovoří o mitře. Hodnost patricie, vzešlá z pozdně antických a karlovských tradic, byla spojována s nárokem na vládu ve Městě (tedy v Římě). Patricijovi teoreticky náležel rozhodující hlas při papežské volbě.Titul patricie uděloval římský „lid" a jeho nositelem nemusel být vždy jen císař. „Bílá mitra" (mitra alba) je zmíněna i v korunovačním řádu Sálců z druhé poloviny 11. století. Mizelo však povědomí o spojení císařské mitry s patricijskou hodností, takže mitra, kterou vkládal papež na skráně korunovaného císaře a teprve přes ni pokládal korunu, byla již mitrou církevní. Smysl udílení církevní mitry z vůle papeže byl vcelku jasný. Jako specifický „římský" znak upevňovala mitra vazby oceněných mitrantů, ať duchovních (biskupové, ale i jiní) nebo výjimečně laiků, k apoštolskému stolci. Za aktivizace reformního papežství se celý jev přesouval do politické roviny.[43]

Mikuláš II. kolem roku 1060 udělil právo nosit mitru Spytihněvovi II. a rovněž tak Alexandr II. v roce 1071 udělil tuto výsadu Vratislavovi II. (1061-1092). Jednalo se o klerikální mitru, která byla při korunovaci kladena pod korunu. Spojení mitry a koruny, odvozované ze starozákonního citátu *„...zlatou korunu na jeho mitře..."–„...coronam auream supra mitram eius..."* (Sírachovec 45,12), zdůraznil také korunovační řád římských císařů z konce 12. století. Toto se dálo v době kdy česká knížata usilovala o získání královské koruny, což se stalo až v roce 1085. Papež vzhledem k poměru k německé říši ke své újmě korunu udělit nemohl, dal jim alespoň to, co v jeho moci bylo, t.j. mitru. Z vévodské mitry vznikla vévodská čapka.

---

[39] Anežka MERHAUTOVÁ: Vznik a význam svatováclavské přilby, in: POLANSKÝ Luboš/SLÁMA Jiří/TŘEŠTÍK Dušan (ed.): Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), Praha 2000; Josef SCHRÁNIL: O zbroji sv. Václava, in: GUTH Karel (ed.): Svatováclavský sborník I., Praha 1934, 160-172. Marie KOSTÍKOVÁ/Petr CHOTĚBOR: Kaple sv. Václava, Praha 1999, 75-80.
Praha 2000, s. 85sqq.; Antonín MATĚJČEK: Zbraň sv. Václava a meč svatoštěpánský, in: Zvláštní otisk z Věstníku České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 5-6/ XXV, 1916, 1sqq.; Klement BENDA: Románská umělecká řemesla, in: CHADRABA Rudolf, KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, 129sq.

[40] Josef ZÁSTĚRA: Původ péřové koruny. Postavy panovníků na českých a moravských denárech, Znojmo 1986

[41] www.znojemskarotunda.com, vyhledáno 20. 6. 2007

[42] MATĚJČEK/ŠÁMAL (pozn. 35) 152, sq.

[43] Josef ŽEMLIČKA: Čechy v době knížecí (1034-1198), Praha 1997, 84-88.

V tzv. Pařížském zlomku latinského překladu Dalimilovy kroniky (před pol. 14. stol., NK, sign. XII.E.17),[44] se jedná o určitou variantu, danou místem vzniku iluminací. V případě maleb v přízemní kapli Domu U kamenného zvonu č.p. 605/I. (kolem roku 1310), má čapka tvar zahrocené „mitry".

- Jinou pokrývkou hlavy – Trůnící sv. Václav v Kodexu vyšehradském, je dekorován pokrývkou hlavy znázorněnou jako kožešinová čapky s na ramena spadajícími zvířecími tlapami. V jejím tvaru spatřoval A. Friedl reminiscenci antických zobrazení lví kůže na hlavě Herakla.[45] J. Cibulka oproti tomu spatřoval v této pokrývce hlavy západní mitru s dvěma postraními rohy a dvěma na ramena spadajícími pruhy.[46]

- bez pokrývky hlavy – První zobrazení nalezneme v již zmiňovaných iluminacích Gumpoldovy legendy ve Wolfenbüttelu a to ve scénách *hostiny v Boleslavi* a *zavraždění sv. Václava* (Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf., 11.2 Aug. 4, fol. 20v a 21r). V českém prostředí jsou to pak dva příklady z oblasti knižní malby. Tzv. Flores Bernardi z druhé poloviny 12. století (KK Olomouc CO 174, fol. 1v), jedná se o dedikační obraz s trojicí patronů pražského kostela. Zde je sv. Václav identifikován nápisem nad jeho hlavou. Jako atribut svatosti drží palmovou ratolest. Kolem roku 1200 pak vznikla iluminace tzv. De Civitate Dei (KK, A 7, fol. 1r) zachycující Nebeský Jeruzalém. V dolním pravém rohu je skupinka českých světců. Jako jediní, z celého zástupu svatých, nemají naši patroni svatozáře.

- Kopí s praporcem – patří mezi další atributy sv. Václava a to běžně již v 11. stol. To dokládají vyobrazeným na dobových mincích. Prvotním byl praporec typu gonfanonu s několika cípy. Motiv černé orlice se na něj přenesl zhruba až za vlády Vladislava II.[47] Kopí (resp. korouhev), se těšilo velké úctě a bylo nošeno jako apotropaion v bitvách. První z nich byla bitva u Chlumce 18. 1126 a právě před touto bitvou bylo opatřeno praporcem někdejší slavníkovské domény, uchovávaný v kostele na vrbčanském hrádku. [48]. Zprávu z pera Kanovníka Vyšehradského k bitvě u Chlumce říká: „*...když na sto předáků českých i proboštů a kaplanů hlídalo, stojíce dokola, kopí svatého Václava, mezi nimi jeden kaplan ctnostný, urozený, jménem Vít, jenž držel kopí řečeného světce, jak je zvykem, oděn jsa v brnění a přilbu jako Achilles, zvolal slze radostí na své: Druhové a bratři, buďte stálí, neboť nad hrotem posvátného kopí vidím svatého Václava, an, sedě na bílém koni a oděn bílým rouchem, bojuje za nás, i vy vizte !*"[49]

---

[44] Zdeněk UHLÍŘ/Alena JEŽKOVÁ: Příběhy z Dalimila, pařížský zlomek latinského překladu. Praha 2005; Zdeněk UHLÍŘ: Dalimilova kronika, pařížský zlomek latinského překladu, Praha 2005; velmi podrobný rozbor Idem http://knihovna.nkp.cz/knihovna52/uhlir.htm; vyhledáno 1.9. 2007
Libuše HRABOVÁ/Antonín KALOUS: Dalimilova kronika v Olomouci – Pařížský zlomek latinského překladu, Olomouc 2006; František SKŘIVÁNEK: Identita kronikáře tak řečeného Dalimila, in: Heraldika a genealogie 1-2/XXXVII, 2005, 25sqq.; Zdeněk UHLÍŘ: Rukopis s tajemstvím – Pařížský zlomek latinského překladu Dalimilovy kroniky, in: Dějiny a současnost 5/ XXVII, 2006, 19sqq.

[45] Antonín FRIEDL: Přemyslovci ve Znojmě, Praha 1966, 54

[46] CIBULKA: (pozn. 36), 165; dále se touto problematikou zabývali autoři Anežka MERHOUTOVÁ/Dušan TŘEŠTÍK: Ideové proudy v českém umění 12. století, Praha 1985, 82-105.

[47] SKŘIVÁNEK (pozn. 44), 28

[48] Rudolf TUREK: Svatý Václav, in: KADLEC Jaroslav (ed.): Bohemia sancta – životopisy českých světců a přátel božích, Praha 1990^2, 62

[49] Marie BLÁHOVÁ/Zdeněk FIALA (ed.): Pokračovatelé Kosmovi, Praha 1974, 40

Toto kopí se nezachovalo. Kromě početných příkladů v nástěnné a deskové malbě se vyskytuje v rámci knižní malby. Jsou to zobrazení v Gumpoldově legendě, dalším z raných vyobrazení, jak ve svém příspěvku nastínil Pavol Černý, se nachází na frontispicu rukopisu Apokalypsy, z pol. 11. stol (Praha, KK A 60/3, fol. 1v). Kde se kníže Vratislav II. objevuje s touto insignií, odpovídající dle všeho historickému exempláři repliky sv. kopí, kterou ukořistil dosavadnímu držiteli Rudolfovi Švábskému, německému protikráli, v bitvě u Flarchheimu v roce 1080 a uložil ji poté na hrob sv. Václava, aj.[50]

Mezi další součásti svatováclavské zbroje, patří již zmiňovaný meč a drátěná košile, které jsou chovány v inventáři svatovítského chrámu, jejich původ je však nejistý.

4.2 SV. VÁCLAV JAKO MNICH

V nejstarším období dějin svatováclavské úcty, která byla zpočátku spojena především s knížecím prostředím a s pražským biskupstvím, zcela jednoznačně převládal aspekt náboženský. Sv. Václav byl líčen jako dokonalý asketický mnich, který jenom s odporem vykonával vladařské povinnosti. Úspěch mnišského modelu v počátcích feudalismu lze vysvětlit jako dobové přesvědčení, že svatost je záležitostí „profesionálů".[51] Mnich byl vnímán jako ten, kdo prostřednictvím modliteb/modlení je propojen s božským světem a zároveň žije podle pevného řádu a ztělesňuje ideál poslušnosti a kázně. Na mincích doby Jaromírovy, se sv. Václav objevuje jako mnich se zkříženýma rukama na prsou. Gumpoldova legenda tuto vlastnost líčí takto*: „Toho času chtěl jíti* (sv. Václav) *do Říma, aby jej papež oděl oděvem mnišským, a z lásky k bohu vzdáti se chtěl důstojenství knížecího a odevzdati je bratru svému."*[52] A legenda Ut annuntietur dodává: *„Taková a tak pronikavá ctnost trpělivosti a pokory se v něm stkvěla, že již v oné době byl pokládán ne tak za urozeného vévodu nebo rázného rytíře, jako spíše za nejpokornějšího mnicha..."* Dokonce boural šibenice, propouštěl vězně a vyhýbal se soudním jednáním. Takovýto obraz panovníka byl tehdy nepochybně velmi blízký cítění lidových vrstev, do jejichž života stále více negativně zasahovala jimi neoblíbená státní moc. I tento aspekt mohl působit na šíření svatováclavské úcty. Další její vývoj se však ubíral jiným směrem.

---

[50] Pavol ČERNÝ: Hagiografická zobrazení ve středověké knižní malbě Českých zemí, in: Středověké rukopisy a jejich prezentace, 7. odborná konference Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska, konaná v Klášterním Hradisku 1998, http://www.vkolemcz/konf/98hrad10.htm, vyhledáno 20, 6. 2007; Idem Evangeliář zábrdovický a Svatovítská apokalypsa, Praha 2004

[51] VAUCHEZ (pozn. 28), 272.

[52] Zdeněk KRISTEN: Gumpold, Život Václava, knížete českého, in: KRÁLÍK Oldřich (ed.): Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Praha 1969, 42

4.3 SV. VÁCLAV JAKO OCHRÁNCE ČESKÉ ZEMĚ

již v 11. stol., se objevuje Václavův obraz vedle obrazu panujícího knížete na českých mincích. Aby tak symbolizoval českou státnost a její spojitost s mocnostmi nebeskými, zároveň se proměňuje v rytíře ochraňující českou zemi. Vedle mincí to pak byla zejména výzdoba Kodexu vyšehradského. Iluminátor tu patrona české země znázornil na způsob otonských císařů jako trůnícího vévodu. Od tohoto zobrazení byl pak jen krok k pojímání sv. Václava jako věčného panovníka -*Rex perpetuus*- sídlícího na nebesích a zastupovaného na zemi jeho potomky. Jistě zde sehrává roli pojímání panovníka jako *Rex iustus*. Ten potom propůjčuje svou moc pouze dočasně na zemi vládnoucímu panovníkovi, jemuž je nebeským ochráncem. Tuto představu, která je současně i vůbec nejstarší českou státní ideologií, nejlépe ve 12. a 13. století vyjadřují panovnické pečeti s vyobrazením trůnícího sv. Václava s praporcem a štítem a s latinským opisem Pax (následuje jméno příslušného českého panovníka) in manu sancti Wenceslai. Mír tu znamená obecnou ochranu celé země, která je v rukou nikdy neumírajícího knížete Václava, jenž ji zajišťuje prostřednictvím právě vládnoucího českého panovníka. Jedná se o pečeť Královskou pečeť Vladislava II. (1169), knížete Přemysla I. (1192), aj.

Příliv německých kněží a mnichů vyvolával u českého obyvatelstva potřebu opory před germanizací. Tou jim mají býti čeští světci a zejména sv. Václav. Přibližně do téže doby, tedy na přelomu 11. a 12 stol., se klade i sepsání prvních slok známého svatováclavského chorálu, i když o něm ponejprv mluví roku 1368 kronika Beneše Krabice z Weitmile. Toto pojetí Václava jako ochránce země, velmi upevnilo známé vítězství knížete Břetislava roku 1040 nad Jindřichem III. a patrně jako poděkování za toto vítězství, jak je tradičně uváděno, byl postaven u Brůdku (Brodku) ve všerubském průsmyku kostelík sv. Václava.[53] Následovalo slavné vítězství českých bojovníků v únoru 1126 u severočeského Chlumce, kde kníže Soběslav porazil německého krále Lothara. V roce 1260 přibylo pak další slavné vítězství a to u Kressenbrunnu v roce 1260, aj.

Tyto bitevní úspěchy shrňme slovy Kristiánovy legendy: „*Též těm, kteří v bitvě zápasí, Bůh nezřídka na prosby tohoto světce zázraky a slavnými skutky přispívá, všem Václava se dovolávajícím pomáhá, jakož i jemu ne jednou ani dvakrát, dokud panoval, živými a jasnými znameními byl pomohl*."

Možno snad říci, že právě v této době a po vítězných bitvách, v jejichž čele sv. Václav „stál" se z Václava – českého světce, stává světec národní, ochránce české země. Toto reflektuje i nově vznikající legenda Oriente iam sole, kde vystupuje sv. Václav poprvé v naší literární tradici jako ochránce a osvoboditel národa. Na císařském sněmu, jak praví Oriente, byl kníže Václav: "... *mnoha jinými dary, třebas si jich nežádal, od císaře velmi štědře poctěn a získav svobodu své vlasti, která dříve byla poplatná, navrátil se domů se slávou."* Zde se jistě odráží dobové politické události.

[53] Jaroslav KADLEC: Přehled církevních dějin českých I., Praha 1977, 31

Nejdůležitějším stavebním počinem v rámci svatováclavské úcty, je ovšem přestavba stávající svatovítské rotundy, na trojlodní baziliku s dvěma chóry, jejímž iniciátorem byl kníže Spytihněv II. Přestavba byla symbolicky zahájena v roce 1060 na svátek sv. Václava. Stavba pokračovala dále za Spytihněvova bratra Vratislava II. Vysvěcení se dočkala až roku 1096.

4.4 SV. VÁCLAV JAKO RYTÍŘ

Nejvíce však do našeho povědomí vstoupil sv. Václav, jako rytíř. Tento typ se pak ustálil ve13. století. Středověk je prodchnut symbolikou „rytířskosti". Středověký bojovník je povýšen na rytíře Kristova, tedy z boje fyzického se stává boj duchovní *pugna spiritualis*. Poprvé se se sv. Václavem jako vítězným bojovníkem setkáváme již v Kristiánově legendě líčící jeho střetnutí s kouřimským vévodou. Snad jakýmsi prvotním předobrazem Václava-vojína, který se z obrazného přirovnání transformoval do podoby konkrétního zobrazování, jsou slova téže legendy kde se mluví o „zbraních víry: "*... vždycky proti starému nepříteli chápaje se štítu víry a kopím Ducha svatého, jež je slovo Boží, neústupně porážel povětrné mocnosti tohoto světa."* Obdobná slova nalézáme i v Bibli: *„Vezměte na sebe plnou Boží zbroj ... štít víry, přilbu spasení, meč Ducha..."* (Ef 6,13). Co se týče skutečných zbraní, o těch nás spravuje pouze legenda Ut annuncietru*: „Zbraně nenosil proto, aby někomu tělesně ublížil, nýbrž spíše z rytířského zvyku nebo pro ochranu své osoby. Chovají se a to do dnešního dne v komoře chrámu pražského a v určitých dnech jsou uctivě pozdravovány od kněžstva a lidu na památku slavného mučeníka"*

Přesto se různá chápání postavy sv. Václava budou prolínat. Stejně jako dříve vedle sebe stojící složky středověké společnosti – mnich x bojovník(rytíř) – se začínají propojovat v nově vznikajících řádových rytířích.

Uveďme několik příkladů zobrazení sv. Václava jako rytíře do konce 14. stol. v českém prostředí. Zde vykrystalizují dva proudy pojetí svatováclavské zbroje.

a) byzantinizující zbroj (lorica squamata) - sestávající z šupinového kabátce, drátěné košile, suknice s koženými pláty, puklicemi chránícími ramena a kolena a pláště (podšitého kožešinou). Oděv doplňoval štít, kopí s praporcem a knížecí čapka se zakulacenými rohy.

b) klasická (soudobá) zbroj - oděv má často podobu dlouhé suknice s pláštěm, nebo kratšího kabátce, či krunýře, plátů chránících holeně, doplněno mečem, tesákem (v případě parléřovské sochy), kopím s praporcem a opět knížecí čapkou.

Jak poukázal zejména K. Chytil,[54] v čele první skupiny stojí Iniciála rukopisu Liber viaticus biskupa Jana ze Středy, z doby kolem roku 1360 (KNM, XIII A 12, FOL. 268V), na kterou budou navazovat díla

[54] Karel CHYTIL: Typ sv. Václava na pečeti University Karlovy a ve Viatiku Jana ze Středy a jeho deriváty, in: Památky archeologické XXXVI, 1929-30, 201sqq.

nejen středověkého umění. [3] Do této skupiny tedy řadíme vyobrazení sv. Václava v kostele Povýšení sv. Kříže v Třebosicích (kolem pol. 14. stol.), sv. Václav na Vítězném oblouku v kostele sv. Havla v Myšenci (1. pol. 14. stol.) v kostele sv. Prokopa v Krupce (1. pol. 14. stol.), sv. Václav v přízemí Staroměstské radnice (kolem pol. 14. stol.), v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Chrašticích (kolem 1390) (?), sv. Václav na antependiu z Pirny ze 40. let 14. století (Dresden, Staatliche Kunstsammlungen, Kunstgewerbemuseum, inv. č. 37417), sv. Václav na mozaice Posledního soudu na Zlaté bráně katedrály sv. Víta z let 1370-1371, pečeti zakládací listiny UK, jejíž vznik se klade do let 1350 nebo 1378. Ve stejné zbroji je oděn např. i sv. Jiří na Relikviáři sv. Jiří v podobě paže z první čtvrtiny 14. století, v inventáři svatovítském pokladu.

Druhá skupina, co do počtu vyobrazení, zcela převládá a proto uveďme jen několik nejdůležitějších příkladů týkajících se našeho tématu. Sv. Václav v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně u Loun (1376–79), Václav v nástěnné malbě ve Žďáru u Blovic (kolem pol. 14. stol.), sv. Václav v klášterním kostele minoritů v Jindřichově Hradci (50. l. 14. stol.), aj.

Doplňující „podskupinou" je unikátní jezdecké zobrazení sv. Václava – sv. Václav v kostele sv. Václava v Černochově (kolem pol. 14. stol.), [XCVIII.] se sv. Václavem na koni se ve středověké malbě setkáme již jen v kapli Domu U kamenného zvonu čp. 605/I. (1. desetiletí 14. stol.). [XCVII.] V předešlých stoletích to pak byli pouze zobrazení na mincích. Jezdecký typ se pravděpodobně neujal proto, že by mohlo docházet k záměně se sv. Jiří. Obliby se tomuto zobrazení dostane zejména v době barokní.

Vedle zobrazování knížete bojovníka, se zejména ve 14. stol. setkáváme nadále s knížetem asketou. Václav je zobrazován jako pokorný muž, oděný do prostého roucha, místy doplněného pláštěm a ve všech případech knížecí čapkou jako určujícím atributem Jeho pokora je vystupňována v nástěnném cyklu ve Žďáru u Blovic (kolem pol. 14. stol.), kde ho malíř znázornil dokonce bosého. Uveďme pro názornost slova Kristiánovy legendy, kde je kníže Václav nazýván vojínem, tak sluhou:*"... nemohu vylíčiti, jakých škod vojín Kristův, Pánu svému slouže, ďáblu nadělal tu co snopků do stodoly Kristovy jakožto věrný sluha jeho sklidil*." V obdobně prostém rouchu, jako ve Žďáru, je zachycen na fresce v kostele Nalezení sv. Kříže v Břístvi (70. léta 14. stol).[55]

[55] Zuzana VŠETEČKOVÁ: Středověká nástěnná malba ve středních Čechách, in: Průzkumy památek VI, 1999 (příloha), 14-18.

5. SVATOVÁCLAVSKÁ ÚCTA

Její vývoj byl nastíněn předchozím textem. Vyvrcholení však nastává až za vlády Karla IV. Proto se krátce u této etapy svatováclavského kultu zastavme.

5.1 DOBA KARLA IV.

Velmi významnou úlohu hrála svatováclavská úcta v době vlády Karla IV.[56] Panovník se totiž cítil být rodově spřízněn s tímto světcem a to přes svou matku Elišku Přemyslovnu. I když sv. Václav byl v době Karlově chápán především jako hlavní zemský patron, i nadále však měla svatováclavská úcta charakter státního kultu. Karel následuje svého předka. Tak jako se v jeho osobně spojují dvě jména Karel, Václav, tak i jeho úcta bude dělena především mezi tyto dva světce, tedy Karla Velikého a sv. Václava.

Roku 1344 21. 11. pokládá král Jan Lucemburský, spolu se svým synem základní kámen k novému chrámu sv. Víta.

Královská koruna zhotovená z podnětu Karla IV. v roce 1346, jíž patrně byla vzorem starší koruna přemyslovská, musela dle Karlova nařízení spočívat na hlavě sv. Václava (byla tudíž světcovým majetkem) a mohla být sejmuta pouze na jeden den a použita při korunovaci nového panovníka. Toto Karlovo nařízení stvrdil papež Kliment VI. bullou vydanou 6. května 1346, která navíc pod hrozbou přísných církevních trestů zakazovala její zcizení, rozebrání či zastavení. Koruna se od té doby stala trvalým symbolem českého státu.[57]

Se sv. Václavem spojil Karel IV. i nově založenou pražskou univerzitu, které měl být světec ochráncem. Přesvědčivě to dokládá obraz na univerzitní pečeti (používaný do dnešního dne), kde před klečícím panovníkem stojí v plné zbroji sv. Václav. Stejná zbroj panovníka i světce na pečeti UK mluví pro Karlovo vnímání sama sebe jako nástupce ve smyslu původu jeho matky pocházející z rodu Přemyslovců a následovníka sv. Václava ve smyslu následování příkladu zbožného panovníka.[58]

S panovníkovým vztahem k tomuto světci souvisí i celá řada dalších jeho činů. Svou cestu za císařskou korunou započal symbolicky na svátek sv. Václava (28.9.) 1354, na hradě Karlštejně dal zřídit kapli sv. Václava (?) a schodiště vyzdobit obrazy podle svatováclavské legendy které byl autorem. Z jeho podnětu byl v roce 1362 zřízen i svatováclavský oltář v münsteru v Cáchách. V Ingelheimu pak v roce 1354 zakládá augustiniánskou kanonii a zřídil oratoř v císařském paláci k poctě sv. Václava a sv. Karla Velikého, 1366-68 zřizuje samostatnou farnost s kostelem sv. Václava u hradu Rothenberg.

---

[56] Barbara BÖEHM: Zbožný panovník, in: FAJT Jiří (ed.): Karel IV. císař z boží milosti (kat. výst.), Praha 2006, 146sq.
[57] Karel OTAVSKÝ:Svatováclavská koruna, in: FAJT(ed.) (pozn. 56) 92-95; Ivo HLOBIL: Koruna Karla IV., zvaná svatováclavská, in: České korunovační klenoty, Praha 1998, 39-48.
[58] Jan ROYT:Pečetidlo pražské univerzity, in: FAJT (ed.) (pozn. 56) 271sq.

K roku 1375 se pak klade vznik tzv. Českého oltáře v kostele sv. Petra a Pavla v Brandenburgu. Karel IV. podporoval též staroboleslavskou kapitulu, založenou knížetem Břetislavem I. na místě světcova martyria. Z panovníkova podnětu byla svatováclavská kaple v pražské katedrále nejen bohatě vyzdobena, ale i opatřena sochou tohoto světce zhotovenou členy rodiny Parléřů (kolem roku 1370), zlatou relikviářovou bustou pro ostatky sv. Václava z 50. let 14. stol. a nákladnou tumbu jejíž popis nám zachovala zpráva Beneše Krabice z Weitmile, která však byla Zikmundem Lucemburským zničena. Bylo by sice ještě možné pokračovat ve výčtu dalších reálií dokládajících význam svatováclavského kultu v karlovském období, uvedené příklady však tento jev dostatečně dokumentují. Připomeňme, že díky sňatku jeho dcery Anny s Richardem II. se svatováclavský kult šíří až do Anglie.

Má-li v okruhu přemyslovském svatováclavský kult spíše tradiční příchuť úcty k předku rodu, nabývá u české šlechty na přelomu 13. a 14. stol. charakteru „bojovně národního". Slova Dalimilovy kroniky popisují bitvu u Mühldorfu, která byla svedena mezi králem Janem a Rakušany na den sv. Václava v roce 1322: „*Pak do Rakous táhl král Jan se svým šikem s odpůrci se utkal v boji převelikém na Václava, v den, kdy zem se koří světci. A jak povídají o tom mnozí svědci, svatý Václav opět žehnal Čechům v nouzi, viděli ho, kterak Němcům mečem hrozí.*"[59]

Vedle panovníka byli horlivými šiřiteli svatováclavského kultu i pražští arcibiskupové Arnošt z Pardubic, Jak Očko z Vlašimě i Jan z Jenštejna a potom i další církevní hodnostáři. V klášterním prostředí je to např. Breviář svatojiřské abatyše Anežky, konkrétně miniatura v iniciále L (NA XII. E. 14a), či antifonář jiřského kláštera z let 1300-1325 (NK VI G 3a, fol. 80a).[60]

5.2 DOBA VÁCLAVA IV. A HUSITSTVÍ

Za vlády Karlova syna Václava IV. se poprsí světce objevuje na rubu třetího typu dukátů. Václav je zde zobrazen se svatozáří, ve zboji a s praporcem a štítem s orlicí. Umístění národního světce na mince bylo jistě myšlenkou politické propagace a posílení pozic panujícího rodu. Osobní vztah k tomuto světci pak dokládá výzdoba iniciály P v Modlitební knize Václava IV. (kolem 1410-1419).

I přes převratné změny v době husitské, byla úcta ke sv. Václavu stále živá a to nejen v katolickém prostředí. Bylo to jistě dáno tím, že „staří čeští svatí" přijímali pod obojí. O kněžně Ludmile vypráví Kristiánova legenda: "*Když mše svatá byla dosloužena, přijímáním těla tu krve Páně se posilnivši, žalmy s nezlomnou myslí jala se pěti.*" O sv. Václavovi pak legenda Ut annuncietru: *„tak oddaně uctíval a miloval velebné a spasitelné přijímání těla a krve Páně..."* Proto kníže Václav neváhal a podstupoval i služby, které ho nebyly hodny, jen aby zajistil kněžím vše potřebné pro eucharistii. Ke sv. Václavu se

[59] BLÁHOVÁ/KRČMOVÁ/VRBOVÁ (pozn. 3) 185sq.
[60] Antonín MATĚJČEK: Iluminované rukopisy svatojiřského kláštera XIV. a XV. věku v universitní knihovně pražské, in: Památky archeologické XXXIV, 1924

upíraly zraky Pražanů v roce 1420 před bitvou na Vítkově a tomuto světci bylo přičítáno i vítězství husitů v bitvě u Ústí nad Labem v roce 1426. Nijak proto neudivuje, když vidíme obraz našeho světce na husitské pavéze se sv. Václavem a s motivem kutnohorského znaku (kolem1470-1480, NM), kde je nad hlavou světce zachycen kalich. Sám Jan Hus byl autorem několika kázání pronesených na svátek sv. Václava.[61] Odmítavě se k němu staví pouze Táboři, kteří kult světců zcela odmítají. Svatováclavský chorál byl pak obohacen o nové sloky: „*Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě, nedej zahynouti nám ni budoucím*."

5.3 JAGELLONSKÁ ÉRA

Za vlády jagellonských panovníků se opět v duchu „renovatio regni" vzmáhá úcta ke starým českým patronům.[62] Prosazující se naturalismus pozdní gotiky a po roce 1500 nastupující renesance, mění podobnu sv. Václava. Prototyp ušlechtilého mladého knížete-rytíře který vrcholící v soše sv. Václava rodiny Parléřů, se mění na typ mužného bojovníka.

5.4 BAROKNÍ EPOCHA

Barokní epocha opět vnesla do svatováclavského kultu určité zduchovnění, které realismus proudící z německých zemí do určité míry potlačil. Sv. Václav je vedle rytíře opět pokorný sluha páně. O zmapování této epochy svatováclavské úcty se zasloužil zejména A. Podlaha svými příspěvky publikovanými v ČKD a pozornost svatováclavským cyklů věnoval i J. Šámal.[63] Vrcholem v oblasti malířství je bezpochyby dílo Karla Škréty a to nejen cyklus ze 40. let. 17. stol, ale i jednotlivá zobrazení světce. Úcta k sv. Václavovi je vyjádřena zřízením vydavatelství Svatováclavského dědictví, které roku 1669 založil Matěj Václav Štayer. Ikonografie se obohacuje o nový prvek a tím je Blanická pověst, kde se opět ozývá motiv středověkého rytíře a ochránce české země.[64] Rozmáhají se pouti do Mělníka a Staré Boleslavy na čemž měl svůj podíl Bohuslav Balbín díky svému dílu „Epitomae rerum Bohemicarum" a dále pak ke kostelu sv. Václava na Zderaze.

5.5 19. STOLETÍ

Posledním obdobím, které výrazně ovlivnilo způsob zobrazení světce, který se do dnešních dnů ustálilo jako prototyp zapsaný hluboce do povědomí, je 19. století a Myslbekův jezdecký pomník (1900-4).

---

[61] UHLÍŘ (pozn. 20) 136; František MICHÁLEK BARTOŠ/Pavel SPUNAR: Soupis pramenů k literární činnosti Mistra Jana Husa a Mistra Jeronýma Prařského, Praha 1965, č. 93, 144sq.

[62] Jan Royt: Křivoklátská kaple. Čeští zemští patroni a jejich reprezentativní úloha v umění doby jagellonské, in: ROYT Jan/MUDRA Jan/OTTOVÁ Michaela (ed.): Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k poctě Jiřího Kuthana, Praha 2005, 355-363

[63] Jindřich ŠÁMAL: Barokní cykly svatováclavské, jejich význam v obrazu sv. Václava (nepublikovaná disertační práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), uloženo v Arch. UK, sg. 2195, Praha 1938

[64] Václav Ryneš: Svatý Václav v blanické pověsti, in: Nový život, Řím 1975, 178-182

6. DOCHOVANÉ SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY

Přestože sv. Václav je naším hlavním zemským patronem, nástěnných maleb (cyklů) věnovaných jeho životu, se zachovalo relativně málo. V dnešní době je známo pouze pět cyklů spadajících do éry středověku. A. Matějček nastínil ještě možnost pravděpodobné existence, nezachovaných nástěnných maleb v basilice sv. Václava v Boleslavi. Jejich vznik klade do doby 11. či 12. století.[65] P. Spunar se domnívá, že jeho odezvou by mohly být iluminace Liber depictus.[66] Další z možných míst, kde bylo možno předpokládat cykly náležející našemu světci, (jejichž existence však nebyla potvrzena), byl kostel sv. Václava na Zdraze, kostel na Proseku a v zaniklém kostele sv. Václava na Malé Straně.[67] Ve starší literatuře byl omylem za svatováclavský cyklus, pokládán i soubor maleb na hradě v Jindřichově Hradci, který je však věnován sv. Jiří.

Literatura k svatováclavským nástěnným cyklům, bude citována v příslušné pasáži vyhrazené jednotlivým lokacím. Literatura ke knižním cyklům bude citována na tomto místě, stejně tak jako literatura k malbám nástěnným, kterých se zde dotýkáme jen okrajově.

Dochované svatováclavské cykly středověké epochy:

- cyklus v kostele sv. Václava ve Žďáru u Blovice (pol. 14. stol),
- cyklus v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích (-„-),
- cyklus v kostele sv. Václava v Černochově (-„-)
- Karlštejnský schodištní cyklus (kolem roku1365)
- cyklus ve svatováclavské kapli (před 1509), ale ten již dobou svého vzniku nespadná pod časové vymezení této práce.[68] Dodejme jen, že v 60. let. 20. stol. restaurátorský průzkum odhalil pod malbami Mistra Litoměřického oltáře, fragmenty starších maleb, s motivem zavraždění sv. Václava. Ty jsou však pravděpodobně k doby kolem roku 1470.[69] Posledním průzkumem se zabýval Alois Martan v roce 2000.

[65] Antonín MATĚJČEK: Svatý Václav v českém umění výtvarném, in: Hlasy světa a domova, Praha 1931, 50
[66] Pavel SPUNAR: Obraz a text v hagiografii, in: Legenda, její funkce a zobrazení, Praha 1992, II., 3-10
[67] Milena BARTLOVÁ: Úvahy o vyobrazení svatováclavské legendy na schodišti Karlštejna, in: VŠETEČKOVÁ Zuzana (ed.): Schodištní cykly Velké věže Karlštejna, in: Průzkumy památek XIII, 2006 (příloha), 53
[68] Josef KRÁSA: Renesanční nástěnná výzdoba kaple svatováclavské v chrámu sv. Víta v Praze, in: Umění VI, 1958, 31sqq.; Jarmila VACKOVÁ: K ideové koncepci renesančních nástěnných maleb ve Svatováclavské kapli, in: Umění XVI, 1968, 163sqq.; Milena BARTLOVÁ: Nástěnné malby o sv. Václavu ve světcově kapli svatovítské katedrály, in: Castrum Pragense 5, 2005, 57sqq.
[69] Josef KRÁSA/Jiří JOSEFÍK: Nové poznatky v průzkumu barevných vrstev některých obrazů v kapli sv. Víta, in: Památkové péče 27, 1968, 11-20

Dále jsou zde nástěnné malby u nichž námět není jednoznačně určen, ale které určitými atributy hovoří pro svatováclavskou tématiku:

- Fresky na západní stěně kaple Domu U Kamenného zvonu o jejich svatováclavském námětu vyslovila pochybnost M. Bartlová.[70]
- Fragment v kostele Panny Marie v Průhonicích, spíše starší literatura. Nověji se touto problematikou zabývala Z. Všetečková[71]

Kromě nástěnných maleb se životu sv. Václava věnuji i památky knižní kresby a malby. Ty svým rozsahem předčí cykly uvedené výše (první dva příklady), těmi se však budeme zabývat jen okrajově, v rámci porovnávání jednotlivých nástěnných cyklů.

- Ilustrace Liber Depictus (před 1350, ÖNB sign. Cod. 370).[72]
- Velislavovi bible (pol. 14. stol., NK ČŘ sign. XXIII.C.124).[73]
- Tzv. Pařížský zlomek latinského překladu Dalimilovy kroniky (před pol. 14. stol., NK, sign. XII.E.17).[74]

[70] BARTLOVÁ (pozn. 67) 53.
[71] VŠETEČKOVÁ (pozn. 55) 140-146.
[72] MATĚJČEK/ŠÁMAL (pozn. 35)
[73] Antonín MATĚJČEK: Velislavova bible, Praha 1926; Zdeněk UHLÍŘ: Velislavova bible, Praha 2007
[74] UHLÍŘ/JEŽKOVÁ (pozn. 44); UHLÍŘ (pozn. 44); SKŘIVÁNEK (pozn. 44); HRABOVÁ/KALOUS (pozn. 44)

6.1 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. VÁCLAVA VE ŽĎÁRU U BLOVIC

6.1.1 Historie obce a kostela sv. Václava

Ves Žďár leží nad údolím Úslavy asi 4 km od Blovic v okrese Plzeň-jih.[75]

Nedaleko od Žďáru severním směrem, ve vesničce Smederov, ležela tvrz Žďár jehož majitelé měli podací právo ke žďárskému kostelu. Ten je poprvé zmiňován v roce 1352.[76] V roce 1384 označován jako filiání.[77] Později fara zanikla. Dnes je kostel filiálkou kostela blovického.

Bratři Zdeslav a Vilém ze Žďáru jsou zmiňováni již v roce 1326.[78] Když zemřel farář žďárského kostela Bušek,Vilémovy synové, Vilém a Půta dosadili v roce 1369 nového kněze Mikuláše z Příchovic. Zdislavovy synové Přibík a Ješek/Jan, který měl jáhenské svěcení, s nimi vykonávali patronátní právo.[79] S patronátním právem souvisí i poslední zmínka o Vilémovi s Půtou a to k roku 1401.[80] Půtův syn, Vilém mladší byl roku 1445 vladařem chotěšovského kláštera a roku 1447 purkrabím na Horšovském Týně.[81]

Obec Žďár leží zhruba 1 Km od bývalého cisterciáckého kláštera v (Ne)Pomuku, v jehož majetku se Blovice nacházely.[82] Lze tedy snad usuzovat na určité vztahy, mezi obcí a klášterem, čemuž by mohl nasvědčovat i zazděný portálek na jižní straně lodi žďárského kostela, který nese rysy cistercké gotiky. S téměř shodným tvaroslovím, se setkáme na severním portálu severního ramene transeptu u klášterního kostela v Plasech.

6.1.2 Popis architektury kostela sv. Václava **[4-6]**

Kostel pochází patrně z první poloviny 14. stol.[83] Jedná se o orientovanou jednolodní stavbu se západní hranolovou věží, předsíní a presbytářem o pěti stranách osmiúhelníka bez opěrných pilířů, pouze s armováním. Na sev. straně presbytáře je renesanční sakristie.

Nad lodí i nad presbytářem je valbová střech. Ta je nad kněžištěm doplněná sanktusníkem. Nad předsíní a sakristií je umístěna pultová střecha.

---

[75] František FAKTOR: Popis okresu Blovického, Praha 1887,120sqq.
[76] Antonín PROFOUS/Jan SVOBODA: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, IV, Praha 1957, 810.
[77] FAKTOR (pozn. 75), 120sq.
[78] August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze království českého, IX, Praha 1996[3], 219; Idem Místopisný slovník historický království českého, Praha 1908, 1028sq.; Josef EMLER (ed.): (RBM), Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, III, Praha 1890, 457; Petr ROŽMBERSKÝ/Veronika MACHOVÁ: Tvrz Žďár ve Smederově. in: ROŽMBERSKÝ Petr (ed.): Jižní Plzeňsko : historickovlastivědný sborník Muzea jižního Plzeňska v Blovicích, I, Blovice 2003, 49-61.
[79] František Antonín TINGL (ed.): (LC) Libri confirmationum et epistolarium per archidioecesim Pragensem II, Praha 1867, 12
[80] Josef EMLER (ed.): LC, VI, Praha 1883, 56.
[81] SEDLÁČEK 1996[3] (pozn. 77), 219
[82] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420, Praha 1998, 230.
[83] Jarmila VACKOVÁ: Žďár (plzeň-jih), in: POCHE Emanuel (ed.): Umělecké památky Čech, IV, Praha 1982, 399sq.; Dobroslav LÍBAL/Marie HEROUTOVÁ: Žďár obec Žďírec, in: Pasportizace okresů západočeského kraje, okres Plzeň-jih, II, s. l., SÚRPMO, 1979, 398.

Okna presbyteria jsou lomená s kružbami a to troj a čtyřlaloky a sférický čtyřúhelník. Na jižní straně lodi 3 vysoká okna stlačeně zakončená v plochých šambránách, v severní stěně dvě zazděná okna s náznakem „jeptišek".

Loď zaklenuta 3 poli placky na pasech, triumfální oblouk je lomený, oboustranně vyžlabený. Kněžiště sklenuto jedním polem nepravidelné křížové klenby s téměř lomenými čely a paprskovitým závěrem na žebrech hruškového profilu, spadajících na kružbové a římsové konzoly a protínají se v kruhových svornících.

Na pravé boční straně kněžiště je výklenek sanktuaria zaklenutý lomeným obloukem, na levé straně je další malé obdélné sanktuarium uzavřené původní mřížkou. Celé kněžiště pokrývá původní gotická výmalba. V sev. boku lodi se nachází již zmiňovaný, hrotitý portálek v lomeném ostění s vloženým hladkým sedlovým tympanonem, s ostěním profilovaným prutem hruškovce a hlubokým výžlabkem. K jeho odhalení došlo v roce 1932.[84] [7] Dnes je zazděný. Umístění portálu ukazuje, že okolní terén býval nižší.

Barokní úprava pocházejí z 18. století. Roku 1815 zaklenuta loď a zvýšena věž. Další úpravy proběhly v letech 1858, 1932 a 1995. O renovaci kostela v 19. stol. jsou zmínky ve farní kronice Farního úřadu v Blovicích 30. letech 20. století nás útržkovitě informuje korespondence mezi Děkanským úřadem v Blovicích, Státním památkovým úřadem pro Čechy.a Ministerstvem školství a národní osvěty.[85]

6.1.3 Fresky (před 1350) – odhalení a restaurování, literatura

„Odkryté fresky svatováclavské – jedinečný to cyklus svatováclavský – jsou cennější než malby svatovítské v chrámě sv. Víta na hradě pražském a než fresky karlštejnského schodiště."[86]

Jakkoli se nám toto tvrzení může jevit nadsazeným, je dokladem nadšení z úspěšně završeného „boje" místních obyvatel o záchranu jejich kostela.

Roku 1932, kdy probíhala rekonstrukce kostela, byly nalezeny gotické malby a následně restaurovány Františkem Fišerem. Ten sňal nános nátěru pod nimiž byly renesanční malby se stejnou tématikou, rovněž ty byly odstraněny. K této restauraci se bohužel nedochovaly bližší zprávy, pouze kusé informace ve fondu Národním archivu, či v SOA Plzeň-jih, konkrétně ve školní kronice obce Žďár.[87] Od Fišerova zásahu neproběhl do současné doby jiný restaurátorský zásah, s výjimkou analýzy zabývající se složení užitých barev a pojidel.[88]

---

[84] Národní archiv ČR (dále NA ČR), zn. fondu SPS, fond Státní památková správa Praha, karton 621, sign. 30 Žďár okr. Plzeň

[85] Ibidem; NA ČR, zn. fondu MŠ, fond Ministerstvo školství, karton 3220, sign. 30 Žďár Kostel Pam;

[86] Nesign.:Opravené kostely osady blovické, Blovice 1933, 3

[87] NA ČR (pozn. 81, 82); SOA Plzeň-jih, fond Archiv obce Žďár, sign. 269, nepag.

[88] Karel MACEK/Mojmír HAMSÍK: Papírová chromatografie-Nová methoda určování pojidel, in: Umění II, 1954, 61sq.

Způsob restaurace, byl odbornou veřejností kritizována, J. Pešina se odvolává na zprávu B. Slánského (kterou se mi bohužel nepodařilo dohledat)[89] Slánského průzkum měl pomocí ultrafialových paprsků odhalit, zejména ve druhém klenebním poli na severní stěně, množství retuší.[90] Malby byly provedeny technikou al secco, pravděpodobně v kombinaci s podmalbou do vlhké omítky. Z barevných tónů zde převažuje pálená hlinka, dále jsou zde odstíny zelené a modré a vápenné běloby. Zamlžený charakter maleb je dán zákalem použité fixáže.[91] Zřetelné jsou zejména kontury obličejů a rukou, méně pak drapérie. Celkově převažuje linie nad barevnou modelací. V dnešní době je stav fresek v poměrně uspokojivém stavu, neobjevuje se plíseň či známky většího sprašování. Pouze v horních partiích je patrné zatékání střechou. Lépe zachované jsou malby na jižní straně presbytáře. Na severní straně jsou některé partie výzdoby poškozeny do té míry, že čtení je prakticky nemožné.

Jako první věnoval pozornost žďárským freskám J. Šámal a to již v roce jejich odhalení a bude se k nim vracet i v letech následujících.[92] Dále to byly práce J. Plaché Gollerové,[93] a zásadní práce J. Pešiny[94], který shrnul dosavadní literaturu a to jak odbornou, tak ryze „informačního" charakteru v dobovém tisku, následně pak studie V. Dvořákové,[95] K. Stejskala,[96] aj.[97]V poslední době se tématu věnoval J. Royt.[98] a okrajově i M. Bartlová.[99]

[89] Jaroslav PEŠINA: Žďár u Blovic, Kostel sv. Václava, in: PEŠINA Jaroslav (ed.): Gotická nástěnná malby v Zemích českých I. (1300-1350), Praha 1958, 316.
[90] Bohuslav SLÁNSKÝ: Technika a stav české nástěnné malby 14. století, Praha 1950, nepag. rukopis.
[91] Karel MACEK/Mojmír HAMSÍK (pozn. 88)
[92] Jindřich ŠÁMAL: K objevu svatováclavských nástěnných maleb ve Žďáru u Blovic, in: Věstník klubu za starou Prahu, 3-6; XV, 1932, 24-27; MATĚJČEK/ŠÁMAL (pozn. 35) 135; ŠÁMAL (pozn. 63) 4 (spíše dílčí info.)
[93] Jitka PLACHÁ GOLLEROVÁ: Malby v kostele ve Žďáru u Blovic, in: Památky archeologické 3, XXXXIX, 1933, 13-20; Idem České nástěnné malířství první poloviny XIV. století, in: Památky archeologické 4-5, XXXX, 1937, 27, 37.
[94] PEŠINA (pozn. 89) 106-108, 315-324.
[95] Vlasta DVOŘÁKOVÁ /KRÁSA Josef/ MERHAUTOVÁ Anežka/STEJSKAL Karel: Gothic mural painting in Bohemia and Moravia 1300-78, London 1964, 147sq.
[96] Karel STEJSKAL: Nástěnné malířství 2. poloviny 14. a počátku 15. století, in: CHADRABA Rudolf/KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 302,304
[97] V. WAGNER: Objevy nástěnných maleb v Čechách v letech 1918-1935, in: Zprávy památkové péče II, 1938, 45
[98] Jan ROYT: Žďár u Blovic, in: FAJT (ed.): Gotika v západních Čechách II. (kat. výst.), Praha 1996, 433-435.
[99] BARTLOVÁ (pozn. 67) 53.

6.1.4 Tématické okruhy

- svatováclavský cyklus+samostatné zobrazení sv. Václava jako rytíře – východní a severní strana kněžiště
- fragmenty proroků (?) v šesti polích, se zbytky nápisu: *p(ro)p(he)ta...in(?),...Jeremias propheta* - severní strana kněžiště.[100]
- výjevy, kterým dominuje mužská postavou s nezvyklou pokrývkou hlavy, snad navazuje na předchozí severní výjevy – severovýchodní, východní strana kněžiště
- Kristus s apoštolé se zbytky identifikačních nápisů – jihovýchodní a jižní strana kněžiště
- iluzivní drapérie podél celého kněžiště
- ornamentální dekorace v ostění oken a vnitřní straně Vítězného oblouku
- nápis ve vrcholu Vítězného oblouku z 16. stol.

6.1.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu **[8-10]**

Děj se započíná na severní straně v horním klenebním poli sousedícím s vítězným obloukem. Jednotlivé výjevy jsou uspořádány do obdélných polí řadících se do třech, resp. čtyř pásů (v horních pásech – kápích, je zobrazení anděla). Tyto se dále vertikálně dělí na menší pole. Horní pás je dělen na dvě pole, prostřední na tři a dolní na čtyři. Postavy však občas nerespektují tato ohraničení a tak jejich chodidla přesahují do okolních výjevů. Takovýto druh uspořádání je poměrně častý a můžeme se s ním setkat v presbytáři minoritského kostela v Jindřichově Hradci, v ambitu kláštera strakonického a v kostele P. Marie ve Starém Plzenci, aj. Fresky pokrývají na severu dvě klenební pole, na jihu pouze jedno. Prostor druhého sev. pole je zde prolomen oknem. Malby tedy využívají zbylou plochu okolo okenního prostoru a to na pravé straně.

Pozadí maleb dnes lavírující mezi modrofialovou a hnědou barvou, nenese známky hlubšího zájmu o „třetí rozměr“ či formulování krajiny. Důraz je kladen na linii. Aktéři vždy stojí na okrovém pásu, představujícím zemi a za nimi je neutrální plocha. Pokud umělec porušil tuto plochu zasazením architektury či rostlinstva, je to vždy zcela v souladu s popisem legendy. Pod svatováclavským cyklem malíř vyobrazil proroky (?), apoštoly a v nejspodnější části stěnu pokryl iluzivní drapérií.

[100] Jaroslav PEŠINA (pozn. 89) 318.

6.1.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu

- ŽIVOT - ve kterém kníže nastoupil cestu pokory
- skutky milosrdenství (obr.1-3, 6-9, jižní stěna...)
- skutky zbožnosti - příprava eucharistických darů (obr.4,5,10,11,12,13,14, severní stěna)
  - povolání kněží (obr. 19, jižní stěna)
  - v noci navštěvuje kostely (obr. 17, severní stěna)
  - relikvie (obr. 21, jižní stěna)
- prvek pokání – (jen je-li výklad poškozené scény správný) (obr. 20, jižní stěna)
  - sv. Václav prosí duchovního za odpuštění svého provinění
- zázraky - (jen je-li výklad poškozených scén správný)
  - Podiven kráčí v krvavých stopách sv. Václava (obr. 16, severní stěna)
  - Zázrak na císařském sněmu (obr. 19, severní stěna)
- MUČEDNICKÁ SMRT - která se prakticky počíná již pozváním na hostinu v Boleslavi. Hostina může být vnímána i jako aluze na poslední večeři Páně. Kristus, stejně jako Václav znají svůj konec a vědí, že budou zrazeni. (obr.22-27, jižní stěna)
- REPRESENTATIVNÍ ZOBRAZENÍ stojící mimo cyklus (jižní stěna, vpravo od okna)

6.1.7 Podoba sv. Václava

Jeho tvář je porostlá vousy, zvlněné vlasy mají světle hnědou barvu. Sv.Václav je oblečen do dlouhého bílého svrchního roucha a modrého pláště. Ten je na mnoha obrazech již stěží čitelný. Ve spodním pásu prvního klenebního pole od vítězného oblouku, se zdá jako by světec plášť odložil. Barva roucha dostává zelenošedý nádech. Stejně je tomu v horním pásu jižního pole. Ve většině scén, je sv. Václav bos. Pouze ve dvou scénách předcházejících hostině v Boleslavi, je obut. Na hlavě má knížecí čapku tmavě modré barvy a plnou svatozář.

V obraze, kde malíř světce zobrazil jako rytíře, je sv. Václav oděn do krátkého tmavě modrého kabátce a bílých nohavic. Plášť sepnutý na hrudi, je z lícové strany bílý, z rubové modrý. Rytíř je obutý do dobových špičatých bot. Na hlavě má opět knížecí čapku a svatozář. V pravé ruce pak drží kopí s praporcem vlajícím nad jeho hlavou. Levice svírá jílec meče, připnutého k pasu.

Jsme zde svědky vzájemně se prostupujících a doplňujících rysů sv. Václava. Na toto prolínání postav mnich x rytíř, upozornila jako první J. Plachá-Gollerová.[101]

[101] PLACHÁ GOLLEROVÁ (pozn.93) 18.

6.1.8 Bl. Podiven

Podiven byl věrným druhem sv. Václava.[102] Jeho jméno zmiňuje legenda Kristiánova, Karlova, Oriente iam sole a Ut annuncietur. Poslední zmiňovaná dokonce označuje Podivena za pěstouna sv. Václava a za správce knížecího paláce. Ten byl později umučen a pohřben u chrámu sv. Víta.[103] Spolu s Václavovou sestrou Přibyslavou, byl ctěn na oltáři v katedrále sv. Víta.[104]

Jeho postave je ve Žďáru výrazně akcentována. Setkáme se s ní ještě v kresbách Liber depictus, kde je nad příslušným obrázkem nadepsáno jeho jméno. Ty však ilustrují osud bl. Podivena až po smrti sv. Václava. Ve Žďáru zachytil malíř Podivena se svatozáří. V Liber depictus mu malíř svatost přisoudil až v okamžiku smrti. V dalších cyklech ze 14. stol., a to jak nástěnných, tak knižních spatřujeme případně jen anonymního sluhu bez svatozáře. Jeho tvář a pojetí vlasů, je prakticky shodné s tváří sv. Václava. Pouze absence čapky nám umožňuje od sebe tyto muže odlišit. Podiven je znázorněn v tmavě modrém svrchním rouchu. Plášť není patrný.

6.1.9 Popis svatováclavského cyklu

SEVER

PRVNÍ KLENEBNÍ POLE SMĚREM OD VÍTĚZNÉHO OBLOUKU

V kápi klenebního pole, podobně jako ve zbývajících kápích klenebních polí, je zobrazen anděl. Zde je zachycen z profilu vztahujíc ruce k neznámému. **[11]**

Skutky milosrdenství:

PRVNÍ PÁS

1) Sv. Václav se rozmáchl, aby **podťal strom**. Jeho druh Podiven sedí za ním a přihlíží. **[12]**

2) Na dalším poli **světec nese na zádech nůši či pytel dříví** aby ho předal chudým vdovám. Za ním jsou patrné dva malé stromky, či keře. Podiven, snad znaven prací, sedí a gesty cosi naznačuje knížeti.**[XXVI.]**

[102] Oldřich KRÁLÍK: Tzv. legenda o Podivenovi, in: Listy filologické 93, 1970, 7-15; Václav RYNEŠ: Podiven beato, martire. Bibliotheca sanctorum, vol. X, Roma, 1968; VLČEK (pozn. 5) 107-112.
[103] Více viz příloha, srovnávací tabulka
[104] Kronika Beneše z Weitmile EMLER (pozn. 6)

DRUHÝ PÁS

3) Třetí výjev líčí Václavův příchod ke hradbám, aby **dříví předal chudým vdovám**. Ty již vyčkávají jeho příchod. Jedna vyhlíží z okna, druhá stojí u brány. Tentokrát je kníže bez Podivena. Ten, snad zmožen kácením dřeva, usnul a kníže se tak vydal pomáhat potřebným sám. [XXXII.]

- *Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...*

Dále je rozvíjeno téma zbožnosti, respektive přípravě eucharistických darů:

4) Kníže spolu s druhem se věnuje **vázání obilí do snopů, či jeho žnutí**. [LIV.]

- *Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...*

5) Sv.Václav odnáší snopy (či jen požaté obilí) na zádech. Konce provazu, které je svazují drží v rukou. Oproti předchozímu výjevu míří on, i jeho druh směrem k jižní straně kostela. Malíř tak naznačil, že děj plynule přechází do dalšího spodnějšího pásu. [LVII.]

- *Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...*

TŘETÍ PÁS

Zde je malba nejvíce poškozena a proto je interpretace založena spíše na pravděpodobnosti zařazení scén, než na jejich jasném, jednoznačném výkladu. Přidržme se popisů z doby odhalení fresek, či krátce po něm. Od této doby uplynulo již 75 let a je možné, že tehdejší badatelé hleděli na fresky, přeci jen více čitelné.

Nutno upozornit na zařazení scén (6-9) poněkud proti toku příběhu. Logicky by mělo následovat zpracování obilí a pečení eucharistického daru a příprava mešního vína, které se však objeví až na druhém klenebním poli, místo toho jsme svědky snad **péče o chudé**.

Zdá se, jako by malíř pomyslně rozdělil obě severní pole ve dva celky. Spodní pás obou, vyhradil pro Václavovo setkání s třemi osobami (poutníky, chudými). Proč malíř rozvedla tuto jen stěží určitelnou scénu do takové míry a v podstatě ve stejném uspořádání a kdo jsou přesně tři (totožné) osoby se můžeme jen domýšlet. Také oproti ostatním scénám, je zde sv. Václav oblečen do roucha odlišné barvy.

Pokud by tomu tedy tak bylo, příprava eucharistických darů by plynule přecházela z druhého pásu prvního klenebního pole do prvního pásu pole vedlejšího.

6) Předchozí popisy uvádí, že zde sv. Václav drží váček a Podiven jakousi nádobu snad misku.[105] Ve skutečnosti nám však obraz s jistotou, ukazuje jen postavu Podivena. O knížeti můžeme jen spekulovat. S přihlédnutím k následujícím scénám, před sebou pravděpodobně máme scénu **vyprošení almužny pro chudé**.[106]

J. Royt také navrhl možnost interpretace scény, jako vyslání Podivena vykupovat pohanské děti z otroctví.[107] Přikláněla bych se více k prvnímu názoru, neboť vykupování dětí je zcela zřetelně zachyceno na jiném místě. **[13]**

7) sv. Václav vychází z jakési architektury. Před ní je skupinka třech mladě vyhlížejících lidí. Jsou řazeni za sebou. První postava zakrývající zbylé dvě, má na sobě světlé roucho a je bosa. Vztahuje Podiven se zde, stejně jako v následující scéně neobjevuje. Jedná se tedy o rozvinutí motivu **péče o chudé**. **[14]**

8) Tento obraz se téměř shoduje s předchozím. Jen první postav doznala určité změny. vztahuje ke knížeti ruce a ten ji cosi předává, její roucho má tmavě modrou barvu. Nutno opět označit za **péči o chudé.** **[15]**

9) Opět je zde skupinka třech postav, která se obrací ke knížeti. Sv. Václav, tentokrát již se svým druhem, **rozděluje chléb** (?) těmto **chudým**.

V podání pláště první postavy z trojice prokázal malíř určitou zručnost. Záhyby a uzel jímž je plášť na rameni svázán, jsou podány s lehkostí, mají logičtější stavbu, než předchozí „plošší“ roucha. Scény se odehrává pravděpodobně na témže místě jako předchozí dvě. Jen architektura je zakryta postavou Podivena. **[XX.]**

[105] ŠÁMAL (pozn. 92) 319.
[106] Ibidem
[107] ROYT (pozn. 98) 434

DRUHÉ KLENEBNÍ POLE SMĚREM OD VÍTĚZNÉHO OBLOUKU

V kápi znázorněn klečící anděl. [16]

PRVNÍ PÁS

Opět se tedy navracíme k tématu přípravy eucharistických darů, které bylo snad z kompozičních důvodů výše zmiňované scény odsunuto na druhé klenební pole sev. str.

10) Sehnutý **sv. Václav drží v dlaních vymlácené obilky**. [17]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

11) Spolu s Podivenem **smílá zrno v žernovu**. [LXIV.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

DRUHÝ PÁS

12) Porušený výjev snad vypráví o **pečení hostií**. Sv. Václav sedí na stoličce, cosi drží v klíně před ním Podiven. V pozadí je patrná žhnoucí pec. [LXIX.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

13) Václav ošetřuje vinici, či **očesává hrozny**.[LXXVII.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

14) Doprovázen Podivenem **odnáší hrozny v nůši**. [18]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

TŘETÍ PÁS

15) Zde by se snad mohlo jednat o ojedinělý výjev, který nenajdeme ani v podrobné Liber depictus, představuje **obsluhování chudých u stolu**. [19]

Toto téma zachytí až Mistr Litoměřického oltáře ve výzdobě Svatováclavské kaple. Sv. Václav v šedozeleném plášti, přehozeném přes ramena vztahuje ruce k třem mladíkům. Ti jsou podobni třem postavám na obr. 7-9 na předchozím klenebním poli a jak již bylo výše zmíněno, snad je tento obraz

posledním ze spodního „cyklu“. Právě zasedli za stůl s bílým ubrusem. Traktování záhybů je setřeno. dvě postav položily své pravice na stůl, levice pozdvižené do výše prsou, v gestu přijímání. Kníže drží v levé ruce hranatý předmět (kniha ?), pravicí podává cosi první postavě.

Legenda Vavřincova: *„...pohrdaje všemi námi velmoži, přibírá ke svému stolu jakési človíčky z nejnižších vrstev.“*Zde nepřátelé očerňují sv. Václava před jeho bratrem Boleslavem.

Obrazy 16-18 jsou velmi poškozené, dle J. Royta se jedná pravděpodobně o následující tři výjevy.[108]

16) Ve středu obrazu velká porušená plocha. sv. Václav se otáčí na Podivena, který stojí za ním. Interpretováno jako **Podiven kráčející** ve sněhu **v krvavých stopách sv. Václava**. **[20]**

Tento výklad je bohužel poněkud těžko doložitelný. Zem na které muži stojí by pravděpodobně měla mít bílou barvu naznačující sníh. Ani stopy nejsou patrny a to jak krvavé tak „běžné otisky“. Oba aktéři jsou obuti. Nicméně vzhledem k sousednímu obrazu, je nutno vzít tuto interpretaci v potaz. A na mysli také mějme volnější interpretaci s jakou autoři malířských děl přistupovali k literárnímu podkladu.

Legenda Ut annuncietur: *„Ach, kolikrát spatřil jeho nejvěrnější sluha, jediný svědek tajemství jeho cest, šlápoty jeho krví rudě zbarvené, a když do nich vložil přechladlé nohy, palčivosti mrazu již necítil! Ó jak velikým žárem Ducha svatého musil býti svatý muž naplněn, jestliže jeho krvavými šlépějemi byla zuřivost zimního mrazu odvracována i od jeho průvodce!“*

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Když jednou kráčel Václav v noční době bos do kostela a sníh a led pokrýval pole a cestu, jeho důvěrný druh jménem Podiven šel za ním a nohy mu mrzly, ačkoli byl obut, že to nemohl snést. Tu mu řekl svatý Václav: Klaď své nohy do mých šlépějí. On to učinil a jeho nohy se tak zahřály že už necítil žádný mráz. Šlépěje slavného mučeníka se však jevily velmi zkrvavené.“*
Oproti Karlově legendě je i Podiven bos.

17) Pokud je výklad předchozího scény správný, měl by následovat obraz kdy **kníže a Podiven,** podle legendy Ut annuncietur, **navštěvují v noci kostely a modlí se u oltáře**. **[XXXVI.]**

Postava Podivena zde chybí (je možné že díky poškození). Před sv. Václavem patrný vchod do architektury (kostela).
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

[108] Ibidem (pozn. 98)

18) Další značně poškozené pole s největší pravděpodobností líčí **sněm v Řezně**, kdy Císaře Jindřicha Ptáčníka usazujícího sv. Václava na trůn. **[XCI.]**

Celkem jsou zde čtyři postavy. Identifikaci nám ulehčí bosé nohy sv. Václava a Podivena. Podiven je zachycen v levé části obrazu, jak přihlíží události. V prostřed (obutá) postava s vousy. Je zřejmé že hlavu částečně cosi zakrývá, s největší pravděpodobností koruna. Jedná se tedy o Císaře. Vlídným gestem se dotýká ramena knížete. Bosý sv. Václav na jeho pokyn právě usedá na trůn. Jeho části jsou zřetelně patrny. Za trůnem stojí další, tentokrát bezvousá postava. I zde je patrné, že má na hlavě čapku, korunu (?), znak vysoce postavené osoby, pravděpodobně kurfiřt.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

JIH

Nalevo od okna malíř zachytil **sv. Václava jako rytíře ve zbroji**. **[21]**

Vpravo **sv. Václav vykupuje pohanské děti**. **[XXIII.]**

U jeho nohou klečí čtyři malé postavy, za nimi sedí muž v tmavém rouchu a tmavou čapkou. Sv. Václav mu cosi předává (peníze ?), muž pro to vztahuje ruce.

KLENEBNÍ POLE U VÍTĚZNÉHO OBLOUKU

Malba v kápi zničena obr. 20)

19) V tomto poli vidíme dva řeholníky s tonsurou. První, v bílém, druhý v tmavém rouchu. Mezi řeholníky a sv.Václavem stojí pravděpodobně Podiven, jak lze usuzovat podle barvy roucha, která se opakuje v následujícím výjevu. Podiven je tedy v tmavém šatu přepásaném bílým pásem, sv. Václav v zelonošedém. Bohužel postava knížete je patrná jen do výše boků, dále je freska zničena. Je to poprvé, co ho malíř zachytil jako obutého stejně jako sv. Václava. Proč jsou obuti, je otázka. Snad je to poukaz na cestu, kterou vykonali.**[XLIII.]**

J. Royt se domnívá, že se jedná o **povolání zapuzených kněží**, které vyhnala Václavova matka Drahomíra.[109]

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

[109] Ibidem

20) Sv. Václava pokleká před sedící osobu v tmavém rouchu. Její hlava se nezachovala. Jedná se pravděpodobně o výše postaveného duchovního. Klade sv. Václavovi ruce na hlavu. Na znamení pokory a úcty je sv. Václav opět bos. Podiven stojí za sv. Václavem a gesty rukou vyjadřuje patrně pohnutí z dané chvíle.

J. Pešina a následně i J. Royt shledávají v obraze ilustraci událost z Kristiánovy legendy, kdy **kníže Václav prosí duchovního o rozhřešení za předešlou prohýřenou noc (?).**[110] **[22]**

Kristiánova legenda: *„A jestliže se mu někdy stalo, jako knížeti, když mezi takovými zvířaty hodoval, že se večer mimo svůj obyčej hojněni napil, jakmile druhý den ráno vzbudil, spěchal co nejrychleji do kostela a svléknuv nejlepší roucho, jaké na sobě měl, dal je kterémukoli knězi nebo klerikovi, kterého tam našel, a padnuv mu k nohám snažně ho prosil, aby de za něho zvlášť prosebně modlil ke Kristu Pánu, aby mu milostivě odpustil hřích minulé noci spáchaný."*

Je možné, že jsme zde svědky určitého dozvuku pojímání sv. Václava „jako ochránce pijáků". To bylo spojeno, zejména ve 12. století, s bujarými oslavami jeho svátku v lidovém prostředí. Legendisté 13. století se pak snažili toto nařčení očišťovat, zdůrazňováním Václavovi zdrženlivosti a vyhýbání se hostinám.[111]

Nicméně dle mého názoru, by se rovněž mohlo jednat o **pokračování scény předchozí** a uzavírající se scénou následující. Tedy o **sv. Václava, který přijímá zapuzené kněží**, obdarovává je následně od nich přebírá relikvie. vzhledem k následující scéně, která je pojata téměř shodně. Václavovu pózu bych spíše vnímala jako projev úcty k sluhovi Páně, nežli prosbu o odpuštění prohýřené noci. **[]**

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: *„...s milou štědrostí nazpět povoláni* (byli) *kněží, zapuzení ze země a ze svých statků, a ti všichni zbohatli na svém jmění, ježto jim byly nejen ihned vráceny jejich statky, nýbrž ještě byly rozhojněny množstvím darů tohoto svatého muže.*

21) Pravděpodobně tentýž **duchovní**, opět sedící, **předává sv. Václavovi relikvii**.[112] **[XCIV.]**

Jeho postava se zde objevuje celá. Vidíme také velkou tonzuru. Na jakémsi podnose je položena relikvie – paže. Pokud není čtení zkresleno stavem fresky a nejedná se o paži duchovního, který se zdraví s knížetem. Tu si přebírá sv. Václav. Podiven se události neúčastní. J. Gollerová, se omezuje na konstatování, že muž sedící na skále, drží „jakýsi předmět."[113]

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

---

[110] Ibidem 434; PEŠINA (pozn. 89) 319.
[111] MERHOUTOVÁ/TŘEŠTÍK (pozn. 46), 119.
[112] Ibidem
[113] GOLEROVÁ (pozn. 93) 16.

22) Příběh se pomalu chýlí k mučednické smrti knížete. Dochází k **setkání sv. Václava s jeho bratrem**, **před hostinou v Boleslavi**. [23]

Kníže Boleslav je vyobrazen bezvousý, aby bylo zdůrazněno, že se jedná o mladšího z bratrů. Vzájemně si podávají ruce. Za Boleslavem stojí jeden společník, kterého uvidíme i v dalších vyobrazeních. Jeho tvář je porostlá vousy. Je ozbrojen mečem, stejně jako Boleslav. Záměrně tak malíř staví bratry do protikladu. Pokorného sv. Václava a úskočného ozbrojeného Boleslava. Toto je další ze scén, ve které je kníže Václav obut.

Teprve až malby na stěnách kaple sv. Václava v chrámu svatovítském se opět rozvzpomenou na tuto událost.

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: „*Vyšel pak bratr jeho se všemi úřady a hodnosti jemu naproti s velikou pokorou. Z této jeho mírnosti, třebas lživé, bohumilý Václav velmi se těšil, a radostně se políbivše a zavěsivše se do sebe, vešli do domu s veselím a zasedli k obědu.*“

23) Boleslav přemlouvá bratra k účasti na hostině. [24]

Rozvržení scény je téměř totožné s předchozí. Přibyla však další postava stojící mezi Boleslavem a jeho družiníkem. Je to mladý bezvousý muž, vlasy nad čelem má podle dobové módy, vyčesány do jakési lokny, obdobně jako např. postavy ve Velislavově bibli. Gesta aktérů se oproti předchozímu poli mění. Muž s vousy s pozvednutým ukazováčkem jako by sv. Václava k čemusi nabádal. Prostřední postava snad cosi sv. Václavovi podává a ten jako by se zdráhal (či děkoval), si klade levici na pravé rameno.

Kristiánova legenda:*“ Jako když jelen žízní po tekutých vodách, toužil dosáhnout palmy slávy mučednické, - ovšem nikoli z ruky bratra svého, neboť se obával jeho věčné záhuby. Tedy Boleslav, jenž měl vlastní dům na hradě nazvaném podle jeho jména, jsa již ze všech stran bodán střelami Ďáblovými a touhou po vládě rozněcován, když nastával svátek blahoslavených mučedníků Kosmy a Damiána, jenž se slaví dva dny před blahoslaveným archandělem Michaelem, domnívaje se, že je nyní vhodná příležitost, poněvadž je tam chrám zasvěcený ke cti těchto svatých: pozve jmenovaného bratra svého blaženého lstivě k sobě jakoby na hostinu, spíše však, jak skutek ukázal, na smrt. Ačkoli však to všechno bylo tomuto dobře známo, přec zachovávaje si mysl statečnou, rozloučil se s přáteli, vydal se na cestu, chráněn jsa zbraní víry.*“

O chrámu se hovoří jen v Kristiánovi, v ostatních legendách je zmiňován pouze svátek těchto světců. Naproti tomu Kosmas jako důvod uvádí narození Boleslavova syna, který dostal na památku následující tragické události jméno Strachkvas. O jehož smutném konci nás spravují kromě Karlovy legendy o sv. Václavu i Kosmova a Dalimilova kronika.[114]

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Avšak jeho druhý syn, jménem Strachkvas, ke dni jehož narozen byl pozván svým bratrem slavným mučeník sv. Václav a podstoupil mučenickou smrt, přijal mnišské roucho řádu sv. Benedikta v klášteře svatého Emmerama v městě Řezně a nakonec osobiv si biskupství Pražské, kterého se zmocnil, nikoli povolán byv v den světce Vojtěcha, biskupa…byl v den svého nehodného posvěcení popaden ďáblem a usmýkán od něho k smrti.“*

24) Na boleslavské hostině je zachyceno pět stolovníků. **[CI.]**

Václav rozmlouvá s bratrem. Rozhovor výstižně naznačují gesta aktérů. Knížata sedí za stolem. Ostatní stojí. Těsně za sv. Václavem je postava mladíka, který se jako by naklání světci. Mohlo by se jednat o muže, který sv. Václava varoval před úklady jeho bratra. Bílý ubrus je traktován hnědočervenou linií do pravidelných skladů. Na stole leží číše nebo miska. Druhou takovou drží jeden z účastníků hostiny. Snad Václav již zde vybízí k připití archandělovi Michaelovi. Pak by miska na stole byla číší a druhou by Boleslavovi přinášel na pokyn jeho bratra, muž z družiny. Prohlédneme-li si pozorně gesta knížat, vidíme že pravice Václavova ukazuje na číši a levice jako by vybízela k přípitku. Boleslav pak pohybem ruky míří na muže s číší v pozadí a tím svoluje. Pravděpodobně je však „archandělský“ přípitek zachycen až v následujícím poli.

Oproti výkladu legendy jsou všichni muži Boleslavovi ozbrojeni meči. Malíř snad chtěl zdůraznit protiklad zbožného muže a zákeřných pohanů.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

25) Přípitek k poctě archanděla Michaela, je s největší pravděpodobností zachycen až zde. **[CII.]**

Sv. Václav pozvedá pohár, aby se napil. Levicí žehná. Boleslav stojí před ním a hodlá přijmout číši. Za zády má jednoho ze svých druhů. J. Šámal 26 byl jiného názoru. V předmětu ve Václavově ruce shledával knihu, žehnající gesto osvětlil jako důkaz Václavovy víry v trojjediného boha.*[115]*

S jeho vyobrazením se setkáme v Wolfenbüttelském rukopise a Velislavově bibli [60)]. Gesto třech prstů je některými badateli vykládáno jako poukaz na Václavovu víru v trojjediného boha a jakési vystupňování protikladu mezi oběma bratry a zdůraznění Václavovy křesťanské víry jako příčiny jeho

[114] více viz příloha „srovnávací tabulka“
[115] ŠÁMAL (pozn. 92) 26.

zabití. [61)] Ve zmiňované Velislavově bibli však žehná Václav pouze dvěma prsty. Ale předmět ve světcových rukou bývá také vykládán jako kniha.

26) Zde **sv. Václav míří na raní mši a zdraví se z bratrem Boleslavem**.

Pravděpodobně jsou zde zkombinovány dva motivy a to pozdravení Boleslava jeho bratrem a následná scéna s „vráceným mečem." **[CVIII.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

27) Cyklus završuje **mučednická smrt knížete Václava**. **[CXI.]**

Někdy bývá vrahem jeden z Boleslavových družiníků, jindy Boleslav sám. Sv. Václavem, leží raněn na zemi. Kníže Boleslav svírá v napřažené ruce meč aby bratra usmrtil. V pozadí jsou další tři muži. Oba mají na hlavě drátěnou kroužkovou kuklu. Jeden drží v ruce meč, druhý pravděpodobně kopí, které zabodává do těla světce. Poslední z postav s plnovousem, bez zbroje má meč.

Legendy přinášejí i jména vrahů Tuža, Tira, Česta, Hněvsa. Tvar jména se různě modifikuje.

6.1.10 Shrnutí

Svatováclavský cyklus bývá obvykle označován za nejstarší dochovaný nástěnných cyklus svého druhu, který nemá po stránce ikonografické žádné předstupně, na které by navazoval.

Malíř či zadavatel výzdoby, vynechal scény z Václavova dětství a posmrtné události včetně zázraků. Jistě se nedržel konkrétní literární, předlohy, ale jak bylo nastíněno v pasáži „svatováclavská hagiografie", hlavní úlohu přebírá ústní lidová tradice, která mísí jednotlivé události vytváří z nich nové „celky", či separuje, to co je pro ni podstatné. J. Royt naopak vidí jako předlohu dnes nezachovaný rukopis svatováclavské legendy.[116] J. Pešina připustil možného pokračování cyklu v nedochovaných freskách lodi.[117], Tuto variantu nelze zcela zavrhnout, vzhledem k poměrně netradičnímu obrazu uvozujícího cyklus. Malíř však vzhledem mohl vyjádřit své pojetí do jisté míry osobitě a nikoli tak, jak mu to zdánlivě připisovala legenda.

V případě nástěnné malby se malíř často utkává s omezenou plochou určenou pro zobrazované téma. A proto je konečný výběr více svázán s budoucím divákem, než je tomu např. u rozsáhlých cyklů knižních. Žďárský cyklus byl určen pro prostého diváka a tudíž měl apelovat na základní křesťanské vlastnosti, jakými je, pokora, milosrdenství, poslušnost Bohu. Právě tyto vlastnosti měl kníže Václav a právě tyto jsou zde akcentovány

[116] ROYT (pozn. 98) 433.
[117] PEŠINA (pozn. 89) 320.

6.2 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. VÁCLAVA V ČERNOCHOVĚ

6.2.1 Historie obce a kostela sv. Václava

Obec Černochov okr. Louny, správně spadá pod obec Peruc.

Regionální historik Fr. Štědrý v roce 1906 uvádí, že: kostel sv. Václava, který je nyní filiálním, byl před rokem 1340 farním. Do husitských válek spadal pod děkanství Slánské. Dle zápisu ve farní kronice perucké od faráře Zeizlera (1755 – 1798), byl kostel založen roku 1105 jak bylo „v olově" psáno na starém základním kameni – MCV. K objevu mělo dojít v roce 1774, kdy kostel prošel barokní přestavbou.[118] Bohužel tzv. Pamětní kniha fary Perucké, ze které Fr. Štědrý cituje, se nenalézá v příslušném archivu, je možné že se do dnešních dní nezachovala.

Kostel patřil do roku 1207 klášteru milevskému. Od tohoto data pak cisterciákům v Oseku. Zpráva která nás o tomto informuje k létům 1207 a 1209,[119] je však pravděpodobně věrohodné falzum.[120] K roku 1340 se dochovala zpráva, ze které jasně vyplývá existence kostela sv. Václava a kde také čteme: „... b. Wencezlao, ipsius ecclesiae patrono".[121] Tato zpráva je pak v odborné literatuře vykládána jako emfyteutizace již dříve založené a dávno existující vsi.[122] Za opata Konráda (1332-46) dochází k „vysazení Černochova právem zákupním čili purkrechtním. Z kterého vyplívá povinnost odvodů peněz a surovin klášteru a naopak určitá privilegia poskytnutá obci. Původní listina, nalezená v rychtářském statku, je z roku 1368, ale její základ tvoří listina z roku 1340. Její podrobný popis přináší Fr. Štědrý.[123]

O statcích Oseckého kláštera jsme informováni díky konfirmaci Jana Lucemburského před polovinou 14. stol.[124] Osek tedy k roku 1341 vlastnil patronátní právo k faře v Černochově.[125] (

Další zmínka se objevuje v roce 1358 „Ad ecclesiam in Czrnochow..."[126] Postupem času přecházel do soukromého vlastnictví a opět byl navracen klášteru. Roku 1623 se stává kostelem filiálním a spadá pod Peruc.[127]

Spojitost s klášterem v Oseku hraje jistě nezanedbatelnou roli v osudu našich maleb. Roku 1342 byly vypsány odpustky mimo jiné ke kapli sv. Václava v Oseku, což může mít souvislost s požárem v roce

[118] František ŠTĚDRÝ: Farní osada Perucká – Černochov, in: Sborník historického kroužku č. 7, Praha 1906, 162; Z něho vychází František MÍTH: Z kroniky obce Černochova, Černochov 2003
[119] Gustav FRIEDRICH (ed.): CDB II, č. 360, Praha 1912, 385.
[120] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Osecká klášterní država do poloviny 14. století, in: Historie geografie XVIII, Praha 1979, 329. Zdeněk BOHÁČ: Topografický slovník k dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát. Praha 2001, 139
[121] Josef EMLER (ed.): RDB IV, č. 848, 332
[122] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Hospodářství oseckého kláštera v první polovině 14. století, in: Československý časopis historický XXVII, 1980, 242
[123] ŠTĚDRÝ (pozn. 118), 163.
[124] Josef EMLER (ed.): RBM IV, č. 883, 351
[125] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142 – 1420, Praha 1998, 314sq., 335
[126] František Antonín TINGL: (ed.): LC I, Praha 1867, 13, 48sq., 63, 101,
[127] SEDLÁČEK 1908 (pozn. 78) 114.

1341. [128] Dle P. Kroupy, by zde mohla existovat souvislost s formálním provedením černochovských maleb s oseckou vitrají sv. Jana Křtitele. mohlo být možné že kaple byla po požáru vyzdobena svatováclavským cyklem, jehož odrazem by mohly být černochovské malby. Dále dává do souvislosti formální provedení černochovských maleb se známou oseckou vitrají se sv. Janem Křtitelem. Snad by tedy malby v našem kostele mohly být ozvukem nedochované osecké předlohy.[129]

Jsou známi i někteří duchovní správci černochovské fary, za jejichž správy, teoreticky mohly malby vzniknout. Jedním z nich byl Jan z Dubice, dosazený roku 1358 oseckým opatem Františkem (1350/2-61).[130]

6.2.2 Popis architektury kostela sv. Václava

V časovém rozmezí let 1772 - 79 byl původně gotický orientovaný kostel zbořen a opět vystavěn v duchu pozdního baroka (věž a loď).[131] Fr. Štědrý uvádí rok 1794.[132] **[25]**

V gotické podobě se zachoval jen presbytář z 1. pol. 14. stol. krytý mansardovou střechou,[133] který je nyní oddělen od nové lodi kostela a slouží jako sakristie. Je sklenutý jedním polem křížové žebrové klenby, závěr je o pěti stranách osmiúhelníka. Z vnější strany přisedá šest opěrných pilířů s pultovými stříškami. Prostor je zaklenutý jedním polem křížové a jedním polem paprsčité žebrové klenby, která dosedá na konzoly s polygonálním abakem a jehlancovým zakončením. Ty se pak stýkají ve dvou hladkých svornících. Způsob profilace žeber do tvaru vyžlabeného klínu a tvar konzol, odpovídají vzniku stavby v době před rokem 1340.

Zeď je prolomena pěti okny. Tři jsou úzká s kružbou tzv. jeptiškou a dvě dvoudílná s kružbami a vloženým prutem. Okno na jižní straně je dodatečně pozměněné a pochází z mladší doby. Dle Pavla Kroupy je možno srovnávat kružby oken černochovského kostela s kružbami ambitu bývalého kláštera v Oseku.[134]V severní části presbytáře je segmentově zakončený vstup na kazatelnu. **[26-27]**

---

[128] SOA Litoměřice, Řc Osek, listina i.č. 25, Augustin SARTORIUS: Verteutschtes Cistercium bis Tertium, Prag 1708, 847
[129] Pavel KROUPA/Jaroslava KROUPOVÁ: Presbytář středověkého kostela v Černochově a jeho nástěnné malby, in: Umění XXXV, 1987, 562
[130] LC I, Praha 1867, 13, 48sq., 63, 101, CHARVÁTOVÁ (pozn. 123), 308; Více k farářům černochovského kostela ŠTĚDRÝ (pozn. 118), 167.
[131] Jarmila KRČÁLOVÁ: Černochov, in: POCHE Emanuel (ed.): Umělecké památky Čech I, Praha 1977, 158sq.
[132] ŠTĚDRÝ (pozn. 118) 166.
[133] Dobroslav LÍBAL: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek, Praha 2001, 59
[134] KROUPA (pozn. 129) 560.

6.2.3 Fresky (kolem roku 1350) – odhalení a restaurování, literatura

Nástěnné malby byly náhodně odkryty v letech 1974-5. letech 20. stol. farářem Františkem Páchou z Černochova a jeho ječovickým kolegou Jaroslavem Hasilem. Dle slov černochovského faráře neprojevil tehdejší příslušný odbor památkové péče zájem o restauraci maleb.[135] Malby nebyly znehodnoceny pekováním či přemalbami, bohužel však určitá místa fresek jsou nenávratně sprášena či jinak poškozeny. Je zde patrná vzlínající vlhkost. Fresky nebyly dosud restaurovány.

Převažuje zde kresebné pojetí výjevů, zejména na drapérie sv. Václava jsou patrny silné černé traktující linie.

Literatura k tomuto tématu se prakticky omezuje na studii Jaroslavy Kroupové a Pavla Kroupy. kteří fresky datují před rok 1350. Samostatnou úvahu jim věnoval i Z. Uhlíř.[136] V další literatuře jsou černochovské malby zmiňovány jen okrajově v souvislosti s jinými cykly.[137] [73)] Lze je rozdělit do třech ikonografických celků které souvisle pokrývají celý prostor zdí a ostění oken.

6.2.4 Tématické okruhy

- Svatováclavský cyklus - obsahově nejbohatší, vyplňující horní polovinu severní a jižní stěny a horní polovinu ostění oken. Postava Podivena se nevyskytuje.
- ukřižování s postavou donátora - symbolicky umístěné pod scénu zavraždění sv. Václava na jižní stěně
- postavy apoštolů střídající se s pošetilými a moudrými pannami – apoštolové v plochách mezi okny, panny v dolní polovině ostění oken.
- iluzivní červený závěs. Obíhá po celém obvodu presbytáře v úrovni konzol. Horní okraj je lemován pásem s motivem listů a růžic.
- 3 kruhové portrétní medailony s korunovanými hlavami nalezneme v úrovni konzol na jižní a východní straně kněžiště.
- starší literatura se zmiňuje o postavách andělů a hvězd na klenbě *„prorážejícím pod nátěrem vápenným.“* [138] Klenby jsou však dnes zabíleny.

[135] Ondřej FAKTOR: Fresky v kostele sv. Václava v Černochově (seminární práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), 2005,
[136] Zdeněk UHLÍŘ: Nástěnné malby v Černochově, http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=luc_cernochov.htm, vyhledáno 10.5. 2006
[137] BARTLOVÁ (pozn. 67), 55 (vyobrazení na 50-52); Zuzana VŠETEČKOVÁ: Nástěnné malby v přízemní kapli domu U zvonu, in: Umění XXXVIII, 1990, 377-400; Idem Raně a vrcholně gotická nástěnná malby, in: FAJT (ed.) (pozn. 98) 424; Jan ROYT: Středověké malířství v Čechách, Praha 2002, 31sq.
[138] ŠTĚDRÝ (pozn. 118)166.

6.2.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu

Architektura prostoru kněžiště je jiná než u předchozího kostela. Vzhledem k tomu, že ze 7 polí na kterých by se výzdoba mohla uplatnit, je pět prolomeno okny, byl malíř nucen využít zbývající plochu mezi okny a jejich ostění. Výběr scén byl tede ještě více omezena a znesnadněn. Také tok legendy byl přizpůsoben této situaci. Umělec využil k prostorově náročnějším obrazům celistvé plochy severní a jižní stěny. Zde jsou vyobrazení oddělena horizontálním pásem.

Cyklus započíná na severu a pak plynule, bez ohraničení rámci či pásy, pokračuje v mezi okenních partiích a ostěních na východě a jihovýchodě. Uzavírá se na jižní stěně rozměrným zobrazením smrti sv. Václava. Pod ním je zachyceno ukřižování s neznámým donátorem. Jižní okno bylo druhotně sazeno. V jeho pravém záklenku se zachoval fragment hlavy a nohou sv. Václava , které jsou nelogicky sesazeny a obráceny o 180°. Je však patrné podle gesta Václavovy ruky, že kníže hovořil, podával výklad atd. Pravý výklenek téhož okna zachovává hlavu moudré panny. Nad ní je hlava sv. Václava. Opět pootočeno o 180°. .Barva pozadí je olivově zelená a to u obrazů severní a jižní stěny a u postav apoštolů a panen. V případě svatováclavského cyklu v horní třetině oken temně červená.

6.2.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu

Cyklus se tématicky dělí na:

ŽIVOT-EXEMPLA

- skutky milosrdenství
  - nošení dříví (chudým vdovám) severovýchodní okno, pravý záklenek
  - šacení chudých - východní okno, levých záklenek
  - sycení –„- východní okno, pravý záklenek
  - pohřbívání –„- jihovýchodní okno, pravý záklenek
- skutky zbožnosti
  - příprava eucharistických darů – severní okno,levý záklenek - severní okno, pravý záklenek – severovýchodní okno, levý záklenek
  - kázání slova božího - jihovýchodní okno, pravý záklenek

MUČEDNICKÁ SMRT-CHRISTOLOGICKÉ PARALELY

- hostina v Boleslavi – severní stěna
- martyrium – jižní stěna

REPRESENTATIVNÍ ZOBRAZENÍ SV. VÁCLAVA JEKO JEZDCE, STOJÍCÍ MIMO CYKLUS

6.2.7 Podoba sv. Václava

Sv. Václav je zachycen jako plavovlasý vousatý muž. Oděn je do zelenohnědého roucha, sahajícího ke kolenům, případně doplněné kratším červeným pláštíkem. Další součásti oděvu jsou tmavé přiléhavé nohavice a páskové boty. Na hlavě má knížecí čapku zelenobílé barvy. Hlavu obkružuje plná svatozář. Při hostině v Boleslavi oblékl kníže Václav bílé roucho s tmavomodrým pláštěm. Při zavraždění symbolicky rudé.

6.2.8 Popis svatováclavského cyklu

SEVERNÍ STĚNA

1) Svatováclavský cyklus se „začíná" na severní stěně a to v dolní části již zmíněným **jezdeckým portrétem.** [XCVIII.]

Kníže Václav sedí na bílém koni hledícím k východu. Ten je zachycen s mimořádnou zručností. Plavovlasý jezdec je pravděpodobně bezvousý. Oproti jiným zobrazením v rytířském odění a to v kroužkové zboji a zeleném plášti, oděv doplňuje kožený opasek s dýkou. Obraz je částečně na levé straně porušen díky přístavbě zdi oddělující starý gotický prostor od novějšího tělesa kostela.

Kníže drží v pravé ruce praporec se svatováclavskou orlicí a stejný symbol je i na štítu v jeho levé ruce. Na hlavě má korunu kombinovanou ,mitrou červené barvy.

Kolega Ondřej Faktor se domnívá že koruna na hlavě knížete by mohla mít spojitost se zhotovením nové koruny českých králů roku 1346, jejíž ochráncem sv. Václav je.

Může být také vnímána i jako určitý duchovní symbol.

Legenda Ut annuncietur: *„Ozdoben jsa věncem z lilií a růží přijal z rukou Hospodinových trojnásobnou svatozář. Takže královská koruna důstojnosti, slávy a cti zdobí jeho hlavu na věky věkův."*

2) Na **Hostině v Boleslavi**, malíř vyobrazil tři mužské postavy. [CIII.]

Dvě sedí za stolem jedna z nich je kníže Václava, druhá pravděpodobně jeho bratra. Boleslav stejně jako Václav mají na hlavě knížecí čapky. Sv. Václav pravděpodobně červeno bílou a Boleslav v opačné barevné kombinaci. Třetí postava přichází z leva, je mladík dlouhých plavých vlasů, který přináší pokrm. Na bílém, řaseném ubrusu leží. jen v konturách patrné, předměty. Plošnost pozadí je porušena iluzivní architekturou interiéru.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

SEVERNÍ OKNO

3) Cyklus pokračuje nezřetelnou scénou v levé části záklenku severního okna. Snad se jedná o **sklízení obilí**, což by odpovídalo následujícímu výjevu. **[28]**
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

4) Na pravé straně záklenku okna spatřujeme sv. Václav sedícího před pecí a zaměstnaného **přípravou hostií. [LXVIII.]**
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

SEVEROVÝCHODNÍ OKNO

5) Příprava hostií je spojována s přípravou dalšího eucharistického daru a to vína. V levém záklenku severovýchodního okna světec drží v levici košíček a **trhá hrozny** z révy pnoucí se až k vrcholu záklenku a zaplňující plochu okenního ostění.**[LXXVI.]**
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

6) Na pravém záklenku okna spatřujeme **Sv. Václav nesoucí otep dříví** (chudé vdově**) je napaden hajným**. **[XXIX.]**
Polesný drží v ruce poleno a bije jím knížete přes záda. Jeho oděv, je krásnou ukázkou dobového kostýmu. Ten sestává z krátké černé suknice s přiléhavými rukávy a opaskem s mečem. Na hlavě zahalené do červené kápě s vykrajovanými konci, má (železný) klobouk zelené barvy. U jeho nohou se na zadní staví bílý honicí pes a vrhá na sv. Václava.
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

VÝHODNÍ OKNO

7) Postava světce v levém záklenku okna je zcela zničena.
Patrná zůstala postava v pravé části výjevu, oděná v dlouhý splývavý šat. Dle J. Kroupy by se mohlo jednat o vykupování pohanských dětí sv. Václavem. Dle mého názoru se spíše jedná **šacení chudých**. **[29]** Postava chudého chlapce se opírá o berli, sv. Václav ji podává svůj plášť. M. Bartlová usuzuje na uzdravení chromého, což není dle mého názoru zcela šťastná interpretace, protože ani jedna legenda nepojednává o schopnosti sv. Václava zázračně uzdravovat.[139] V posmrtných zázracích se sice

[139] BARTLOVÁ (pozn. 67) 51.

setkáme s uzdravením chromých a slepých, ale toto se vždy děje jako reakce na modlitbu ke sv. Václavu, nikoli za jeho účasti. A jak již bylo řečeno tento zázrak by byl zařazen až po scéně zavraždění sv. Václava.

Legenda Crescente fide: *„...nahé odíval svými šaty..."*

8) v pravé části záklenku Václav drží v obou rukách bochníky chleba, které předává nedochované postavě v pravé části scény. Snad se jedná vzhledem k předchozí scéně o **sycení chudých**. [XXI.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

JIHOVÝCHODNÍ OKNO

9) Cyklus pokračuje výjevem v levé části záklenku jihovýchodního okna, na které se sv. Václav sklání k mrtvole ležící v sarkofágu. Jde tedy o **pohřbívání mrtvých**. [XVII.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

10) V další scéně v pravé části záklenku téhož okna stojí nalevo sv. Václav, v ruce drží nezřetelný předmět. Ten připomíná knihu. a před ním stojí dvě postavy se sepjatýma rukama, hledící na světce. Na zemi leží dvě pastýřské hole. Pravděpodobně **kníže Václav předčítá z bible (?).**[XL.]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

JIŽNÍ OKNO

11) Okno v jižní stěně bylo **druhotně osazeno**. [30]
Z původní výmalby se dochovala pouze špatně čitelná část okenní špalety, druhotně užitá při úpravě okna a výjevy jsou zde obráceny o 180°. Můžeme si také všimnout že jsou nelogicky poskládány, neboť v levé špaletě je na Václavovu hlavu přidána hlava moudré panny[31] a u obrazu na druhé špaletě spodní část těla nasazena na hlavu sv. Václava. [32] Celá scéna je zasazena do jakési architektury.

JIŽNÍ STĚNA

12) Závěrečná scéna **mučednické smrti** je umístěna v horní části jižní stěny klenebního pole presbytáře. **[CXII.]**

Na klečícího Václava útočí z pravé strany zbrojnoš, v kroužkové kukle. Je zachycen v okamžiku kdy probodl světcovo tělo. Krev z rány potřísnila rudý šat Václavův. Postava vlevo od sv. Václava, je z velké části porušena, s největší pravděpodobností se jedná o Boleslava. Podle legend Boleslav upustiv při souboji s bratrem svůj meč, ten mu sv. Václav, připravený na svou mučednickou smrt, navrátí zpět. A právě tento moment je zachycen i na fresce. V obraze jsou tedy kontaminovány dva výjevy, které dle legend následovaly, časově za sebou. Je to druhé místo ze svatováclavského cyklu, s patrnou iluzivní architekturou. Tentokráte má představovat kostel před kterým došlo k vraždě. Povšimněme si ještě zobrazení černého koně za postavou Václavova vraha.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

6.2.9 Shrnutí

Ojedinělá je scéna **Ukřižování na spodní části jižní stěny**. **[33]**

Jak již bylo naznačeno, koresponduje tato s cyklem svatováclavským. Asistenční figury P. Marie a sv. Jana jsou na levé straně doplněny postavou sv. Longina a na pravé porušenou postavou setníka. Panna Marie natahuje ruce zahalené pláštěm směrem k boku syna a zachytává dopadající krev čímž je poukázáno na její compassio. Motiv krví potřísněné roušky *peplum cruentatum,* má svou literární oporu v díle *Dialogus Mariae et Anselmi de Passione Domini od Pseudo-Anselma.* Její část byla chována v inventáři pražského metropolitního chrámu a byla důležitým prvkem pro formulování ikonografie ukřižování v českém prostředí. V oblasti nástěnné malby je našemu vyobrazení nejblíže freska v kostele Všech svatých v Kozohlodech z roku 1340,[140] v oblasti knižní malby pak iluminace v Chotěšovském misálu z doby kolem roku 1340 (NA ČR, FOL. 258 ff., sign. XIV. C 3) a .[141]

Longin a setník jsou pojatí jako vojíni v byzantinizující zbroji. Longin je patrný téměř celý a tak vidíme i jeho kónickou čapkou dekorovanou černým písmenem X. Setníkova tvář a pravá polovina těla je zničena. Longin si levicí ukazuje na oko, které bylo právě zasaženo Kristovou krví a zázračně uzdraveno. Pravicí vráží kopí do Kristova boku. Setník pak ukazuje na Krista, ve chvíli kdy uvěřil v jeho božskou podstatu a vyřkl slova: „*Vere filius Dei erat iste*“. Malíř zachytil tyto dvě boční postavy ve výrazně naddimenzovaném měřítku oproti ostatním a to i postavě Krista. Šlo pravděpodobně o snahou

[140] VŠETEČKOVÁ (pozn. 55) 71-75; Jakub VÍTOVSKÝ: Gotické nástěnné malby v Kozohlodech, in: Památky a příroda I, 1976, 456-460.
[141] Emma URBÁNKOVÁ: Rukopisy a vzácné tisky pražské universitní knihovny, Praha 1957, č. 15.

poukázat na paralelu mezi smrtí Krista a sv. Václava. Stejně jako Longin probodl Kristův bok kopím, tak jeden z Boleslavových družiníků probodl bok sv. Václavu.

V dolní části obrazu klečí donátor pravděpodobně v mnišské kutně šedé barvy. Ruce má sepjaté v prosebném gestu a hledí na Spasitele. Mezi jeho dlaněmi je patrná berla. Nad postavou se vine fragment nápisové pásky. Donátor měl jistě rozhodující slovo při výstavbě obrazu a jeho pojetí. V něm kromě paralely Kristus x sv. Václav vystupuje na povrch i úcta k zdůrazněným *arma christi*. Kdo je onen donátor je bohužel neznámo, snad se můžeme domnívat, že určitou roli zde hrálo duchovní prostředí cisterciáckého kláštera v Oseku, pod jehož správu obec Černochov náležela.

Donátor měl jistě rozhodující slovo při výstavbě obrazu a záměrně zvětšenému měřítku postraních postav. Bylo by snad možno vyslovit hypotézu o souvislosti mezi zdůrazněnými *arma christi* (hřebů a kopí) na černochovské fresce, a říšskými svátostinami, které Karel IV. získal v roce 1350 od Ludvíka Braniborského. Mezi nimi bylo právě Longinovo kopí s vloženým hřebem z Kristova kříže. Tyto vzácné relikvie pak panovník oslavil svátkem Kopí a hřebů Páně - *Festum lancae et clavium*, který byl papežem oficielně potvrzen v roce 1354. S ním souviselo jejich každoroční prezentování, spolu s říšským pokladem, na Karlově náměstí. Snad tedy klečící donátor, patřil mezi velké množství poutníků kteří tuto „výstavu“ navštívili. Rovněž *peplum cruentatum*, které se nalézalo v inventáři pražského metropolitního chrámu, se těšilo velké Karlově úctě.

Výjev je stejně jako protilehlá hostina v Boleslavi umístěn pod obdobnou architekturu.

6.3 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. MATOUŠE V DOBROMĚŘICÍCH

6.3.1 Historie obce a kostela sv. Matouše

Obec Dobroměřice náleží do okresu Louny

Založení obce souvisí podobně jako v případě Loun, s cestou a brodem přes řeku Ohři, která dříve protékala blíž obci. Zmiňována je od roku 1283.[142]

Již ve 14. stol je vesnice majetkem několika lounských měšťanů. Největší část vlastnil lounský rychtář Hano nebo také Fricek Ber (Bero) († po 1335), Jan Lucemburský mu v roce 1321 prodal (lounskou) rychtu do dědičného držení a ta tak zůstala v rukou jeho potomků zhruba po dobu sto let. Ber a jeho potomci měli i patronátní právo ke kostelu sv. Matouše v Dobroměřicích.[143] Berovo jméno je spojeno s založením kláštera magdalenitek na lounském předměstí roku 1331,[144] který téhož roku nadal statky v Dobroměřicích aj.[145] Erb tohoto rychtáře můžeme spatřit ve zdejším kostele. Jedná se o medvěda v kroku v bílém poli umístěného na Vítězným obloukem.[146] **[37]**

Kostel sv. Matouše pochází zhruba z druhé poloviny 13. století, do dnešních dnů se z této doby dochovala část věže a základy stavby. První velká přestavba proběhla ve 14. století. [147]Tehdy byl tento kostel uváděn jako farní a to k roku 1331. Farním kostelem zůstal až do 17. století, kdy zde fara zanikla a Dobroměřický kostel byl jako filiální připojen k lounskému děkanství.[148]

Ve druhé pol. 14. stol zde vznikl presbytář a nástěnné malby. V průběhu 15. a 16. století byl kostel dvakrát rozsáhle opravován. Z této úpravy vznikla předsíň s gotickým portálkem a nové štíty v renesančním slohu.[149]

Následkem husitských válek se kostel stal utrakvistickým a jím zůstal až do 17. stol. Krátce po bělohorské bitvě se kostel opět stává katolickým, v souvislosti s tím dochází k poslední velké přestavbě kostela.[150]

Ze 17. st. je i vybavení interiéru. Poslední úpravy se kostelu dostalo ve 2. pol. 19. století, došlo ke stavbě kruchty a střechy, tyto úpravy byly již současníky kritizovány a tak 1907 byla provedena závěrečná oprava. V Evidenčním listu památky je omylem uváděn jako renovující architekt Mocker, ve

---

[142] KRČÁLOVÁ (pozn.131) 269.
[143] Jan MAREŠ: Úřad rychtáře v Lounech a jeho držitelé v předhusitské době, in: HOMOLKA Jaromír (ed.): Gotické umění a jeho historické souvislosti I. Sborník grantového projektu Gotické umění v severních Čechách, Ústí nad Labem, 2001, 191-200.
[144] František ŠTĚDRÝ: Dějiny města Loun, Louny 1930, 11, PODLAHA 1908 (poun. 77) 141.
[145] MAREŠ (pozn. 142) 193.
[146] August SEDLÁČEK: Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty II, Praha 2001, 339.
[147] KRČÁLOVÁ (pozn. 131)
[148] SEDLÁČEK (pozn. 78) 141.
[149] Bohumil: Soupis památek v politickém okresu lounském, Praha 1897, 10
[150] MAREŠ (pozn. 143) 201.

skutečnosti se jednalo o K. Hilberta.[151] V padesátých letech sloužil kostel jako místo pro obecní rozhlas.[152]

6.3.2 Popis architektury kostela sv. Matouše

Jednolodní orientovaný kostel na půdoryse obdélníka, zastřešený sedlovou střechou. K němu přiléhá pravoúhlé kněžiště. Na severní straně čtverhranná věž zastřešená cibulovou zvonicí, fasáda prolomena dvěma polokruhovými okny. Na východní straně presbytáře průčelí s obloučkový renesanční štíty. Na západě hrotitý potrál a nověji proražené půlkruhové okno. Jižní fasáda lodi a jižní a východní fasáda presbytáře jsou členěny hrotitými okny s kružbami. Loď je plochostropá. Strop byl snížen. Presbytář zaklenut křížovou žebrovou klenbou. Loď od kněžiště odděluje hrotitý profilovaný Vítězný oblouk. **[34-36]**

6.3.3 Fresky (kolem pol 14. stol.) – odhalení a restaurování, literatura

Architekt Kamil Hilbert, který se podílel na renovaci architektury kostela, udáví, že již v roce 1877 při opravě kostela místním architektem se objevily fragmenty maleb. K. Hilbert uvádí, že v roce 1898 odkryl část fresek na severní stěně, *„chtěje tím zájem nejdůstojnějšího pana biskupa litoměřického, pro tuto věc vzbuditi*. Bohužel ty byly krátce po jejich odhalení opět zabíleny. *„Leč krátce před visitací, zamítali odkrytou plochu poznovu...“*.[153] Opětně byly fresky odhaleny kolem roku 1906 a to v souvislosti s chytanou rekonstrukcí kostela.[154] Definitivně byly malby dle děkanského úřadu v Lounech odkryty malíři K. C. Klusáčkem a Arne Novákem ve dnech 4. – 15. září 1911. Ale vzaly za své fresky, které se nalézaly v obou prolomených oknech na jihu i na severu. [155]

V horních partiích jsou malby přerušeny stavební úpravou, snížením stropní části, sonda neprokázala pokračování maleb nad stávající úrovní stropu, omítky zde byly již dříve otlučeny. Cyklus není zachován v celém rozsahu. Restaurátorský průzkum z roku 2004 a následující restaurování maleb v roce 2005, prokázalo původně kompaktní výzdobu i spodních partií zdí, dnes zničenou.[156]

Literatura je co do rozsahu velice skromná. Samostatný článek freskám věnoval pouze J. Šámal v roce 1932.[157] Další zmínky jsou okrajové.

---

[151] SOkA Louny, fond 77, karton 153, 5D/4
[152] NA ČR, zn. fondu SPS, fond Státní památková správa Praha, karton 137, sign. Dobroměřice
[153] SOkA Louny (pozn. 151); Kamil HILBERT: Dobrozdání o freskách v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích, Praha 1906, nepag. Uloženo na radnici v Dobroměřicích, bez udání lokace.
[154] SOkA Louny, fond 103/31, Liber memorabilium 1771-1952, nepag.; HILBERT (pozn. 153) nepag.
[155] NA ČR (pozn. 152)
[156] Dominika MACHAČOVÁ: Fresky v kostele sv. Matouše (restaurátorská zpráva), Praha 2004; Jiří KOŘENEK/Miloslav MARSCHAL/Milena NEČÁSKOVÁ: Nástěnné malby v lodi kostela sv. Matouše v Dobroměřicích (restaurátorská zpráva), Praha 2005
[157] Jindřich ŠÁMAL: Fresky v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích, in: Věstník klubu za starou Prahu XIV, 1932, 39sq.

6.3.4 Tématické okruhy

- svatováclavský -severní stěna lodi. Postava Podivena se nevyskytuje.
- christologický - poněkud nelogicky rozmístěno
    - Ukládání Krista do hrobu - vpravo u vítězného oblouku.
    - Vjezd do Jeruzaléma – východní strany kruchty,
    - Poslední Večeře, Hora olivetská, nečitelný výjev – severní strany kruchty
- Mariánský (?) – smrt panny Marie (?) – jižní strany kruchty
- Postav sv. Kryštofa – jižní stěna vlevo od původního vchodu.
- fragment apoštola – vlevo nad vítězným obloukem
- erb rychtáře Bera – vpravo nad vítězným obloukem

6.3.5 Rozmístění jednotlivých obrazů svatováclavského cyklu

Cyklus s největší pravděpodobností zabíral podstatnou část severní stěny a to i v místech nověji proražených oken.

Dochované pole o rozměrech cca 10m^2, se nachází přibližně 1 cm pod úrovní okolních omítek. Je rozděleno horizontálně do dvou pásů. Horní pás vertikálně rozčleněn na 4 obdélníků. Pouze prostřední dva jsou zcela zachované. V dolním pásu se situace opakuje. Děj se započíná v horním pásu na levé straně. Jednotlivá pole jsou lemována červeným pásem s motivem zelených lístků. [28]

6.3.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu

Fragmentárnost nám v tomto případě brání v hodnocení koncepce cyklu.

Důležitým prvkem je scéna setkání knížete s císařem, za asistence andělů, která se objeví ještě na Karlštejně a v Liber depictus. A stěžejním je opět motiv přípravy eucharistických darů.

Dále jistě následovalo vyobrazení mučednické smrti. O jejím případném rozvedení či o scénách předcházejících dochované, se můžeme jen dohadovat.

6.3.7 Podoba sv. Václava

Kníže je zobrazen jako plavovlasý muž s plnovousem, knížecí čapkou bílozelené barvy a plnou svatozáří. V předchozích cyklech převládali scény ve kterých se kníže Václav věnoval nějaké bohulibé činnosti. Byl tedy oděn do prostého šatu. Zde je situace jiná. Z pěti polí, na kterých je sv. Václav zcela patrný, je na třech ve slavnostním šatě - zeleném plášti, na rubové straně bíle podšitém a světle modré peleríně, nohy jsou oděný do přiléhavých nohavic modré barvy a bílých bot. Je tím vyjádřen slavnostní ráz situace. U řezenského sněmu a hostiny v Boleslavi je to běžné, ale Slavnostní ráz má i scéna kdy kníže ukládá napečené hostie do nádoby (či roztírá vinnou révu).

Ve zbylých polích je šat prostší. Jedná se o dlouhé svrchní roucho šedomodré barvy, přepásané bílým páskem, modré nohavice a bílé boty.

6.3.8 Popis svatováclavského cyklu

SEVERNÍ STĚNA

HORNÍ ŘADA

1) První porušené pole je obtížně čitelné, v kontextu k dalšímu výjevu je zde snad **kníže okopávající pole či sející obilí.** **[XLVIII.]**

Ve spodní části jsou patné nástroje, snad rýč a motyka. Nad nimi je patrná tvář sv. Václava který drží v ruce cosi jako nůž. V pravém dolním rohu tmavomodrá nádoba. S čehož by se také dalo soudit na **práci na vinici**.

2) Sv. Václav žnoucí obilí. Kníže si jednou rukou přidržuje obilí, ve druhé pravděpodobně drží srp a odřezává klasy. **[LIII.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

3) V interiéru, který jen naznačen iluzivní architekturou, se **sv. Václav věnuje přípravě hostií.** **[LXVII.]**

Na dřevěném stole, vidíme rozličné potřeby nutné k pečení, kníže Václav si oblékl kolem pasu bílou zástěru a vkládá formu s hostií do pece. Interiér je naznačen iluzivní architekturou.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

4) Ve stejném interiéru, **sv. Václav vkládá napečené hostie do nádoby** (aby je následně odnesl kněžím), jak to malíř zachytil na schodištních cyklech karlštejnských. J. Šámal se domnívá že sv. Václav **lisuje hrozny**.[158] **[]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

[158] Ibidem 40.

SPODNÍ ŘADA

5) Část postavy světce, poškození je však značné

6) Kníže Václav v doprovodu dvou andělu je vítán císařem Jindřichem **na říšském sněmu v Řezně**. **[XCI.]**

Andělé se zelenými křídly a rudými rouchy stojí za knížetem. Proti němu stojící císař, v gestu pokory či údivu sepjal ruce na hrudi. Oproti Žďáru, kde již sv. Václav sedí na trůnu, zde teprve ohromený císař vstává a místo uvolňuje aby kníže mohl usednout na trůn spolu s ním. Za císařem, resp. za trůnem doplněným dřevěným baldachýnem, stojí kurfiřti s korunami na hlavách.
Jindřich Šámal viděl rozhodující při dataci maleb zobrazení císařské koruny na hlavě Jindřicha Ptáčníka a kterou dává do souvislosti s korunou na hlavě Karla IV v kostele Panny Marie na Karlštejně (kolem roku 1357).[159]
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

7) Sv. Václav sedí za stolem s bílým ubrusem, se právě účastní **hostiny v Boleslavi**. **[CIV.]**

Traktování látky se sice téměř nezachovalo, ale z toho co je patrné, lze usoudit, že zde se neopakuje obvyklé formování drapérie do kónických rytmicky se opakujících záhybů, jako např. ve Žďáru, Černochově, Liber .
Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

6.3.9 Shrnutí

Řasení rouch a tvar baldachýnu ukazuje jednak na malby v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci jednak v kostele sv. Jakuba ve Slavětíně a snad i dnes již neexistujících fresek v kostele Povýšení sv. kříže v Radonicích nad Ohří.[160] Fresky v dobroměřickém kostele je snad tedy možno klást do II. poloviny 14. století. To se týká zejména christologického námětu. Dle mého názoru, však svatováclavský cyklus pochází z jiné doby, než fresky ostatní, či pochází z ruky jiného malíře. Oproti Žďárskému cyklu kníže není jen jakýmsi božím prosťáčkem, ale zbožným knížetem.

[159] Ibidem
[160] Cyril Antonín STRAKA: Zbořený kostel Povýšení sv. kříž v Radonicích na Ohří, in: Památky archeologické XXII,1906-1908, 20sq; SOkA Louny, fond 327, 12, 63, farní kronika Radonice

6.4 SVATOVÁCLAVSKÝ SCHODIŠTNÍ CYKLUS VE VELKÉ VĚŽI HRADU KARLŠTEJNA

Oproti venkovským kostelům, se problematika Karlštejna potažmo Velké věže, těší většímu badatelskému zájmu a je komplexněji zpracován. Popis objektu a jeho historie bude tedy omezen na minimum. Odkazuji k poslední souhrnnější práci, sborníku příspěvků kolokvia AV ČR na téma schodištní cykly, kde je vypsána i základní literatura.[161]

6.4.1 Historie objektu

Odkazuji na studie Z. Chudárka a K. Benešovské.[162] Zde je vypsána základní literatura k stavebně-historickému vývoji Velké Věže. Z této práce pochází i následně uvedená datace vývoje hradu.

Základní data:

Karlštejn byl s největší pravděpodobností založen v roce 1348, či o něco dříve. K tomuto datu se váže i zmínka o hradu *„...který se v té době začal stavět...“*, v kronice Beneše Krabice z Weitmile, kterou budou přebírat i další kronikáři. Tentýž autor zaznamenal i založení kaple sv. Kříže a to ke dni 9. 2. 1365. Současná koncepce hradu patrně vznikla v rozmezí let 1355-6, tedy po Karlově návratu z římské cesty.[163]

6.4.2 Popis architektury Velké věže

Schodiště sestává ze 45 schodů, vždy po pěti stupních, prostřídaných rovnou plochou. Samotné architektonické pojetí schodiště je však pro malby značně nepříznivé. Vřetenové schodiště s lomy stěn, nepravidelnými plochami, vymezené šikmými schodnicemi a strmě stoupajícími klenbami, přerušované podestami a pasy kleneb, nedostatečné a nestejnoměrné osvětlení malými okénky v silných obvodních zdech, svědčí o tom, že jistě nebylo projektováno s ohledem na budoucí malířskou výzdobu. Z toho se dá logicky usoudit, že podnět k realizaci maleb dal sám Karel IV. Malíř či malíři podřídili formát i kompozici obrazů nepravidelnému tvaru stěny toho kterého úseku příkře stoupajícího schodiště – kosodélníku–a ze stoupajícího rytmu schodiště také vyvodili základní tvary malovaného, zalamovaného pódia, jež tvoří podnož všem scénám, pokud jsou umístěny do interiéru. Plochy tohoto pódia předstupují

[161] Zuzana VŠETEČKOVÁ (ed.): Schodištní cykly Velké věže Karlštejna, in: Průzkumy památek XIII, 2006 (příloha)
[162] Klára BENEŠOVSKÁ: Architektura ve službách panovníka-Základní architektonická koncepce Karlštejna a její inspirační zdroj, in: VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 161) 97,101sq., 252sqq.; Zdeněk CHUDÁREK: Příspěvek k poznání stavebních dějin věží na hradě Karlštejně v době Karla IV, in: VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 161) 119sq.,129-132.
[163] Jiří FAJT/Jan ROYT: Umělecká výzdoba velké věže hradu Karlštejna, in: FAJT Jiří (ed.): Magister Theodoricus, dvorní malíř Karla IV. Umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna, Praha 1997, 175.

a ustupují v ostře zalomených úhlech souhlasně s rytmem schodiště. Zakreslení prostoru s lokalizací jednotlivých svatováclavských scén, provedl A. Novák.[164]

6.4.3 Fresky (druhá pol. 60. let, 14. stol.) – restaurování, literatura

Jakub Vítovský dataci posouvá za rok 1370.[165]

Na rozdíl od předchozích cyklů, nebyly fresky na schodišti Velké věže nikdy zabíleny. Malby prošly několika přemalbami. Poprvé se tak stalo v roce 1608–9 již zmíněnou péčí purkrabího Viléma Slavaty. Tato přemalba však s největší pravděpodobností podlehla účinkům povětrnosti. Neboť věž byla několikrát poškozena požáry a její střecha zničena a zdi pukaly vlivem sesedání základů. Ale největší katastrofu malby teprve čekaly. Nešťastným obdobím v historii nástěnných cyklů ve schodišti Velké věže bylo jejich velmi nekvalitní restaurování v 19. století. Restaurování probíhalo za Mockerova působení na Karlštejně. Provádějícími restaurátory tenkrát byli Antonín Krisan a Gustav Miksch. Jejich zásah značně skreslil čtení výjevů.

V roce 1988 zahájily práci na polích již restaurovaných B.Slánským akad. mal. J. a D. Vachudovi a E. Crhová. Komise rozhodla, že budou odstraněny přemalby na zbytcích původních středověkých maleb, Tříčlenná skupina zrestaurovala výjev Křtu sv. Ludmily a Stavbu chrámu sv. Jiří. Po provedených sondách na dalších plochách však od prací v roce 1993 odstoupili. Od roku 1994 se restaurování ujali Petr Bareš a Jiří Brodský. V práci pokračovali do roku 2001. Závěry této poslední restaurace a historie předchozích zásahů, je rovněž shrnuta ve výše citovaném sborníku.

Vypíchněme však některé zásadní studie. Mezi ty patří články V. Dvořákové a D. Menclové,[166] H. Hlaváčkové,[167] práce K. Stejskala,[168] v širším kontextu katalog Magister Theodoericus,[169] aj.

[164] VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 161), 252sqq.
[165] Jakub VÍTOVSKÝ: Několik poznámek k problematice Karlštejna, in: Zprávy památkové péče 11, 1992, 1-14.
[166] Vlasta DVOŘÁKOVÁ: Karlštejnské schodištní cykly, k otázce jejich vzniku a jejich slohové zařazení, in: Umění IX, 1961, 109-171; Idem (pozn. 95), 51- 65, 80-100, 114-121; Idem Karlštejnské dvorní malířství doby Karlovy, in: KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 311-327;Vlasta Dvořáková/Dobroslava MENCLOVÁ: Karlštejn, Praha 1965, 111-260
[167] Hana HLAVÁČKOVÁ: Karlštejn, in: VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 55) 51-54.
[168] Karel STEJSKAL: Umění na dvoře Karla IV., Praha 1978, 120-122.
[169] FAJT (ed.) (pozn. 163)

6.4.4 Tématické okruhy

- Svatováclavský cyklus
- Svatoludmilský cyklus
- Panovnická galerie
- Hudoucí andělé
- Krajinné motivy
- Heraldická výzdoba
- Čtvercová pole s iluzivním mramorováním
- Bordura s ornamentem

6.4.5 Rozvržení jednotlivých scén

Svatováclavský cyklus začíná dole na vstupní podestě schodiště rozvíjí se směrem vzhůru. Václavu, jako prvnímu světci Čech byla věnována rozměrnější plocha obvodových zdí, kde malíř znázornil celkem 30obrazů z jeho života. Jednotlivé obrazy nejsou odděleny, často dva i více výjevů splývá do jednoho celku.

Menší ludmilský cyklus je redukovaný na 9 výjevů a rozkládá se na středním pilíři schodiště. Oproti svatováclavskému, má svůj počátek v horní části schodiště a končí se u východu z Velké věže.

Obě legendy jsou v místech poslední podesty doplněny o řadu českých panovníků, knížat, kněžen z rodu Přemyslovců.

Vrchol schodiště završuje malba na zdi před předsíňkou vedoucí do kaple sv. Kříže. Malíř zde zachytil Karla IV. který ukládá relikvii do ostatkového kříže. Asistují mu tři duchovní. Naproti nim klečí královna v doprovodu dvou dam.

Výjevy ze života světců doplňují andělé na klenbách a pasech, hudoucí na dobové hudební nástroje, dva z nich nesou Veraikon na poslední klenbě schodiště. Ve špaletách oken spatřujeme skalnaté krajiny bez figurální stafáže.Nakonec čtvercová pole s malbou navozující strukturu mramoru.

Ještě je nutno zmínit výklenek dveří vedoucích do sálu prvního patra, kde je výzdoba heraldická a to český dvouocasý lev moravská šachovaná orlice a v nadpraží černý říšský orel. Malby celkem zaujímají plochu přibližně 360 m2.

Přestože linie většiny stěn stoupají dosti strmě vzhůru, je výška soklu, jež odděluje dolní pás maleb, téměř všude stejná. Sokl ukončovala bordura asi 10 cm široká, vyplněná šachovnicovým, černobílým ornamentem. Ostění dveřního portálu pokrýval desén brokátového ornamentu, otištěný na stěnu pomocí patrony.

6.4.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu

- ŽIVOT
- dětství a mládí – 1. podesta
- skutky milosrdenství – 2., 3., 5., 6. podesta
- skutky zbožnosti - příprava eucharistických darů – 3.-5. podesta
  - v noci se chodí modlit do kostela (?) - 3. podesta
- zázraky za života světce–možno vnímat jako representativní scénu (rytíř ve Žďáru, jezdec v Černochově)
  - Zázračné zjevení na řezenském sněmu – 1. podesta
  - Souboj s Radslavem Zlickým – 7. podesta
- MUČEDNICKÁ SMRT – jejíž předehrou je hostina v Boleslavi. 7., 8. podesta
- Posmrtné zázraky
  - Stírání krve
  - Zázrak na Rokytnici
  - Zázrak u Malostranských bran

6.4.7 Podoba sv. Václava

Sv. Václav zde vystupuje ve dvou polohách. V poloze zbožného, pokorného sluhy Páně a v poloze representativní, v případě „řezenského sněmu“ a „souboje s Radslavem Zlickým“.

Václav je opět vyobrazen jako plavovlasý muž, s vousy a plnou svatozáří.

Ve většině scén, je z Václavova oděvu patrný jen dlouhý bílý plášť, na spodní straně modře podšitý. Pod ním je v některých scénách patrný bílé svrchní roucho. Nohy halí červené přiléhavé nohavice a páskové (jen místy patrno) boty. Na hlavě má červenou knížecí čapku.

6.4.8 Popis svatováclavského cyklu

1) Mnich Učeň, vyučuje na Budči malého knížete Václava.[170] **[I.]**

Obě postavy sedí na jakési kamenné menze, učitel objímá žáka a vede mu ruku, kterou si Václav ukazuje v knize.Václav je oděn do bílého svrchního roucha a bílého pláště s modrou rubovou stranou. Výjev, umístěný na plochu segmentového oblouku dělícího pasu v přízemí, při vstupu na schodiště věže, je zasazen do skříňové architektury prolomené sedlovými, nebo půlkruhovými portálky a završenou sedlovou střechou prostupovanou trojúhelnými štíty.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

2) Další obraz již nalézáme na vnější stěně schodiště. Zachycuje **smrt** Václavova otce, **knížete Vratislava**. **[II.]**

Opět se zde setkáváme se skříňovitou kulisou architektury. Pod jakýmsi baldachýnem leží zesnulý kníže Vratislav obklopen pozůstalými. V tichém spočinutí hledí na zesnulého jeho matka kněžna Ludmila s vnukem Václavem, oba již se svatozářemi. Vedle nich pravděpodobně stojí Vratislavova manželka Drahomíra s dcerou Přibyslavou a další postavy.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

3) Třetí scénou je **korunování knížete Václava, resp. jeho dosazení na knížecí stolec**. **[III.]**

Architektura z předchozího výjevu pozvolna ohraničuje i tuto scénu. Mladý kníže sedí na stolci, dekorován již knížecí čapkou. Z obou stran se k němu naklánějí církevní hodnostáři.[6)]

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

4) Velká otevřená „apsida" tvoří jeviště scény **zázračného zjevení na sněmu v Řezně**. **[LXXXIX.]**

Výjev zachycuje známý legendický podklad. Císař Jindřich Ptáčník rozzloben Václavovou nedochvilností, (zapříčiněnou však jeho setrváváním na pravidelných modlitbách) nabádal ostatní zúčastněné, aby ignorovali jeho příchod a nevěnovali mu pozornost. Když však Václav vstoupí v doprovodu andělů, císař rázem zapomene na své rozhořčení, vstane z trůnu a srdečně a s pokorou se běží Václavovi poklonit. Ostatní kurfiřti a církevní hodnostáři na sebe nechápavě pohlíží, neboť jim nebylo dopřáno toto zázračné zjevení spatřit.

Vlasta Dvořáková spatřuje v tváři císaře Jindřicha kryptoportrét Karlův, jako srovnání uvádí rysy pozdních portrétu Karla IV, jak jsou zachyceny na mozaice Zlaté brány a svatováclavské kaple

[170] Jiří SLÁMA: Příspěvek ke kulturním dějinám raně středověkých Čech, in: Sborník Společnosti přátel starožitností 1, 1997, 37-42; TŘEŠTÍK (pozn. 5) 364-366.

v chrámu sv. Víta, na relikviářovém kříží svatovítského pokladu i ze zlatnických rytinách vídeňských relikviářů. Je –li tomu tak, pak Karel IV, neopomenul využít další příležitosti, aby se dostal v převleku historické postavy do styku s nějakým zázrakem nebo jiným posvátným dějem. stejný názor má i Karel Stejskal

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

5 a 6 obraz se rozkládá na stěně zužující se nad segmentovým portálem do mezipatra.

5) V druhé části malby **kníže sytí uvězněného**. **[X.]**

Přes mříž vězení, ve tvaru rotundy, mu podává bochník chleba. Zde již malíř zachytil Václava s plnovousem, v předchozích obrazech se jedná vždy o plavovlasého bezvousého mladíka. Ostatní charitativní činnosti Václavovy se odehrávají v otevřené krajině.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

6) Je zde vylíčen **Václav osvobozující vězně**. **[XII.]**

Dva uvěznění muži, opět v prolamované architektuře představující vězení, se modlí se sepjatýma rukama, kníže Václav uvolňuje kládu která spoutává jejich nohy.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

7) V popředí kopcovité krajiny **kácí sv. Václav šibenici**.**[XIV.]**

Kníže se sekerou v ruce, se prudce rozmáchl a chystá se k dalšímu záseku do břevna šibenice. Jsou zde zachyceny i reálné detaily, jako například klíny zaražené k patě šibenice. Krajina v pozadí se pozvolna prolne do následujícího 8 obrazu.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

8) Zde se začíná téma přípravy eucharistických darů. **Sv. Václav okopává pole**. **[XLVII.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

9-11-) Václav **seje, žne a mlátí obilí**. **[L., LII., LX]** Zde nejsou výjevy nikterak odděleny, ani malířsky ani architektonicky, máme tak dojem, že vidíme dva muže kteří jsou k sobě otočeni zády a věnují se každý své činnosti a ne že se jedná o jednu a tutéž postavu.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

12) Zrna které Václav cepem vymlátil z klasů, **mele na kamenném mlýnku**. **[LXIII.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

13) Z takto získané mouky **peče** nad řeřavými polínky v otevřeném ohništi **hostie**. **[LXVI.]**

Tyto činnosti Malíř je opět zasadil do skříňové architektury podobné té z výjevu číslo 1.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

14) Napečené **hostie** pak **odnáší do kostela**. **[LXXXIV.]**

Ten je jen rozvinutější obměnou rotundy s uvězněným mužem, jemuž kníže přináší potravu.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

Po té co Václav přichystá hostie, vydává se na vinice aby mohl připravit i víno pro eucharistii.

15-17) Jsme svědky toho jak Václav v kopcovité krajině **okopává vinohrad**, **Sklízí hrozny** a **Lisuje z nich mešní víno.** **[LXXIII., LXXV., LXXXI.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

18) Sv. Václav sytí chudé, snad se jedná o žebráky před kostelem. **[XIX.]**

Asistuje mu jeho věrný přítel Podiven. Celá skupinka je uzavřena do prostranství před kostelíkem obehnaným nízkou zdí, snad hřbitovní.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

To jsme se již dostali k výklenku před vstupem do sálu v prvním patře. Jeho stěny byly vyzdobeny již zmiňovaným heraldickým motivem.

19) Soucitný kníže kope hrob na církevní půdě před kostelem, v pozadí leží otevřená rakev. **Sv. Václava pohřbívá mrtvé**. **[XVI.]**

Malíř zde projevil mimořádný cit pro perspektivu.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

20) V kostelíku spatříme **sv. Václava modlícího za spásu duší zesnulých** lidí, či navštěvujícího kostely v noční době. **[XXV]**

Snad lze vnímat tuto scénu jako kompilaci těchto dvou námětů. Následuje dvojscéna na široké ploše při další podestě.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

21) Sv. Václav s Podivenem **nosí** v noci, **dříví chudé vdově**. Výpravnější příběh, je rozveden ve dvou prolnajících se obrazech. Označme je tedy na A), B)

A) Při této bohulibé činnosti jsou **sv. Václav a jeho doprovod** (Podiven ?) **přepadeni hajným**, který jim uštědří výprask, v domnění, že se jedná o zloděje. **[XXVIII.]**

B) I přes uštědřený výprask, sv. Václav donáší otep dřeva před dům chudé vdovy. **[XXXI.]**

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

22) S početnou stafáží, rozehraje malíř téma příběhu **pokoření se kouřimského knížete Radslava sv. Václavovi.** **[LXXXVII.]**

Radslav v úžasu a pokoře pokleká před sv. Václavem. Ten před ním stojí celý ve zbroji, v doprovodu tří různě velkých andělů. Za oběma knížaty čekají jejich armády. V dolní části obrazu stojí páže a drží koně sv. Václava na kterém je zavěšen štít se svatováclavskou orlicí.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

23) Hostinou v Boleslavi, se již přibližujeme ke scénám umučení sv. Václava a jeho svatých zázraků. **[C.]**

Vidíme zde prostřenou tabuli za níž usedl Václav a pravděpodobně Boleslav se svou ženou. Vpravo od Václava sedí další žena a z této strany také přichází sluha s dalším chodem. Hostinu malíř situoval do náznakové architektury síně, zaklenuté klenbou s visutým svorníkem a umístěnou opět na již známou zalamovanou stupňovitou podnož.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

24) Zavraždění sv. Václava a Nalezení jeho těla se odehrává v jediném prostoru otevřené předsíně. **[CX.]**

Kníže Václav pokleknul před zavřenými dveřmi chrámu, obrací svůj pohled na dva muže přicházející z levé strany. Jsou to jeho vrazi, jeden tasil meč a míří s ním na knížete. Zatím z pravé strany přikročil třetí katan, nad hlavou svírá napřažený meč a chystá se světce udeřit. Za jedním z pilířů iluzivní architektury stojí čtvrtá postava. Podle pokrývky hlavy, která připomíná knížecí čapku, snad činu přihlíží kněžna Drahomíra. O její účasti, při nalezení těla, se některé legendy zmiňují (viz tabulka). Porovnáme-li tuto postavu s postavou na akvarelové kopii Oplakávání či ukládání těla sv. Václava, všimneme si jistých shod. Zejména knížecí čapky. Na druhou stranu, Karlova legenda o ní mluví jako o zcela záporné postavě a nechává ji propadnout se do země před Pražským hradem. Proto se domnívám, že by se mohlo jednat o Václavovu sestru Přibyslavu, o které Karel IV. píše v souvislosti s jedním z posmrtných zázraků.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

Karlova legenda o sv. Václavovi: (příběh se zázračně přirostlým uchem sv. Václava) *"Neboť to nalezla jeho sestra Přibyslava v boleslavském chrámě mezi dveřmi a prahem a po třech letech k jeho hlavě přiložila a to k ní zcela přirostlo..."*

25) Šířková dispozice předsíně poskytla jevištní rámec k rozvinutí druhé scény v pravé půli obrazu, kde se emotivnost vyprávěcího tónu zvyšuje. Naříkají zde klerici, stoupenci sv. Václava, mezi nimi může být snad i jeho oblíbený sluha Podiven, kteří právě **nalezli tělo zavražděného knížete**.[39]
Podívejme se opět na rozdíly v jednotlivých literárních podáních.

První slovanská legenda o sv. Václavu: *„A odešli a nechali Václava rozsekaného a neuklizeného. Tu kněz Krastěj vzal a položil jej před chrámem a přikryl jej plachtou. Když uslyšela matka, že její syn byl zavražděn, přišla a hledala jej. A spatřivši jej padla na jeho srdce, plačíc a posbírala všechny údy jeho těla, ale neodvážila se je odnésti k sobě domů, nýbrž umyla je a oblékla v příbytku knězově a pak jej zanesla a položila v chrámu. A poněvadž se bála, že bude zavražděna, utekla do Charvat, takže Boleslav ji tu už nezastihl. I povolal jednoho kněze jménem Pavla, aby vykonal modlitbu nad tělem Václavovým.."*

Kristiánova legenda: *„Jeho bezduché tělo matka, kterou nedávno pro hříchy její byl vyhnal a potom znovu v pokoji z lásky Kristovy do vlasti povolal, s některými věrnými sebrali, a toliko do hrobu je položivše, zemí je zasypali, ne jak se slušelo na mučedník, ale jak bývá pohřbíván kterýkoli smrtelník, nemající cti ani blaženosti"*

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: *„Nečetní věřící, kteří tu byli, uzavřeli pak svaté tělo důstojně do rakve, vykonali nad ním podle přepisů všechny smuteční obřady a pohřbili je před chrámem poblíž místa jeho vítězného zápasu."*

Gumpoldova legenda: *„Nemnozí věřící, kteří tam byli, uzavřeli svaté tělo s úctou do rakve, a když kněží vykonali pohřební obřady, pochovali je zvenčí kostela, který byl blízko místa zápasu."*

26) Na první malbě vidíme pozůstalé stoupence knížete, pokládat zavinuté **tělo sv. Václava na máry** (či úmrtní lože). Snad by se také mohlo jednat o **ukládání do hrobu** v chrámu boleslavském. **[CXIX.]** Povšimněme si kompozice. Ta je pojata jako ukládání Kristova těla do hrobu. U már či hrobu je celkem pět osob. Jedna přidržuje nohy světce, další, pravděpodobně Václavova matka se sklání nad jeho tělem. Za nimi stojí skupinka třech postav. První je žena se zahalenou hlavou a v bolestném gestu spínající ruce. Zbylé postavy tiše přihlížejí. I zde jsme se přidrželi čitelnějších akvarelových kopií.
Popis viz výše či Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

27) Cyklus pokračuje prvním z posmrtných zázraků spojeným s Václavem a to **stírání jeho krve**. **[40]** Kníže Boleslav rozkazuje napřaženou rukou sluhům stírat krev svého bratra, která potřísnila stěnu chrámu.

Krev se však i po usilovném mytí třikrát po sobě objevila na témže místě. Podle slovanských legend, které nemluví o marných pokusech smýt krev, jako legendy latinské, spočívá zázrak v tom, že krev, která podle příběhu legendy potřísnila chrámovou stěnu zvenčí, po třech dnech zmizela z této vnější stěny a objevila se uvnitř chrámu, ale i zde jsou určité drobné rozdíly (viz tabulka).
Spolehlivějším materiálem v popisu této scény nám bude akvarelová kopie pořízená Fr. Sequensem kolem roku 1880, která uchovává všechny postavy účastnící se děje. A tak spatřujeme knížete Boleslava, jak nařizuje omývat krev ze stěny chrámu. Boleslav je zachycen v knížecím oděvu, s čapkou, opásaný mečem. Rukou míří na potřísněnou zeď. Dva pomocníci vykonávají jeho rozkaz.
Ojedinělou je zmínka v legendě Ut annuncietur, hovořící o uchování potřísněných kamenů, jako vzácných relikvií.

Oproti ostatním legendám, které popisují stírání krve velmi naturalisticky, pojal ho Karel IV. ve svém díle s určitou alegoričností. Tedy nejedná se jen o krev která ulpěla na stěnách chrámu a nemohla být smyta, ale především o krev – zločin, který navždy ulpěl na rukou Boleslava a jen prostřednictvím Boží milosti či pokání může být zmírněn.
Proto by se mohlo zdát zarážející, s jakým naturalismem je toto téma představeno v rámci schodištního cyklu. Zde zmiňme velice přínosný postřeh K. Kubínové, která poukázala na možnou souvislost zařazení tohoto motivu do kompozice schodištního cyklu, s ostatkem Václavovy krve. Ten byl vložen do relikviářového kříže, s nímž je v závěrečné části maleb před vstupem do kaple sv. Kříže vyobrazen Karel IV.[171]

[171] Kateřina KUBÍNOVÁ: Panovnické postavy v závěru schodištních maleb, in: VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 161) 29.

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Jeho krev volající k Bohu o bratrovraždě, nemohla být žádným lidským prostředkem nikdy setřena.“*
Legenda Crescente fide: *„Jeho bezduché tělo chvatně uložili do hrobu a jeho nevinnou krev, která postříkala zemi i prkna, smyli vodou. Když však vstali druhého dne ráno, spatřili na témže místě prolitou krev a znovu ji vodkou smyli. A když vstali třetího dne, opět spatřili na řečeném místě prolitou krev a musili ji vodou smývat po třetí.“*

Legenda Ut annuncietur: *„Došlo však k divu, právem vzbuzujícímu úžas. Neboť Ten, který hlas krve Ábelovy se země k Sobě volající vyslyšel, ani volání krve tohoto dne právě byla prolita, nikterak nebyla přes čtyřdenní stáří bledá, nýbrž jako kvetoucí růže jasně rudá. Toho dne čtvrté vidění způsobilo u všech nesmírné třesení, takže se již neodvážili příště ji smývati. Proto ona stěna, kde nasákla jeho krví, po mnoho let purpurově zářila a do té doby, kdy byly kostelu při rozšiřování položeny nové základy...kněží tohoto kostela uctivě vybrali všechny kameny zrudlé krví přesvatého mučedníka; uschovávají se zbožně až do dnešního dne na památku umučení vznešeného rytíře Kristova.“*

28) Z legend se dovídáme, že Václav byl pohřben v kostele či u kostela sv. Kosmy a Damiána v Boleslavi. Tam jeho **tělo** spočívalo tři roky, po kterých bylo **přeneseno do kostela sv. Víta v Praze**. Při přenesení došlo k několika zázraků. Zde malíř zachytil jeden z nich a to **zázrak na potoce Rokytnici** (či Rokytce). **[CXXII.]**

Legenda Oriente iam sole. *„Tři roky po jeho umučení bylo pak božským zjevením několika věrným opětovně oznámeno, aby bylo tělo bojovníka Kristova Václava přeneseno do kostela sv. Víta...I uslyšev o tom bratr jeho, viděl, že řízení božímu nemůže nikdo odporovati, a uváživ, že bude-li tělo bratrovo přeneseno do kostela blahoslaveného Víta, nebudou zázraky, které se potom snad stanou, přičítány bratru jeho, ale svatému Vítu, rozkázal několika svým lidem po výhružkou hrdelního trestu, aby v ustanovenou noc, totiž 4. března, svaté tělo přede dnem přenesli a pohřbili, aby si totiž, jak soudím, lidé zločin jeho nepřipomněli, kdyby se ve větším počtu na to dívali, a aby nevyšli najevo, že je zločinec, kdyby se stal nějaký zázrak..“*

Toto přenesení jak je výše uvedeno, se mělo konat tajně v noci. Svědectví první slovanské legendy o Boleslavově pokání a jeho rozhodnutí přenesení bratrových ostatků do Prahy stojí sice proti všem ostatním legendám václavského cyklu, přesto je pravděpodobně velice cenné a tají v sobě přes svůj hagiografický ráz závažnou historickou informaci. Po archeologickém prozkoumání Václavovy svatovítské rotundy, lze mít za prokázané, že translace měla kanonizační, oficiální charakter.[30)] Fikcí

jsou pravděpodobně tedy legendární zprávy o tajném a bázlivém provedení tohoto aktu, jak jej líčí pozdější legendy. Ať již Boleslav přijal tuto slavnost z důvodů politických nebo mravních, před veřejností se s ní ztotožnil, jinak by k ní nemohlo vůbec dojít. Osobní účast je naznačena ve Vavřincově legendě: Mezitím přišel jeho bratr, poskvrněný krví bratrovražednou a vinou za smrt nevinného člověka a jako by litoval a žele, se slzami a s chvěním sklesl na tělo bratra, kterého zabil, žádaje za odpuštění spáchaného zločinu.

Kompozice pohřebního průvodu na dalším obraze v pořadí 29., vychází ze skalní soutěsky na silnici vinoucí se v kopcovité krajině. Tu přeťal potok, plynoucí dále do hloubky obrazu. Tělo světce leží sice vpředu na márách, jež veze jezdec na koni, avšak jeho zadní nosič odpadl a máry stojí nebo se vznášejí, zapřeny dvěma podpěrami. Jsme zde svědky dalšího zázraku. Průvod se dostal do úzkých, když dorazil k potoku Rokytnice. Rozvodněný potok však strhl most a nosítka s doprovodem se nemohla přepravit na druhou stranu. Členové doprovodu se vydali hledat materiál na stavbu nového můstku, ale když se vrátili, nosítka již stála na druhém břehu.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

29) Průvodu se tak podařilo dojít až k malostranským branám, kde **mučedník zázračně osvobodil vězně**. **[CXXIV.]**

Ti vycházejí ze žaláře pojatého jako kruhová centrála s portálkem. Většinou je líčen příběh kdy vězňům zázračně spadnou okovy z rukou a kláda uvolní sevřené nohy. Ale vzhledem k tomu, že malíř již tento příběh zachytil na začátku cyklu, podal zde zázrak v náznaku, vidíme tedy již osvobozeného vězně vycházejícího ze žaláře. Stejně stručně opsal zázrak i Karel IV.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

30) Nízké cimbuří, naznačující městskou bránou, přechází i do dalšího rozsáhlého výjevu, jímž bylo dnes zcela zničené **přenesení ostatků sv. Václava do chrámu svatovítského**. **[CXXVI a,b.]**

Pohřební průvod byl namalován na dvou stěnách, na první se zachoval jen fragment. Podle Vavřincovy legendy, se obřadu účastnil i pražský biskup, sv. Vojtěch. následuje zástup mužů nesoucích na ramenou rakev s mrtvým. Zástup míří do chrámu, nikoli svatováclavské rotundy, ale trojlodní baziliky Spytihněvovy. Tu bohužel můžeme identifikovat jen podle několika dochovaných malířových tahů. M. Bartlová poukazuje na shody ve vyobrazení vysokého gotického chóru s se zobrazením kostela – ecclesia v 6. poli jižní stěny ambitu emauzského kláštera v Praze, snad také odkazujícího na svatovítskou katedrálu. (M. Bartlová, Obraz církve v Emauzském klášteře ve 14. a 15. století. Sympozium o Emauzském klášteře 2003.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

6.4.9 Ostatní výjevy

Tímto jednatřicátým obrazem končí svatováclavský cyklus, výzdoba pokračuje řadou králů, knížat, biskupů, opatů, řeholnic, královen a princezen, ti klečí u modlicích pultíků s knihou a jsou odděleni arkádami. Mezi nimi nepochybně zaujímaly přední místo jak blahoslavená Anežka, tak Eliška Přemyslovna, matka Karla IV. Obdobnou kompozici najdeme na mnichovské kresbě v Linea Caroli, kde jsou ovšem zachyceny v řadě nikoliv stupňovitě a jejich počte je větší. Postavy biskupů mohou souviset se svěcením oltáře. U jednoho pultíku je vyobrazena klečící postava samotného císaře, nad jehož hlavou jsou čtyři koruny, zatímco v kopiářích Lucemburského rodokmene jsou pouze tři. Tuto skutečnost objevila Kateřina Kubínová.[172] Počet Karlových korun je důležitým svědectvím pro dataci maleb, protože čtvrtou insignii, korun království arelatského, získal Karel v roce 1365, je tato událost datem ante quem pro malby v paláci, datem post quem pro malby na schodišti velké věže.

6.4.10 Shrnutí

Výzdoba byla objednána panovníkem – Karlem IV. Rádci při sestavování výjevů mohli být Jan ze Středy či pražští arcibiskupové.[173] Stěžejní roli zde hrála Karlovo přání přihlásit se ke svému českému původu ze strany matky, která mu byla příkladem ve zbožnosti a úctě k předkům a svatým relikviím. A vyzdvihnout postavu sv. Václava, jako svého předka a navázat v duchu iustus rex na jeho odkaz. Tedy panovníka, který je jak následovníkem Krista, tak dobrým vládcem svému lidu. Tato oslava předků, zdá se vrcholí v závěru schodiště, před vstupem do kaple sv. Kříže, galerií panovníků klečících u pultíků.

Silně zde vystupují christologické prvky (vinný lis, hostina v Boleslavi), ale i předobrazy starozákonní (hudoucí andělé na klenbě schodiště – Jákobův žebřík – scala coeli), jak upozornila M. Studničková.[174]

Tyto paralely by mohly řadit schodištní cykly po bok programového konceptu výzdoby ambitu kláštera Na Slovanech v duchu typologického paralelismu.

Přesto, že se Karel IV. ve své legendě věnuje Podivenovi relativně velký prostor, zde se s ním setkáme (?), jen v obraze *nošení dříví vdovám* a *sycení chudých*. Zdá se, jako by chtěl Karel IV. zdůraznit svatost svého předka knížete Václava a netříštit ji na dvě osoby.

---

[172] Ibidem 34.
[173] VŠETEČKOVÁ (pozn. 161) 6.
[174] Milada STUDNIČKOVÁ: Sv. Václav jako scala coeli, in: VŠETEČKOVÁ (ed.) (pozn. 161) 71-77.

6.5 SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KAPLI DOMU U KAMENNÉHO ZVONU ČP. 605/I. STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ 13

Jak již bylo výše naznačeno, výjev není jednoznačně určen.[175] Nejprve se uvažovalo o sv. Markétě, vzhledem k motivu dráčka v dolní partii fresek, ale šat ani pokrývka hlavy, neodpovídají zobrazování této světice. K přehodnocení interpretace ve prospěch svatováclavské legendy, vedl motiv černé orlice na štítu jednoho z jezdců Václavova doprovodu.[176]

6.5.1 Historie objektu

Zde rovněž, jako v případě Velké věže Karlštejna, odkazuji na bohatou literaturu. Zejména studie J. Mayera.[177]

První zpráva o tomto středověkém paláci pochází z roku 1363. Z ní se nedozvídáme nic o předchozí historii a majitelích domu, kteří byli i zadavateli výzdoby. J. Mayer, se domnívá, že stavebníky mohly být Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský,[178]jiní se omezují na konstatování stavebníka z okruhu královského dvora.[179] Dnešní dům nedosahuje rozsahu původní residence z dob před pol. 14. stol. Nejstarší doklady stavebního vývoje domu lze sledovat až ve 2. pol. 13. stol. (sklepní prostory).

6.5.2 Architektura Domu U kamenného zvonu

Zde bude popis omeze na prostory kaple

Stavebně historickým průzkum celého objektu provedl D. Líbal a M. Beisetzerová v roce 1961.[180], dále již zmíněné práce Mayerovy.

Kaple je situována v přízemí jižního křídla. Funkce prostoru jakožto kaple je až druhotná. S největší pravděpodobností je tato funkce svázána s malířskou výzdobou severní a východní stěny realizované nejpozději do roku 1310.

Její obdélný prostor je sklenut dvěma poli žebrové křížové klenby. Ty jsou odděleny pasy. Ve východním poli jsou dochovány tři pruty hruškové profilace zbíhající se ve svorníku ve tvaru pětilisté

---

[175] BARTLOVÁ (pozn. 66) 53.
[176] VŠETEČKOVÁ (pozn. 137), 388.
[177] Josef MAYER: Nálezová zpráva k sondážnímu stavebně historickému průzkumu domu čp. 605/I, Praha 1968a; Idem Unikátní pražská památka, in: Dějiny a současnost 1, 1968b, 21-25; Idem Dům U zvonu na Staroměstském náměstí v Praze, in: Architektura ČSR, 1971, 178-186; Idem Dům u bílého zvonu na Staroměstském náměstí v Praze, in: Umění XXXVI, 1988, 97-156; Idem Dům u kamenného zvonu na Staroměstském náměstí, in: Muzejní a vlastivědná práce/ 32 – Časopis společnosti přátel starožitností 2/94, s. 65-89.
[178] MAYER 1994 (pozn. 176) 75
[179] Klára BENEŠOVSKÁ/Zuzana VŠETEČKOVÁ: čp. 605/I, Staré Město, Staroměstské nám. 13, Dům U kamenného zvonu, in: VLČEK Pavel (ed.): Umělecké památky Prahy, Praha 1996, 408.
[180] Dobroslav LÍBAL/Marie BEISETZEROVÁ: Stavebně historický průzkum domu čp. 605/I, SÚRPMO, Praha 1961

růže s motivem tváře. V západní části jsou žebra osekána. V severní stěně je patrný zazděný portálek, který byl s největší pravděpodobností překryt zmiňovanými malbami. Původní vchod se nachází v západní části. Severní stěna je prolomena dvěma okny. Podlaha nemá stejnou úroveň. Ve střední části se oproti západní části „propadá“ o tři stupně.

6.5.3 Fresky (kolem roku 1310) – odhalení, restaurování, literatura

Malby byly odkryty v letech 1971-2 a následně restaurátory J. Blažejem, J. Pasálkem,[181] Druhé fáze , za účasti E. Votočkové proběhlav letech 1986-7.[182]

Odborný prozkum určil techniku fresky, jako kombinaci al-secco a al-fresco. Fresky ve východní části jsou pravděpodobně prací jiného malíře než fresky svatováclavského cyklu na stěně západní. Vznik maleb je kladen do 1. desetiletí 14. stol.

Velkou pozornost věnovala této problematice Z. Všetečková, která nastínila možnost, že objednavatelkou fresek byla Eliška Přemyslovna, dále shrnula předchozí literaturu.[183]

6.5.4 Tematické okruhy

- Svatováclavský cyklus (?) – západní stěna
- Pašijové výjevy - východní stěna
  - Kristus bolestný s arma christi.
  - Kristus žehnající.
- Světec a světice – severní stěna
- Symboly evangelistů – klenební kápě východní strana
- Alegorické medailony s vyobrazením zvířat upomínajících na Krista – klenební kápě západní strana
- Medailony s bájnými zvířaty – klenební pas

6.5.5 Rozvržení scén

Malby zaujímají horní polovinu západní stěny kaple, nejsou odděleny a tak dochází k jejich prolnutí. Čtení se začíná na pravé straně západní stěny a přechází k levé straně.

[181] Jiří BLAŽEK/Jan PASÁLEK: Zpráva o restaurování nástěnných maleb v přízemní kapli domu čp. 605, Praha 1972; Jiří BLAŽEJ: Sledování vztahů mezi architekturou a nástěnnou malbou při restaurování, in: Památková péče XXXIII, 1972, 139-144; Idem: Restaurování výzdoby přízemní kaple v Domě U kamenného zvonu, in: Časopis společnosti přátel starožitností, 102, 2, 1994, 90-96.

[182] Jiří BLAŽEJ/Jan PASÁLEK/Eva VOTOČKOVÁ: Dům u zvonu čp. 605, Praha 1, Staroměstské náměstí . Přízemní kaple. Restaurátorská zpráva, Praha 1987

[183] VŠETEČKOVÁ (pozn. 137)

6.5.6 Tématické dělení svatováclavského cyklu

Svatováclavský cyklus je redukován na dva, vzájemně se prolínající obrazy a to příjezd na Boleslavův hrad a následné martyrium.

Akcentováno je zde téma umučení.

6.5.7 Podoba sv. Václava

Plavovlasou hlavu světce s zelenou čapkou „mitrovitého" tvaru, dekoruje plná kruhová svatozář. Kníže má na sobě, ke kotníkům sahající, svrchní zelené roucho. Přes něj oblékl dlouhý plášť temně červené barvy na rubu bíle podšitý. Na urozený stav upomíná hermelínová pelerínka pláště. Malby nám ho tedy představují jen jako vévodu a šlechtice. Nikoli jako pokorného služebníka, který se věnuje práci pro chudé, přípravě eucharistických darů, aj.

6.5.8 Popis svatováclavského cyklu

1) První výjev, v levé části západní stěny, zobrazuje snad **příjezd do Boleslavi**. [XCVII.]

Vidíme tři postavy na koních. První z nich na bílém koni je sv. Václav. V jedné ruce drží opratě, druhou pozvedá v gestu pozdravení. Jeho družiníci jsou pojati jako ozbrojený doprovod. První jede rovněž na bělouši, a drží štít s fragmentem černé orlice na bílém pozadí a v druhé ruce vztyčené kopí (korouhev ?). Druhý, na hnědém koni je lépe dochovaný. Vidíme jeho zelený plášť, kroužkovou kuklu, kónickou helmici. I on drží štít s motivem orlice. Skupinka se ubírá směrem k jihu. Tam ve středu záp. stěny je situována jakási architektura, snad Boleslavův hrad. Stavba má podobu věže s patrným vchodem. Střecha sedlového tvaru je v rozích dekorována dvěma kulovými prvky. Na jejím pozadí stojí dvě postavy. První můžeme určit jako Boleslava, který jde vstříc svému bratru. Je oděn obdobně jako kníže Václav, jen barevnost je převrácena. Tedy svrchní roucho je v barvě zelené a plášť v temně červené. I on má na znamení svého úřadu na hlavě knížecí čapku. Muž za jeho zády se naklání k jeho hlavě a klade mu ruku na rameno. Dlouhý šat hnědočervené barvy je doplněn bílým opaskem.

2) Obraz v levé části stěny zachycuje **smrt sv. Václava**. [CXIII.]

Mučedník klesl k zemi. Pravicí podává meč svému bratru. Z. Všetečková omylem přisoudila meč do ruky knížeti Boleslavovi. Pokud je mé čtení správné, vidíme jeden ze základních legendických prvků smrti sv. Václava. Boleslav meč nedrží, ale vztahuje k němu pravici, aby jej od bratra převzal. Levice poněkud nelogicky nasazená na tělo, ukazuje nad hlavu světce. Z legend víme, že Boleslav přivolal své družiníky na pomoc, předstíraje, že to byl sv. Václav, kdo vyvolal potyčku a kdo zaútočil. Pak by gesto ruky jen dokreslovalo jeho slova.

Gumpoldova legenda: *„...Vezmi meč, dokonej vraždu, neodkládej dlouho, co se má státi! Chopiv s znovu meče bezbožný bratr hlasitě křičel, jako by se obával, že bude poražen, volal na pomoc společníky předstíral, jako by byl napřed zraněn výpadem bratrovým a donucen k sebeobraně. Společníci povoláni velkým křikem hned se sběhli...“*

Boleslav, identifikovaný knížecí čapkou, stojí vlevo od sv. Václava. Tentokrát v kroužkové zbroji, která chrání celé tělo i hlavu. Překrývá ji varkoč. Že se jedná o knížete potvrzuje knížecí čapka na jeho hlavě. Levá ruka je nelogicky nasazena na tělo a směřuje nad hlavu sv. Václava. Toto gesto je velmi zdůrazněno. Nenalezneme však pro něj oporu v legendách. Snad se jedná o chvíli v níž vypadl Boleslavovi z ruky meč. Ale zde se jedná o levici (!). Další muž přistupuje k martyrovi zprava. Také on je zpodoben v kroužkové zbroji a červeném plášti. Je zachycen v okamžiku kdy pozvedl meč, aby klečícího světce zabil. Scény jsou doplněny vegetací. Za Boleslavem je to rozkvetlý růžový keř snad synonymem prolité mučednické krve jak naznačila Z. Všetečková,[184] za ozbrojencem listnatý strom. A nutno se ještě zmínit o netypickém doplnění scény o zvířata v dolní části obrazu. A to lvíčkem, zajícem a dráčkem. Ten vedla některé badatele k názoru, že se snad jedná o smrt sv. Markéty.

Také v první scéně malíř zachytil jakési monstrum v židovském klobouku. Smysl těchto živočichů není zatím objasněn. Christologický podtext by zde mohl být, obdobně jako v Černochově, podtržen protilehlým znázorněním bolestného Krista.

Další popis viz Komparace jednotlivých svatováclavských výjevů...

8. ZÁVĚR

Kombinace Bolestného Krista odpovídající dobovému proudu pašijové mystiky a Svatováclavská scéna, byly jistě blízké Elišce Přemyslovně. Podle zbraslavské kroniky, byla vlastností této ženy hluboká osobní zbožnost. Prolnulo by se zde tedy téma christologické s úctou k sv. Václava jako jejího předka

[184] VŠETEČKOVÁ (pozn. 137), 390.

7. KOMPARACE SVATOVÁCLAVSKÝCH VÝJEVŮ, Z OBLASTI NÁSTĚNNÉ A KNIŽNÍ MALBY DO KONCE 14. STOLETÍ

Na tomto místě, budou porovnány výjevy z nástěnných cyklů svatováclavských s knižní malbou/kresbou ilustrující shodné téma, jejichž vznik spadá do konce 14. století.

Pokud se výjev objeví pouze v jednom z nástěnných cyklů, ale má protějšek v knižní malbě, bude zde umístěn. Pokud se vyskytuje jen v malbě nástěnné a to jen v jednom z cyklů, nebude zde umístěn, ale bude možno se s ním seznámit v obr. příloze k jednotlivým zpracovaným objektům. Pokud se vyskytuje pouze v knižní malbě, nebude tak učiněno.

Vynechány budou scény, které se přímo netýkají života sv. Václava (Smrt Bořivojova, Smrt sv. Ludmily...), které však tvoří úvod k legendám tohoto světce. S těmi je možno se seznámit v tabulce mapující legendy viz příloha.

Tématické dělení obr. je čistě orientační. Některé legendy kladou část skutků milosrdenství a přípravu mešních svátostin do doby útlého mládí knížete. V nástěnných cyklů, bude k obrázku připojeno číslo výjevu, které odpovídá jeho pořadí v textu kapitoly „karlštejnský schodištní cyklu“, resp. jeho umístění na schodišti Velké věže.

Pozn.

- Fotografie ke **karlštejnskému schodištnímu cyklu**, jsou převzaty z publikace: VŠETEČKOVÁ Zuzana (ed.): Schodištní cykly Velké věže Karlštejna, in: Průzkumy památek XIII, 2006 (příloha) Autorem fotografií je Petr Zinke. (Bohužel mi nebylo umožněno použít při fotografování stativ. Výsledné fotografie byly, vzhledem k slabému osvětlení prostoru, nízké kvality).
- Fotografie k **Velislavově bibli** (NK ČŘ sign. XXIII.C.124), jsou převzaty z publikace: UHLÍŘ Zdeněk: Velislavova bible, Praha 2007
- Fotografie k **tzv. Pařížskému zlomku latinského překladu Kroniky tak řečeného Dalimila** (dále jen Pařížský zlomek (NK ČR, sign. XII.E.17), jsou převzaty z publikace: JEŽKOVÁ Alena/UHLÍŘ Zdeněk: Příběhy z Dalimila, Praha 2006
- Fotografie k **Liber depictus**, před 1350 (ÖNB, cod 370), jsou převzaty z publikace: MATĚJČEK Antonín/ŠÁMAL Jindrich: Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století, Praha 1940.
- Fotografie k **iluminacím Gumpoldovy** legendy uložené ve Wolfenbüttelu, kolem roku 1006 (Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf., 11.2 Aug), jsou převzaty z publikace: FRIEDL Antonín: Iluminace Gumpoldovy legendy O sv. Václavu ve Wolfenbüttelu, Praha 1926; TŘEŠTÍK Dušan: Počátky Přemyslovců, Praha 1997

- Fotografie iluminace **Liber Viaticus**, Smrt sv. Václava, kolem roku 1360, (KNM XIII A 12, fol. 313r), je převzata z článku: VŠETEČKOVÁ Zuzana: Nástěnné malby v přízemní kapli domu U zvonu, in: Umění XXXVIII, 1990, 389. Autorem fotografie je Jiří Hampl.
- Ostatní fotografie autor

TÉMATICKÉ DĚLENÍ POROVNÁVANÝCH VÝJEVŮ

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav vyučován na Budči (knězem Učněm – Innocencem**)**
2) Smrt knížete Vratislava
3) Dosazení sv. Václava na knížecí stolec

SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI

1) Sv. Václav navštěvuje vězně - sytí je, či jim posílá peníze, aby s mohli vykoupit ze zajetí
3) Sv. Václav klátí šibenice
2) Sv. Václav osvobozuje vězně – uvolňuje jim nohy z klády, vyvádí je ze žaláře
4) Sv. Václav pohřbívá mrtvé
5) Sv. Václav sytí chudé
6) Sv. Václav vykupuje pohanské dítky
7) Sv. Václav nosí dříví chudým vdovám
- nese otep dříví
- Sv. Václav je zbit hajným, za „krádež“ dřeva
- Sv. Václav přináší dříví vdovám, ty ho vyhlížejí ze svého domu
8) Sv. Václav navštěvuje (noci) kostely, či se modlí za duše zemřelých
9) Sv. Václav káže křesťanskou víru, či ji obhajuje
10) Sv. Václav povolává zpět duchovní, zapuzené jeho matkou Drahomírou

PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ

PŘÍPRAVA HOSTIÍ

1) Sv. Václav okopává pole
2) Sv. Václav seje obilí
3) Sv. Václav žne obilí
4) Sv. Václav odnáší či skládá obilí
5) Sv. Václav mlátí obilí
6) Sv. Václav rozemílá zrno
7) Sv. Václav peče hostie

PŘÍPRAVA MEŠNÍHO VÍNA

1) Sv. Václav okopává vinici
2) Sv. Václav sklízí hrozny
3) Sv. Václav lisuje hrozny
4)Sv. Václav odnáší eucharistické dary kněžím

UDÁLOSTI „REPREZETATIVNÍHO RÁZU“

1) Souboj s kouřimským knížetem Radslavem
2) Sv. Václav na sněmu v Řezně
3) Předání relikvií

HOSTINA V BOLESLAV

1) Sv. Václav jede na hostinu
2) Hostina v Boleslavi a přípitek na počest archanděla Michaela (pokračováni)

SMRT SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav se zdraví s bratrem v místě svého brzkého martyria
2) Zavraždění sv. Václava
3) Pohřeb sv. Václava (v boleslavském)

POSMRTNÉ ZÁZRAKY A ULOŽENÍ TĚLA SVĚTCE V CHRÁMU SV. VÍTA

1) Zázrak na Rokytnici, který se udál při přenosu těla sv. Václava do pražského chrámu sv. Víta
2) Zázračné osvobození vězňů
3) Příchod ke chrámu sv. Víta (a,b)

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav vyučován na Budči (kněžem Učněm – Innocencem)

I. *Karlštejn, schodištní cyklus-transfer, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 1*

II. Velislavova bible, fol. 182r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

III. Liber depictus, fol. 32 R b, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

1) Sv. Václav vyučován na Budči knězem Učněm – Innocencem

„Nade všecky své učitele rozumnější jsem učiněn, nebo svědectví tvá jsou má přemyšlování.“ (Žalm 118,99)

V oblasti nástěnné malby se s tímto námětem setkáváme pouze na schodišti Velké věže hradu Karlštejna. Zde je však původní freska zničena a nahrazena kopií z 19. stol. O původní kompozici nás pak informují pauzy původní výzdoby. Její výklad je proto sporný. V literatuře je tento obraz interpretován jako výuka sv. Václava a to buď knězem Kaichem,[185] či sv. Ludmilou.[186]

Pro sv. Ludmilu mluví dle H. Hlaváčkové, umístění výjevu. Ten je situován na plochu oblouku spojující obě stěny schodiště a tím i oba cykly. Docházelo by tedy k duchovnímu prolnutí obou cyklů. Rovněž Dále autorka argumentuje slovy Karlovy legendy, která výslovně hovoří o sv. Ludmile, jako učitelce, naopak kněze opomíjí. O Ludmile jako vychovatelce hovoří i jiné legendy, viz tabulka v příloze. vyberme tedy slova některých z nich.

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Přeslavná matka a patronka Čechů, první perla a první květ v Čechách utržený, totiž svatá Ludmila, vyučovala tedy svého vnuka, svatého Václava, ve víře křesťanské, v Písmě svatém a v slovech evangelia“.*

Legenda Ut annuncietur: *„Radovala se radostí velikou nejblaženější bába jeho, vidouc, jak způsobem takřka nadlidským úspěšně pokračuje od jedné cnosti ke druhé, často o Písmu svatém sladce s ním rozmlouvala...“*

Některé legendy přiřkly výuku jak sv. Ludmile tak knězi. Například v I. staroslověnské legendě se poukazuje na to, že slovanským knihám dala malého knížete vyučit Ludmila a teprve poté ho Vratislav poslal na Budeč, učit se knihám latinským.

První staroslověnské legendy*: „Jeho bába Ludmila dala jej vyučit v knihách slovanských pod vedením kněze, a on si dobře osvojil jejich smysl. Vratislav pak jej poslal do Budče, tam se hoch počal učit knihám latinským a osvojil si je dobře.“*

[185] DVOŘÁKOVÁ (pozn. 165), 125sqq. a další články této autorky k tomuto téma
[186] HLAVÁČKOVÁ (pozn. 166) 52sq.

Co se týče jména vyučujícího kněze, bylo by dle mého mínění lépe užívat jména Učeň a nikoli Kaich.[187] Kaich je zmiňován pouze v Kristiánově legendě, Dalimilově kronice a v Krátkém sepsání o pokřestění země Moravské a České a to v souvislosti s knížetem Bořivojem. Kristián líčí Bořivojův náhlý obrat na křesťanskou víru a následný křest. Metoděj, který knížete i s jeho družinou pokřtil *„...propustil ho do vlasti a přidal mu kněze ctného života, jménem Kaich."* Bořivoj pak tohoto kněze usadil na hradě (Levém) Hradci, při kterém vystavěl kostel sv. Klimenta. Ve svatováclavských legendách je však jako vyučující sv. Václava uváděn kněz Učeň, který pobýval na Budči a kam byl malý Václav otcem poslán.

Legenda Crescente fide: *„Vratislavův starší syn, blahoslavený Václav, božím vnuknutím již od útlého věku vždy toužil po vzdělání. Jeho otec, přeje si vyhovět touze synova srdce, poslal ho na Budeč, aby ho tam cvičil v žaltáři jistý kněz, zvaný Učeň".*

Legenda Ut annuncietur nás spravuje o tom, že ani po svém nastolení nepolevil ve výuce a povolal svého učitele (z Budče) do Prahy.

Legenda Ut annuncietur: „...odchovanec zbožnosti a všem vzorný příklad pokornosti, třebaže byl povýšen na vrchol otcovy důstojnosti a ujal se žezla vlády...povolav svého učitele znovu se oddal dřívějšímu učení a s radostí čerpal vody života z pramenů nauk Spasitelových..."

Konečně připomeňme, že téma *vzdělávání* není v životě světců, ale ani světských panovníků, ničím neobvyklým. Například na reliéfu vrat katedrály v Hnězdně (kolem roku 1170), je zobrazen mladý sv. Vojtěch kterého otec posílá do církevní školy v Magdeburku.
Světci často již v útlém věku projevují mimořádné nadání, touhu a lásku k vědění a poznávání Písma. Později přistupuje i učené rozmlouvání s moudrými. Původ tohoto topoe má pravděpodobně christologický původ.

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Milostivý pak Utěšitel, Duch svatý, tak působil na mysl chlapcovu a tak roznítil jeho nitro, že jiskry jeho vzdělání zářily jako hvězdy mezi lidmi zbožnými a spravedlivými a plody věčnosti vykvétaly z jeho medem oplývajících úst."*

[187] BLÁHOVÁ/KONZAL/ROGOV (pozn. 2) 277; TŘEŠTÍK (pozn. 5) 364sq.

Ut annuncietur: *„Podivoval se kromě toho učitel tak rozsáhlé chápavosti žákova nadání..."*
„Tento velebný chlapec byl chápavé mysli i obsáhlé paměti a jakákoli bujnost mu byla cizí...Kdo je nyní takový mezi chlapci nebo aspoň mezi starci? ...pozoruhodný chlapec, ve dne v noci horlivě obíral se školním učením..."

O tom, jak Karela IV., již v útlém věku miloval Písmo, nechme promluvit slova jeho životopisu.

Vita Caroli Quarit: *„Král mne velice miloval a přikázal mému kaplanovi, aby mě poněkud vycvičil v Písmě...A tak jsem se naučil číst hodinky blahoslavené Marie Panny, a když jsem jim poněkud porozuměl, čítal jsem je denně v dobách svého dětství stale raději, neboť mým opatrovníkům bylo od krále nařízeni, aby mne k tomu nabádali."*

2) Smrt knížete Vratislava

IV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Smrt knížete Vratislava, výjev č. 2

V. Liber depictus, fol. 32 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

VI. Velislavova bible, fol. 182v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

2) Smrt knížete Vratislava

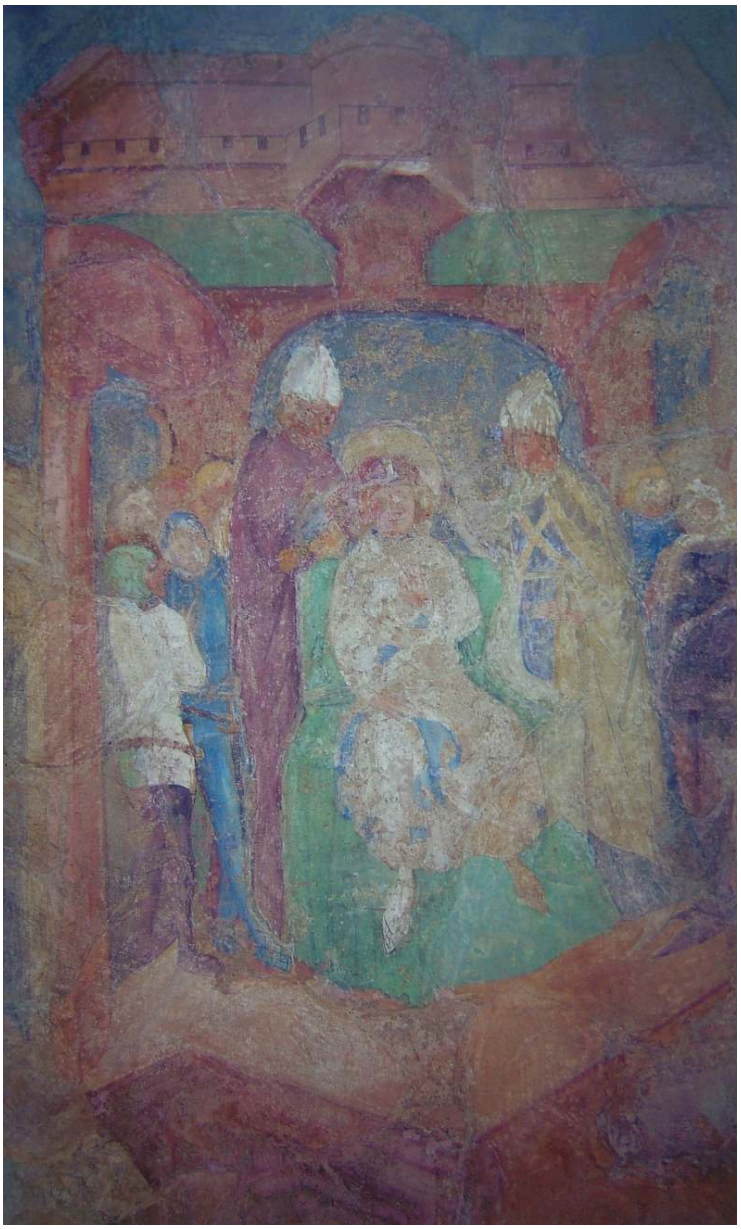
I tato scéna zachovala jen na zdech karlštejnského schodiště. Její zobrazování je poměrně ustálené. Liší se pouze počtem pozůstalých, resp. potomků knížete Vratislava a Drahomíry, kteří truchlí u úmrtního lože svého otce. V počtu dětí, tohoto knížecího páru, se legendy rozcházejí. Zajímavostí je, že ilustrátor Liber depictus zachytil malého Václava ještě bez svatozáře.

Umučení sv. Václava – Oportet nos fratres: *„Když tedy muž blahé paměti Vratislav z káznice těla se vyprostil a korunou nesmrtelnosti na věky byl oděn, dva syny po sobě zanechal...splatil dluh Adamův a vstoupil na cestu všelikého těla...“*

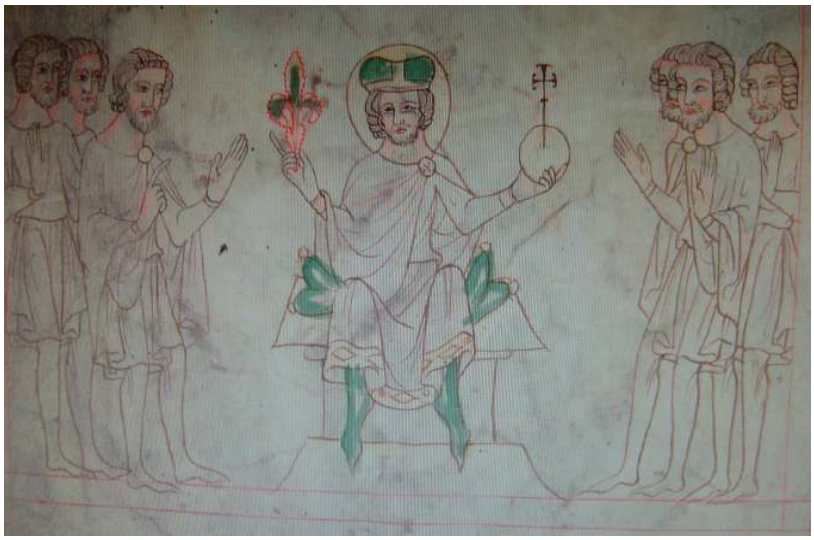
Legenda Ut annuncietur událost dále rozvíjí:*“...strana nespravedlivá a oddaná uctívání model přála si, aby byl v čelo postaven ukrutný Boleslav, naproti tomu věřící odporovali se zbožným smýšlením, říkouce: „Všeobecně je známo, že právo naší země od starodávna obsahuje ustanovení, aby po smrti vévodově byl na stolec vladařský povýšen prvorozený jeho syna a ten aby místo otce panoval.“ Když tímto míněním byla potlačena lest nespravedlivé družiny, se všeobecným souhlasem je zvolen za vévodu nejblaženější chlapec Václav.“*

3) Dosazení sv. Václava na knížecí stolec

VII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Nastolení knížete Václava, výjev č. 3

VIII. Velislavova bible, fol. 182 v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

IX. Liber depictus, fol. 32 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) Dosazení sv. Václava na knížecí stolec

Přesto, že tato slavnostní událost je na Karlštejně akcentována, Karel ji ve své legendě zcela opomenu. Dva duchovní, kteří se obřadu účastní jsou pravděpodobně odrazem dobové praxe při korunovaci. Legendy zmiňují pouze „lid“, „starší“ či „vévody“, kteří Václava zvolili za Vratislavova nástupce. V případě legendy Ut annuncietur Václava uvedl do vévodského stavu císař Ota I.

V Liber depictus se nastolení objeví ještě v rámci iluminací svatoludmilské legendy Fuit in provincia...

Legenda Crescente fide: „Potom se však jeho otec rozloučil s tímto světem. Tehdy sešel se veškeren lid oné země, zvolil blahoslaveného Václava za vévodu na místě otcově a dosadil ho na jeho stolec“.

SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI

1) Sv. Václav navštěvuje vězně - sytí je, či jim posílá peníze, aby s mohli vykoupit ze zajetí

X. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Sv. Václav sytí vězně, výjev č.5

XI. Liber depictus, fol. 33 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI

„Nesuďte a nebudete souzen, neodsuzujte a nebudete odsouzeni.“ (Luk. 6, 37)

1) Sv. Václav navštěvuje vězně - sytí je, či jim posílá peníze, aby s mohli vykoupit ze zajetí

Co se týká autentičnosti malby, platí zde to, co bylo řečeno u prvního popisu. I zde Karlova legenda mlčí. I ostatní legendy spíše mluví o bourání žalářů, nežli o navštěvování vězňů.

Legenda Ut annuncietur: *„A když soudcové neodvažujíce se odporovati jeho vzkazům poskytli viníku odklad trestu (smrti), sám jej v tichu půlnočním navštívil a otcovsky co nejvlídněji utěšoval, laskavými slovy i penězi, poskytnutými k tomu, aby se mohli vykoupiti“*

2) Sv. Václav osvobozuje vězně – uvolňuje jim nohy z klády, vyvádí je ze žaláře

XII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, sv. Václav osvobozuje vězně, výjev č. 6 (silně pozměněno přmalbou z 19. stol.)

XIII. Liber depictus, fol. 33 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Sv. Václav osvobozuje vězně – uvolňuje jim nohy z klády, vyvádí je ze žaláře

V legendách se o osvobozování vězňů nedočteme přímo. Ale je v nich mnoho narážek na Václavovo milosrdenství týkající se odsouzených. Ty pak mohla vyústit v zobrazení knížete osvobozujících vězně. Tak tomu bylo např.i v případě ilustrací Liber depictus, držících se legendy Ut annuncietur. Ani v této legendě není zmínka o vyvádění vězňů ze žaláře, přesto ilustrátor tuto událost zachytil. S motivem klády *svírající nohy vězňů* a *osvobození vězňů* se setkáváme až v posmrtných zázracích sv. Václava. Snad tímto způsobem, tedy jakousi kompilací, mohla být formulována karlštejnská scéna.
Nejblíže jsou slova následujících legend.

Legenda Ut annuncietur: *„...dal uvolnit pouta..."*

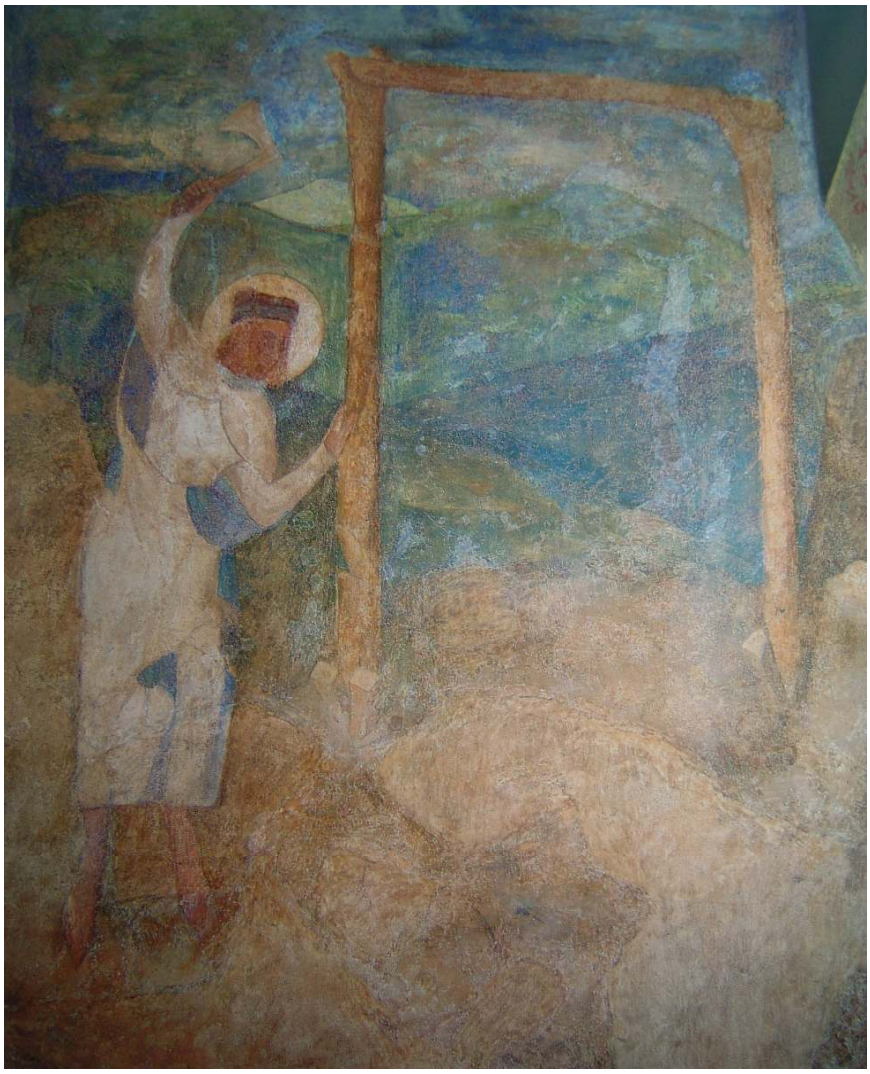
Druhá slovanská legenda: *„...hotov slitovati se nad každým, nad proviněními chudých dokonce bez náhrady, byl vysvoboditelem ze záhuby...šetře milostivě těch, kdo na základě dokázaných věcí podléhali hrdelním rozsudkům, osvobozoval je, veda je k polepšení."*

Legenda Crescente fide*: „...rovněž boural vězení..."*

Kristiánova legenda*: „...z vnuknutí Božího, jak věříme, přišlo jim těm úzkostmi sklíčeným na mysl, aby blaženého Václava prosili, by se nad nimi smiloval. Pane Bože řkou, pro zásluhy a na prosby pána našeho Václav, tvého přesvatého svědka, ráčiž nám v takové tísni sevřeným, svojí odedávna známou mocí přispět...A náhle dřevo, jímž nohy jejich byly sevřeny jako luk se prohnulo a brzy všichni vytáhli nohy své z klády."*

3) Sv. Václav klátí šibenice

XIV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Sv. Václav klátí šibenici, výjev č. 7

XV. Liber depictus, fol. 32 V c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) Sv. Václav klátí šibenice

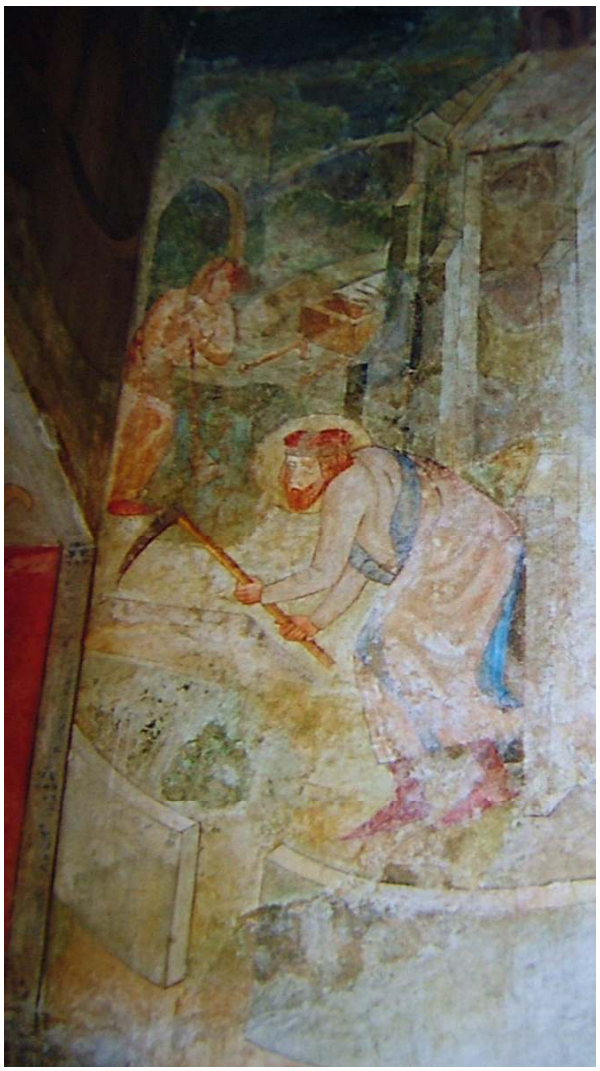
V legendách velmi frekventovaná scéna, v Kristiánově legendě se vyskytuje dokonce na dvou místech. V nástěnné malbě opět dochována jen ve schodištním cyklu Karlštejna. Ve Žďáru u Blovic, se cyklus začíná kompozičně obdobnou scénou, která však ukazuje kácení stromu. [12]

Karlova legenda o sv. Václavu: *„...bořil žaláře a šibenice, boje se, aby krev bližního nebyla nespravedlivě souzena.“*

Oportet nos fratres*: „...rozkázal, aby po celé jeho říši všecky šibenice, na věšení zločinců postavené, byly docela strhány a za jeho života nikdy nebyly znovu stavěny. Bylť tento sluha Boží tolik žalostivý, slitovný a soucitný, že pro Boha s ubožáky a viníky raději by byl největší trýzně trpěl, než tak kruté jejich popravy viděl.“*

4) Sv. Václav pohřbívá mrtvé

XVI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 19.

XVII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, levé ostění, výjev č. 9.

XVIII. Liber depictus fol. 34 V a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

4) Sv. Václav pohřbívá mrtvé

První scéna, která se objevuje kromě Karlštejna, také v kostele sv. Václava v Černochově. Schodištní cyklus rozvádí tuto scénu dále. Vidíme sv. Václava jak se modlí za spásu duší zemřelých, ale také by tato scéna mohla být již příběhem následujícím, totiž noční návštěvy kostelů (obr. *XXXIV*.)

V případě černochovských fresek, se M. Bartlová domnívá, že jsme svědky pohřbu sv. Ludmily.[188] Toto však neodpovídá jak zobrazení mrtvé/ho, který/á evidentně nemá svatozář, tak znění legend, ve kterých se říká že sv. Václav nechal **přenést** tělo své babičky do Prahy nikoli, že se obřadu přímo účastnil. Karlova legenda sice hovoří o „účasti" na přenesení těla sv. Ludmily do chrámu sv. Jiří, ale zcela jasně je zde kladen důraz především na zázračné zjevení sv. Ludmily sv. Václavu, neporušenost jejího těla (i v jiných legendách), které již po několik let odpočívalo v hrobě a zejména úctu se kterou bylo přeneseno. V případě pohřbu na Tetíně, není sv. Václav jmenován vůbec. V Černochově naproti tomu vidíme jen prostou rakev a mrtvolu zavinutou do plátna a ani oděv sv. Václava nesvědčí pro mimořádnost okamžiku, kterým přenesení těla jeho babičky bylo. Konečně toto pojetí by se jaksi vymykalo koncepci maleb ve venkovském kostelu, která evidentně sleduje Václavovo milosrdenství prokazované chudým. V této podobě by snad bylo nečitelné i soudobému diváku, kterému nebyl dán žádný atribut umožňující chápat scénu jako pohřeb sv. Ludmily. Motiv pohřbívání mrtvých se naopak těší v legendách velké oblibě.

Z. Uhlíř pak interpretuje scénu jako *křísení mrtvého*. Odvolává se na výklad svatováclavského hymnu *Dies venit victoriae*, který se dochoval v jediném rukopise pražské kapituly z doby o několik desítek let starší než je cyklus v Černochově.[189] Starší legendy *křísení mrtvých* nezaznamenávají. Mladší legenda Ut annuncietru pak sice hovoří o zázračném obživnutí mladé dívky, ale to se stalo nikoli za účasti světce, ale na jeho přímluvu v rámci posmrtných zázraků.

Legenda Oportet nos fratres: *„Jestliže pak některého z chudých občanů nebo příchozích kleriků neodvratná smrt uchvátila, on tak dlouho se zbožně věnoval žalostné té službě, až s pláčem a zármutkem tělo v zemi uložil a modlitbami a almužnami duši zesnulého Bohu poručil."*

Legenda Ut annuncietur*: „...mrtvoly chuďasů, o něž nedbalo bezbožné sousedstvo, neštítě se zápachu svýma svatýma rukama pozvedal a sám jim hrob vykopávaje pohřbíval, duši jejich doporoučeje vroucími modlitbami Bohu, který ji daroval."*

[188] BARTLOVÁ (pozn. 66) 51.
[189] Zdeněk UHLÍŘ: Nástěnné malby v Černochově, http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=luc_cernochov.htm

5) Sv. Václav sytí chudé

XIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 18.

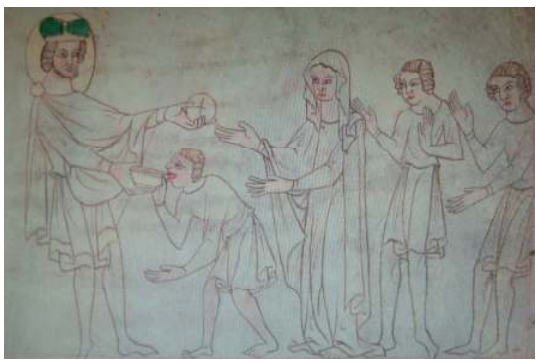

XX. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, polovina 14. století, sever, 1. klenební pole, výjev č 9.

XXI. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 8.

XXII. Velislavova bible, fol. 183r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

5) Sv. Václav sytí chudé

„Dveře mé pocestnému otevřeny byly (Job 31,32), okem byl jsem slepému a nohou chromému.“ (Job 29,15)

Motiv objevující se prakticky (v různých variantách) ve všech legendách. V nástěnné malbě pak zastoupený na schodištním cyklu karlštejnském a v kostele černochovském a žďárském.
M. Bartlová popisuje scénu ne jako sycení chudých, ale předání eucharistických darů kněžím, resp. odnášení hostií do kostela.[190] Dovolila bych si trvat spíše na první variantě. V případě výkladu M. Bartlové, by scéna byla zařazena zcela nelogicky v rámci toku děje. Neboť mezi scénu přípravy hostií a tuto, jsou vloženy další dva děje zřetelně popisující péči o chudé, a to nošení dříví chudé vodově a šacení chudého.

Kristiánova legenda: *„...lkajících a raněných neúnavným byl utěšovatelem, hladové nasycoval, žíznivé občerstvoval, nahé odíval...“*

[190] BARTLOVÁ (pozn. 66) 51.

6) Sv. Václav vykupuje pohanské dítky

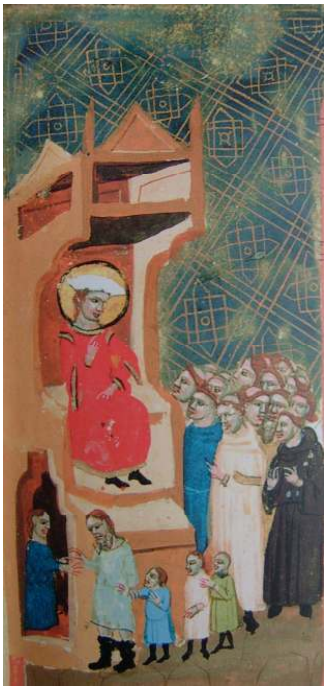
XXIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jižní stěna presbytáře

XXIV. Liber depictus, fol. 35 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XXV. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

6) Sv. Václav vykupuje pohanské dítky

Přesto, že Karel uvádí tuto chvályhodnou činnost ve své legendě, do programu fresek schodiště ji nezačlenil.

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Oddával se pak slavný kníže Václav láskyplné štědrosti, takže vykupoval děti otroků a činil z nich sluhy Kristovy...“*

Legenda Oriente iam sole: *„...tento muž dobrý a plný ducha božího sám kupoval pacholíky pohanské na trh přivedené, hlavně v sobotu velikonoční, aby toho dne měla církev, koho by, jak je zvykem, v Kristu obrodila.“*

7) Sv. Václav nosí dříví chudým vdovám – nese otep dříví

XXVI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 2.

XXVII. Liber depictus, fol. 35 R a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

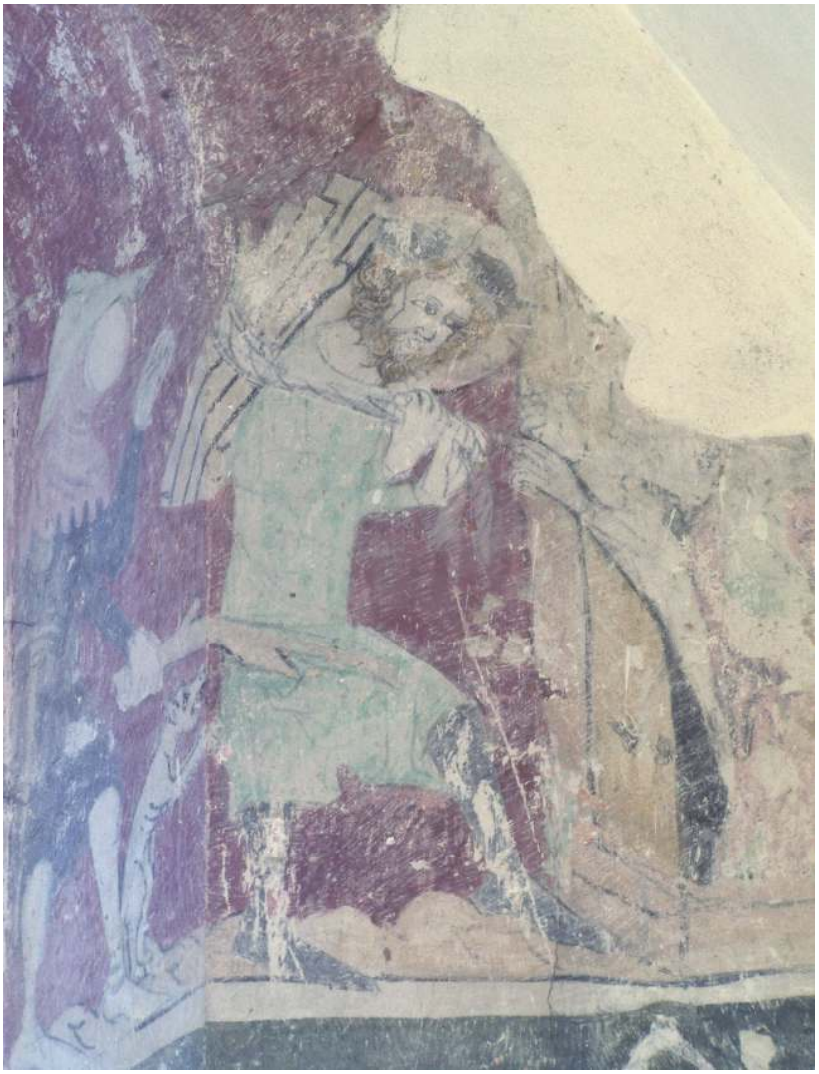

- Sv. Václav je zbit hajným, za „krádež“ dřeva

XXVIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 21a.

XXIX. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 6.

XXX. Liber depictus, fol. 35 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

- Sv. Václav přináší dříví vdovám, ty ho vyhlížejí ze svého domu

XXXI. Karlštejnský schodištní cyklu, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 21b.

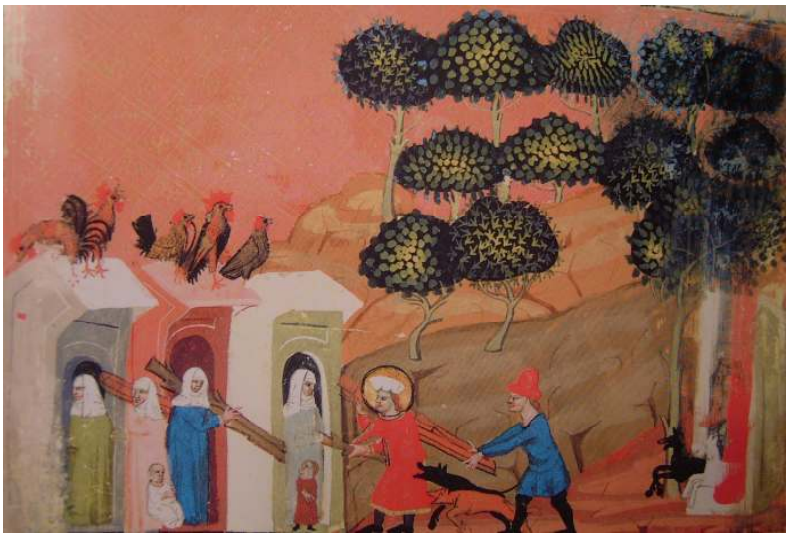
XXXII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 3

XXXIII. Liber depictus, fol. 35 R a 3, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XXXIV. Tzv. Pařížský fragment, fol. 4v, NK ČR, sign. XII.E.17.

7) Sv. Václav nosí dříví chudým vdovám – nese otep dříví, je zbit hajným, skládá dříví u domu vdov

„Jeden druhého břemeno neste.“ (Gal. 6,2)

V legendách je tato událost popisována různě obšírně. Některé pouze konstatují, že kníže nosil chudým tajně dříví, jiné zmiňují postavy chudých vdov, další přidávají postavu hajného, který sv. Václava ztrestal, domnívaje se, že se jedná o zloděje. A konečně je příběh s hajným doplněn o předchozí schůzku se sv. Václavem, kterému si hajný stěžuje na neznámého lupiče.

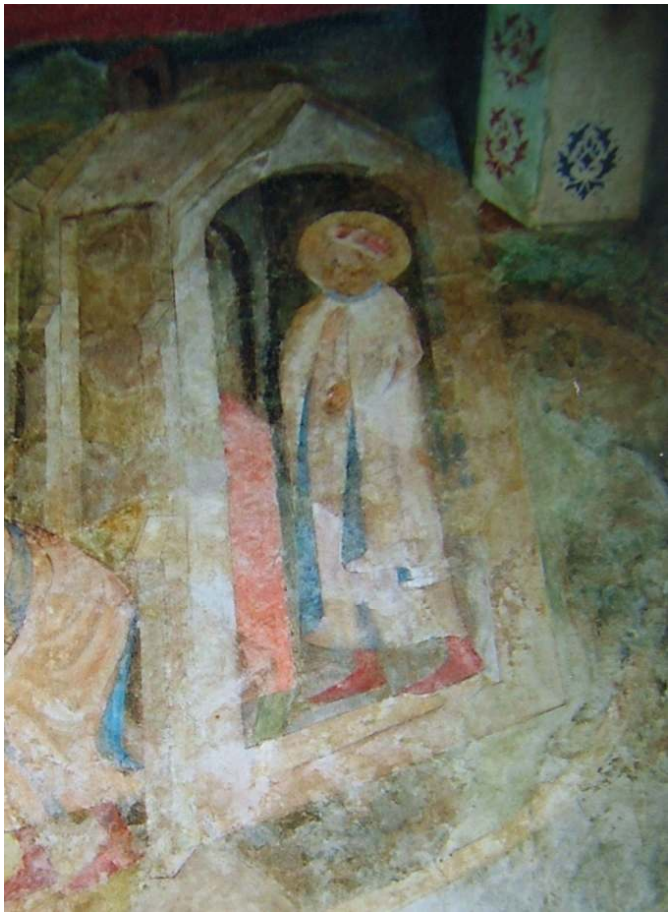
Legenda Oriente iam sole: „Neboť vstávaje v noci, na svých plecích dříví nosil a přede dveřmi chudých je shazoval.“

Karlova legenda o sv. Václavu: *„...dříví i jiné potřebné věci sirotkům, vdovám a dětem na vlastních plecích v nočním čase nosil.“*

Legenda Ut annuncietur: *„Tu hajný, který pečoval o dříví pro jeho* (Václavův) *dvůr, uvažuje, že mu vznikají nemalé ztráty dříví, a nevěda, kdo je způsobuje, horlivě se jal strojiti nástrahy, dychtě ze všech sil pachatele polapiti...Nejznamenitější vévodo, nemoha již déle mlčeti jsme nucen vaší milosti si postěžovati, že mi jakýsi člověk páše neuvěřitelné ztráty dříví, jež připravuji pro potřeby vašeho dvora. Ve sněhu i v jíní pozoruj sice vytrvale jeho stopy, ale nijak se mi nedaří jej dopadnouti. Na to odpověděl přemírný muž, dobře věda, že sám tu je viníkem: S bedlivou péčí dej na něho pozor a v kterékoli noční hodině přijde, zbij jej kyjem podle libosti, ovšem tak, abys ho na životě neohrozil a nijakou podlitinou jeho tvář nezhyzdil: avšak svazek dříví, až si nabere jakkoli veliký, dovol mu odnésti! ..A tak jednou v noci vešel jako jindy, do lesa nabral si , jako obvykle, velikou otep dříví a převázav ji provazem naložil si je na svatá záda. Když se již chystal odejíti, přikvapil hajný, popadl ho za vlasy a neznaje slitování nelítostně ho povalil na zemi a zbil ranami tak prudkými, že těžkým zdeptáním svatých kostí veškeré jeho údy zmodraly krevními podlitinami. U nohou služebníka služebníků svých ležel pokosen na zemi květ veškeré urozenosti, hodný, aby nazýván byl třikrát a čtyřikrát svatým a blaženým, a jako mírný beránek před mužem, který kyjem bušil do jeho zad a neurvalou rukou rval vlasy s jeho hlavy, neotevřel úst svých. A když ho hajný polomrtvého pustil, takže stěží se mohl na nohy postaviti, s radostí zvedal těžké dříví, znovu si jej naložil na ramena a poníženě skládal přede dveřmi chudých.“*

8) Sv. Václav navštěvuje (noci) kostely, či se modlí za duše zemřelých

XXXV. Karlštejnský schodištní cyklu, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 20.

XXXVI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2.. klenební pole, výjev č.17

XXXVII. Liber depictus, fol. 34 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XXXVIII. Velislavova bible, fol. 183r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

XXXIX. Tzv. Pařížský fragment, fol. 4v, NK ČR, sign. XII.E.1

8) Sv. Václav navštěvuje (v noci) kostely

„Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne.“ (Mat. 17,24)

Tato událost nalezla své rozšíření v příběhu Václavova sluhy (Podivena), který za zimního mrazu, kráčí v zázračně hřejících stopách svého pána. O tom ale více v popisu příslušného vyobrazení na str.147. Často se tyto dva prvky prolínají. Kníže putuje sám, či se služebníkem, pokud služebník kráčí ve stopách sv. Václava, nejsou vždy pokryty krví (viz tabulka legend).
Zobrazení sv. Václava se ne vždy striktně přidržuje literární předlohy. Tam kde legenda klade důraz na bosé, do krve rozedrané nohy, malíři znázorňují sv. Václava obutého.
U fresky karlštejnské opět upozorňuji na další možný výklad a to modlitbu, za duše zemřelých, které sv. Václav v předchozí scéně pohřbil.

Karlova legenda o sv. Václavu*: „...Když jednou kráčel svatý Václav v noční době bos do kostela a sníh a led pokrýval pole a cestu, jeho důvěrný druh jménem Podiven šel za ním a nohy mu mrzly, ačkoli byl obut, že to nemohl snést. Tu mu řekl svatý Václav, aby kladl své nohy do jeho šlépějí. On to učinil a jeho nohy se tak zahřály, že už necítil žádný mráz. Šlépěje slavného mučeníka se však jevily velmi zkrvavené.“*

Legenda Oportet nos fratres: *„...Když totiž slunce zapadlo večernice zasvitla a tmavá noc celou zemi svým stínem pokryla a všecko pokolení lidské klidnému spánku se oddalo, služebník Boží vstával z královského lož, pohrdaje ukojením, jež skýtá libý spánek, vzbudil toliko sluhu komorníka, zvláštního svého důvěrníka, vzal mlčky do rukou svazeček modliteb a tak vycházel z paláce, bez vědomí stráží a ostatních svých rytířů a velmožů, kteří spali. Venku pak se zouval ze střevíců a pln jsa všelikých dobrých úmyslů, ubíral se bos na sousední hrady a chrámy Páně jednotlivě navštěvoval a nebezpečnými cestami po horách i dolinách tak dlouho za hříchy kajícně putoval, až si trním a hložím útlé nohy tolik poranil, že všecky jeho šlépěje byly růžovými kapkami krve znamenány. A když konečně na této pouti vykonal Bohu svou mystickou oběť, před východem slunce se vracel do paláce se srdcem veselým...“*

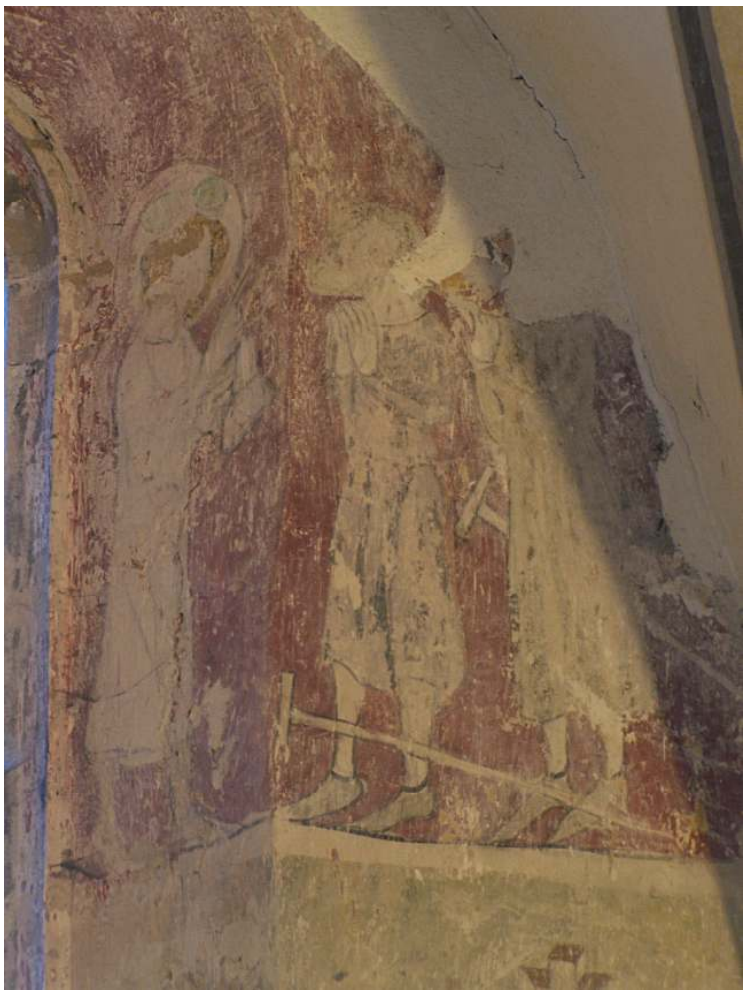
Legenda Ut anuncietur: „...oddaně doporoučel Pánu duši svou a duše lidu sobě poddaného a s radostnou myslí snášel neobyčejnou drsnost mrazu i kamení a chladu sněhu, takže jemná a útlá jeho lýtka a chodidla pukala a stékající krev rudě barvila šlápoty po cestách.“

Legenda Crescente fide*: „...také v postním čase putoval do kostelů od města k městu po strmých stezkách pěšky a bos, takže se dokonce v jeho šlépějích objevovala krev.“*

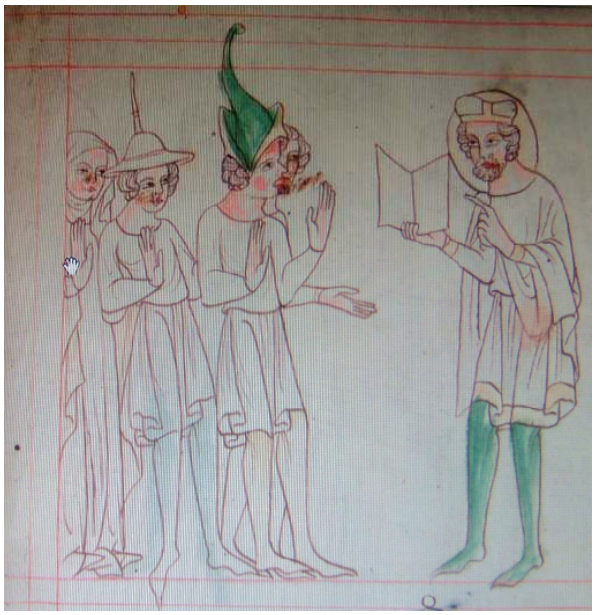
Dalimilova kronika*: „...nohy míval zkrvavené, jak v kostele chodil bos. Vyvolil si těžký los.“*

9) Sv. Václav káže křesťanskou víru, či ji obhajuje

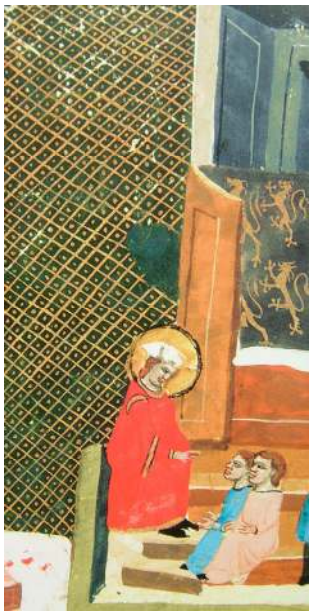
XL. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 10.

XLI. Velislavova bible, fol. 185v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

XLII. Tzv. Pařížský zlomek, fol. 4v, NK ČR, sign. XII.E.17.

9) Sv. Václav káže křesťanskou víru, či ji obhajuje

Usvědčuj, pros, kárej, naléhej ať vhod či nevhod (2. Tim. 4,2).

Již výuka v dětském věku a láska k Písmu přiměla světce *„aby spásným deštěm svažoval vyprahlá srdce nevěřících a jako mladistvé rostlinky upevňoval k příští úrodě víry.“* – Legenda Ut annuncietur

Sv. Václav byl, dle legendického vyprávění, nejednou kárán pro svou víru, on ji však před jejími odpůrci obhajoval. Také lidi, kteří sešli na scestí, či byli stále v zajetí pohanského náboženství, kázáním přiváděl do „náruče církve“ a bylo li tomu zapotřebí a k dobru člověka napravovaného, sáhl i k fyzickým trestům.

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Milostivý pak Utěšitel, Duch svatý, tak působil na mysl chlapcovu (Václavovu) a tak roznítil jeho nitro, že jiskry jeho vzdělání zářily jako hvězdy mezi lidmi zbožnými a spravedlivými a plody věčnosti vykvétaly z jeho medem oplývajících úst. Neboť jeho kázáním byla osvícena vlast Čechů...Neskrýval pravdu víry křesťanské, ale veřejně ji hlásal...“*

Legenda Oportet nos fratres: *„...mnohé od bludu odvracel a spolu se svými spoluúčastníky u nebeského stolu činil.”*

Gumpoldova legenda*: „...vlídně konal skutky dobročinnosti a pokory, a jsa k sobě zpravidla přísnější a k jiným všude shovívavější, štědrostí, útrpností, poučováním nevědomých a utvrzováním poučených zářil všem jako příklad na věky.“*

Legenda Ut annuncietru*: „...s nadšením se věnoval lovu duší, věda, že žádná služba nebude Bohu milejší, než jejich horlivé získávání. Bez ustání zvěstoval nevěřícímu lidu tajemství našeho vykoupení...“*

Legenda Crescente fide: *“Byl totiž bez reptání pravý ctitel boží a podle předpisů apoštolových poučováním, zapřísaháním a káráním zval mnohé k hostině hospodářově, vyrvav je z moci ďáblovy a posadiv na klín svaté matky církve, vytrvale je živil nebeskými krměmi.“*

Dalimilova kronika*: „...všude s sebou žaltář brával, poučení z něho dával stále služebníkům všem...“*

V případě černochovské fresky hovoří M. Bartlová nikoli o kázání křesťanské víry, ale o zázračné uzdravení chromých.[191]

Odlišný názor na stejnou interpretaci ve scéně šacení chudých, na protilehlé špaletě, jsem vyslovila a odůvodnila na str. 39.

Muži vyhlížejí jako poutnici, kteří odložili poutnické hole. Ty mohou být poněkud matoucí, vypadají spíše jako podpěry chromých než poutnické hole s dvěma kulovými výstupky. Pro srovnání použijme fresky v kostele Nalezení sv. Kříže v Bříství jejichž datace se pohybuje kolem roku 1370.[192] Ve scéně kázání sv. Vojtěcha, je zúčastněn i sv. Václav opírající se o hůl téhož tvaru, jako postav na černochovských záklencích. Rezignujme tedy na označení těchto mužů jako zázračně uzdravených, ale vnímejme je jako chudé o jejichž těla a v tomto případě duše sv. Václav pečoval.

[191] Ibidem
[192] VŠETEČKOVÁ (pozn. 55) 14-18.

10) Sv. Václav povolává zpět duchovní, zapuzené jeho matkou Drahomírou

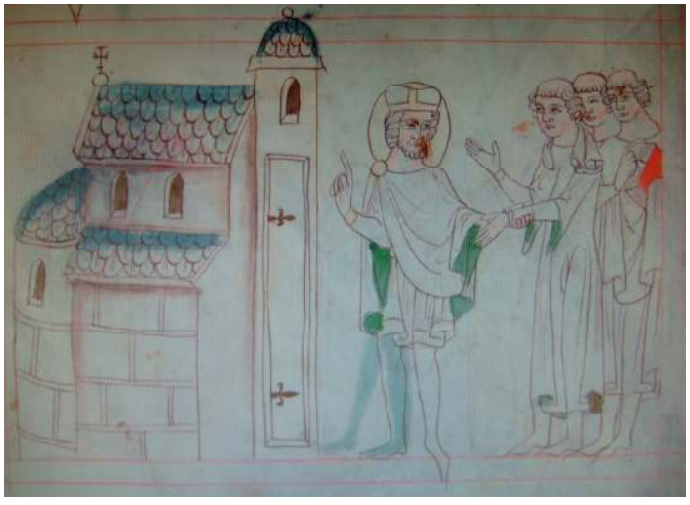
XLIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.19.

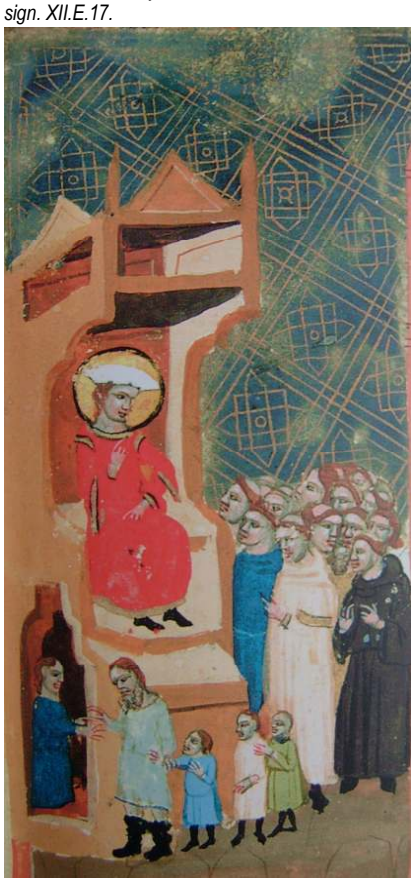

XLIV. Liber depictus, fol. 35 R c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XLV. Velislavova bible, fol. 186r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

XLVI. Tzv. Pařížský zlomek, *fol. 4r, NK, sign. XII.E.17.*

10) Sv. Václav povolává zpět duchovní, zapuzené jeho matkou Drahomírou

Legenda Crescente fide: *„Proč jste mi bránili učit se zákonu mého Pána Boha* (matka a její přívrženci) *a sloužit jemu jedinému? Ale byl-li jsem dosud ve vaší moci, od této chvíle vypovídám vám poslušnost a chci sloužit Bohu. I povolal zpět z vyhnanství kněze a kleriky k velikému veselí...“*

Dalimilova kronika: „*Václav dospěl. Čechy zmatků zbavit chtěl a vyzval matku: jdi a dbej svých věnných statků. Já dám zemi do pořádku. Začal spravovat své zboží, otevíral domy boží, duchovní zpět do Čech zval...“*

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: „*Když chrámy zřízené ke konání služeb božích a krátce před tím odporem nevěřících polozbořené byly znovu pevně vybudovány, byli s milostivou štědrostí nazpět povoláni kněží, zapuzení ze země a ze svých statků, a ti všichni zbohatli na svém jmění, ježto jim byly nejen vráceny jejich statky, nýbrž ještě byly rozhojněny množstvím darů tohoto svatého muže.“*

PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ

PŘÍPRAVA HOSTIÍ

1) Sv. Václav okopává pole

XLVII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 8

XLVIII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č.1.

XLIX. Sv. Václav okopává pole – Liber depictus fol. 34 R a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Sv. Václav seje obilí

L. *Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, Sv. Václav seje obilí, výjev č. 9.*

LI. Liber depictus, fol. 34 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) Sv. Václav žne obilí

LII. Karlštejn, schodištní cyklu, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 10

LIII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350,sever, výjev. č. 2..

LIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 4

LV. Liber depictus, fol. 33 V b 1, ÖNB, cod 370

LVI. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

4) Sv. Václav odnáší či skládá obilí

LVII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 5

LVII. Liber depictus, fol. 33 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

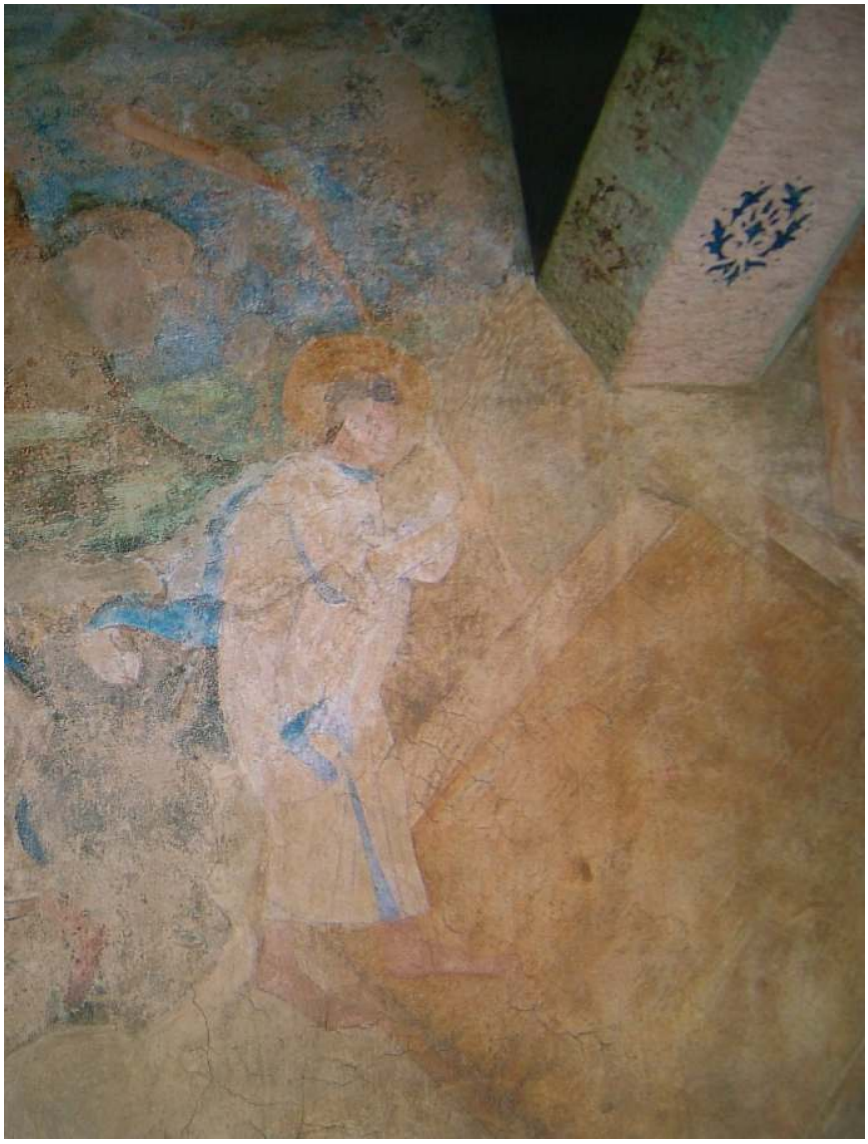

LIX. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

5) Sv. Václav mlátí obilí

LX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 11

LXI. Liber depictus, fol. 34 R b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXII. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

6) Sv. Václav rozemílá zrno

LXIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 13

LXIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2. klenební pole, výjev č. 11

LXV. Liber depictus, fol. 34 R b 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

7) Sv. Václav peče hostie

LXVI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 13

LXVII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č.3

LXVIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, 1350, severní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 4.

LXIX. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2. klenební pole, výjev č.12..

LXXII. Tzv. Pařížský zlomek, fol. 4r, NK ČR, sign. XII.E.17.

LXX. Liber depictus, fol. 34 R c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXI. Velislavova bible, fol. 184r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ

Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu: *„...s takovou úslužností uctíval a miloval vznešenou a spasitelnou oběť těla krve Páně...svou milostnou štědrostí sám se vpravdě stal účastným kněžského úřadu.“*

Eucharistická úcta byla v legendách snad nejvíce zastoupeným jevem. Jak upozornil Z. Uhlíř, v legendách románského období zde jistě přistupuje spojitost s s mnišsko-benediktinským ideálem, podle nějž byla tehdy koncipována postava sv. Václava. Mezi povinnosti benediktinských mnichů patřila příprava eucharistie, na níž se museli fyzicky podílet.[193] A jak víme, sv. Václav nejen podle mnišského způsobu žil, ale také se toužil mnichem stát a to právě tohoto řádu.

Karlova legenda o sv. Václavu*: „...svatý Václav, touže po věcech nebeských a pohrdaje věcmi pozemskými, poselství k papeži vypravil, aby mu dovolil přijmout roucho řeholní podle řádu svatého Benedikta...“*

1) příprava hostií

Vita caroli začíná symbolicky svůj úvod rozjímáním nad 6. kapitolou Janova evangelia

I v tomto velmi oblíbeném motivu, dochází k určitým modifikacím, co se týče zpracování surovin pro tělo a krev Páně. V některých legendách přistupuje motiv nabírání a žehnání vody která bude posléze míšena s moukou. Tohoto jsme svědky ve Velislavově bibli. V nástěnné malbě však motiv nenašel ohlas. V některých legendách, vykonává tuto činnost sv. Václav se svým věrným společníkem.

Na stěnách karlštejnského schodiště je vidět, jakou péči a pozornost zadavatel skrze malíře tomuto tématu věnoval. Děj se započne již okopáváním pole a končí odnášením mešních darů kněžím. Opět by se chtělo poukázat na literární podklad, kterým by měla být Karlova legenda, nicméně zde je pouze konstatováno že „Chléb a víno k mešní oběti prací vlastních rukou opatřoval...“, forma liturgické lekce (oficia), kterou Karel užil pro své „svatováclavské dílo“ není vhodná pro podrobnější popis této události. V legendě bylo řečeno to podstatné, tedy to, že kníže Václav je věrným sluhou Páně.

Můžeme se však obrátit na jiné Karlovo literární dílo a to Vita Caroli. Úvodní pasáž (pro naše téma symbolicky) rozjímá nad slovy 6. kapitoly Janova evangelia O chlebu života: *„Já jsem ten chléb živý,*

[193] UHLÍŘ 2006 (pozn. 43) 20

který sestoupil z nebe; kdo jí z toho chleba, živ bude navěky. A chléb který já dám, je mé tělo, dané za život světa.“(Jan 6,51) Karel dodává*: „Když pak člověk přijímá ono tělo, nechť zničí tělo své a vydá je za Krista a nesa svůj kříž, nechť jej následuje, aby byl účasten smrti a utrpení jeho a měl v budoucnosti podíl na slávě jeho jména.“* Právě tak jak činil jeho předek kníže Václav.

Na zdech schodiště je pak pečlivě popsáno jak tento: „*horlivý byl ve službách božích*“ jak „*nejen stálostí víry bojoval, nýbrž i hrubou prací po způsobu venkovského otroka a zbožnou štědrostí vůči kněžím činně se podílel na mystériu nejčistějšího pramene spásy.“* – Gumpoldova legenda.

Cyklus v kostele ve Žďáru u Blovic je poněkud skromnější v porovnání s freskami schodiště, nicméně tyto scény tvoří jeho stěžejní část. Želet pak můžeme poškozených, či zcela zničených fresek černochovských a dobroměřických.

Gumpoldova legenda: „*Když pak nadcházel čas jarní, rovněž již v noci vstával, spěchal na své pole, motykou co nejusilovněji kopal, tam rukama svýma zrno nabíral a sil, když potom dozrálo obilí, tajně je sekal a mlátil a příslušnými pracovními úkony získával mouku, z té pekl oplatky a připravuje je s největší čistotou pro svátost oltářní posílal je kněžím ke konání služeb božích.“*

Kristiánova legenda*: „V službách Božích tak byl horlivý, že denně obětní chléb vlastníma rukama připravený Pánu přinášel. Neboť v čas žní v tichu tmavé noci na své pole vycházel a s nejvěrnějším sluhou svým, o kterémž později budu vyprávět zvláštní zázrak, znamenitě dokazující zásluhy jich obou, pšenici žal a na svých ramenou domů nosil, na ručním mlýnku mlel, sám zároveň jsa pekařem i knížetem mouku prosíval, pro vodu chodil a v noci ji váži, říkaje: Ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého a také domů ji donášel, s onou jemnou moukou ji mísil a hostie dělal.“*

PŘÍPRAVA MEŠNÍHO VÍNA
1) Sv. Václav okopává vinici

LXXIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 15.

LXXIV. Liber depictus, fol. 33 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

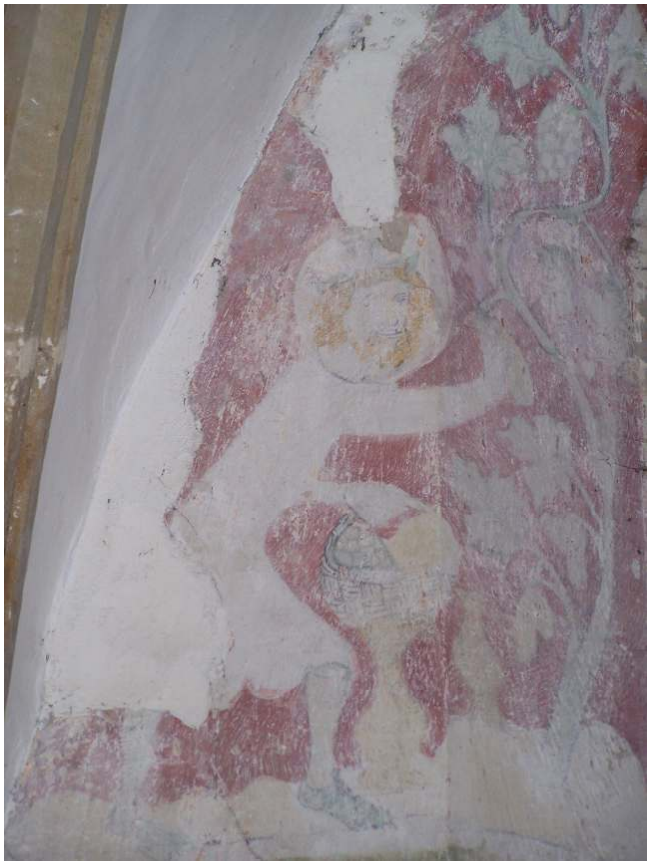

2) Sv. Václav sklízí hrozny

LXXV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 16.

LXXVI. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severovýchodní okno presbytáře, levé ostění, výjev č. 5.

LXXVII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2.. klenební pole, výjev č.13

LXXVIII. Liber depictus, fol. 33 V c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXIX. Velislavova bible, fol. 184v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

LXXX. Tzv. Pařížský fragment, fol. 4r, NK ČR, sign. XII.E.17.

3) Sv. Václav lisuje hrozny

LXXXI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 17.

LXXXII. Liber depictus, fol. 34 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXXIII. Tzv. Pařížský zlomek, fol 4r, NK ČR, sign. XII.E.17.

2) příprava mešního vína

Václav hrozny očesává ručně, či je odřezává za pomoci nožíku, jak vidíme v iluminaci Velislavovy bible. Snad je tomu tak i ve fragmentu fresky v kostele v Dobroměřicích, jejíž výklad není zcela jednoznačný. **[XLIII.]**

V malbě schodištního cyklu je zcela zřetelně poukázáno na christologické prvky, které se vinou v pozadí celou svatováclavskou hagiografií, a v určitých místech jasně vystupují na povrch. Tak je tomu u naturalistický podaného lisu. Bezesporu zde máme paralelu s mystickým vinným lisem krve Kristovy. Nabízí se srovnání se scénou *stírání krve sv. Václava*, ve smyslu *alter Christus* **[40]**

Gumpoldova legenda: *„Rovněž v době vinobraní tajně přicházel na vinice, jež si vypěstil vlastníma rukama, uzrálé hrozny česal a lisoval*."

Legenda Oportet nos fratres: *„...když nastával čas vinobraní, vycházel, jakmile se snesla noc, z paláce, mrštným skokem se přesmykl přes ohradu viniční, aniž o tom kdo z lidí věděl kromě jeho sluhy, který tehdy a vždy jakožto milý a opravdový důvěrník s ním chodil. Oba nesl na vinici koše, nasbírali vrchovatě čistých a uzrálých hroznů a zase tak, jak byli přišli, se vraceli tajně do paláce. Tam vstoupili do odlehlé komůrky,o níž jsme se prve zmínili, a sluha Boží nejdříve ten beztrestný lup, jejž přistrojiti mínil k božské oběti a na odpuštění hříchů. Potom bedlivě zavřel dveře oné komůrky, zůstal tam s oním sluhou, člověkem to naprosté věrnosti, rychle vzal džber vinařský, vysypal tam hrozny a moutvicí je sám dobře rozmačkal a pak vylil do lněného míšku, jenž jemně, dovedně a čistě byv utkán dobře se hodil k této potřebě. A nechal sluha Boží ten mok mestu v jasných praménccích z míšku crčeti, dokud se mu zdálo to víno dosti čisté a vhodné k službě Boží. Pak je vylil do čisťounkých džbánů a tajně choval, aniž komu z lidí to oznámil, věděl o tom jen onen zmíněný služebníček, jenž mu byl důvěrným společníkem ve všelikém díle služby Boží."*

4) Sv. Václav odnáší eucharistické dary kněžím

LXXXIV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 14.

LXXXV. Liber depictus, fol. 34 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXXVI. Tzv. Pařížský zlomek, fol. 4r, NK ČR, sign. XII.E.17.

3) Sv. Václav odnáší eucharistické dary kněžím

Legendy hovoří o tom, že kníže Václav svátosti oltářní kněžím posílal. Na freskách karlštejnských je však vylíčen jako *servus servorum Dei.* Drží v rukou nádobku s hostiemi a chystá se vstoupit do kostela, kde je odevzdá kněžím.

Podobně tak Liber depictus, přesto že text legendy Ut annuncietur říká, že svátostiny posílal kněžím, nechává knížete dojíti ke kostelu a předat dary duchovním, kteří ho očekávají. Vyvrcholením tohoto námětu je jeden z obrazů svatováclavského cyklu v kapli sv. Václava, kde vidíme sv. Václava přisluhovat při mši.

Legenda Ut annuncietur: *„Jaké to nerozpojitelné pouto neporušitelné víry v jeho přečisté hrudi ! Jaký to vzácně oddaný stoupenec chvályhodné poslušnosti! Jak podivuhodná pokora nejjasnějšího knížete, který se pro velikost lásky boží nestyděl podstupovati úkoly pouhých služebníků...Který z nynějších knížat je tak pokorný a čilý, aby o půl noci vstal a nad takovou prací se skláněl? Nebo který z nich radostně rozdá chudině a kostelům božím z toho...co vlastníma rukama uhnětl?...Proto také po zásluze se mu dostalo názvu jídlonoše a číšníka krále nebeského“.*

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu*: „A když z nich napekl hostií, posílal je do kostelů k obětování při mších Pánu našemu Ježíši Kristu.“*

Legenda Oportet nos fratres*: „S vyzkoumav vhodná místa a doby, všecky kleriky své říše jednotlivě k sobě pozval v nejvroucnější lásce, a to víno jim rozdával ku slavení mší se zmíněnými obětinami, které sám svýma svatýma rukama k službě Boží pekl.“*

UDÁLOSTI „REPREZETATIVNÍHO RÁZU“

1) Souboj s kouřimským knížetem Radslavem

LXXXVII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 22..

LXXXVIII. Tzv. Pařížský zlomek, fol. 11v, NK ČR, sign. XII.E.17.

UDÁLOSTI „REPREZETATIVNÍHO RÁZU“

1) Souboj s kouřimským knížetem Radslavem

První zmínka o setkání těchto dvou knížat je umístěna na závěr Kristiánovy legendy a to ve formě přípisu na konci textu.[194] Tato mírové urovnání sporu zcela zapadá do pojetí panovníka jako *iustus rex* a proto jak poukázala M. Bartlová bylo Karlem zařazeno do konceptu schodištní výzdoby.[195]
V podání událostí vykazují legendy určité rozdíly. Pouze u Karla a v Dalimilově kronice je však zmínka o andělském doprovodu. Iluminace tzv. Pařížského zlomku, nám však anděly neukazuje, snad je tato část ztracena.
Karlštejnský typ zobrazení knížete Radslava klečícího před světcem, je téměř doslovnou citací Karlovy proskyneze na pečeti UK a vyjadřuje absolutní úctu panovníka k světci.[196]

Velmi diskutovaným se stal *otáčející se kůň*, který je v obdobné póze zachycen jak na schodištním cyklu karlštejnském (scéna s Radslavem a Přenesení těla sv. Václava do Prahy – zde Zázračné osvobození vězňů), tak v tzv. Pařížském zlomku (scéna s Radslavem aj.). Tato shoda vedla k názoru, že malíři tvořící v okruhu Karla IV. znali obdobné italské předlohy ať již přímo, či zprostředkovaně a v různých modifikacích je začleňovaly do svých děl.[197]

Kristiánova legenda: *„...hrad jeden jménem Kouřim, maje mnoho lidu, vyvyšoval se a se svým knížetem strojil vzpouru proti tomuto svatému. Ale když z obou stran dosti krve bylo prolito, zalíbila se všechněm ta rada, aby vévodové sami dva spolu bojovali, a který zvítězí, ten aby vládl. Když knížata vyšla, aby se utkala, kouřimskému Bůh nebeský ukázal nebeské vidění, svatého totiž Václava, jak na jeho čele se skví obraz kříže svatého. Spatřiv to daleko odhodil zbraň a padl mu k nohám a prohlašoval, že nikdo nemůže přemoci toho, komu Bůh takovými znameními na pomoc spěje. A když toto vyznával, svatý vévoda pozdvihl ho k políbení míru a jej na hradě jeho v bývalou moc pokojně utvrdil, dávaje mu správu hrdu, dokud bude živ. Vpravdě kříž by uzřel, poněvadž Krista následoval a přešťastně dospěl království, v kterémžto Kristus s Otcem i duchem svatým kraluje na věky věků.“*

[194] Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ: Souboj sv. Václava s vévodou kouřimským v podání václavských legend, in: Studie o rukopisech, roč. 12, 1973, 89-100.
[195] BARTLOVÁ (pozn. 66) 56.
[196] CHYTIL (pozn. 53) 202.
[197] VŠETEČKOVÁ (pozn. 161) 6.

Legenda Oriente iam sole: *„Měl (sv. Václav) pak převeliký úspěch v boji proti nevěřícím kmenům, křesťanské víře je podrobuje. A čí mocí to dokázal, objevilo se, když bojoval proti vévodovi kouřimskému. Když bylo totiž na obou stranách dosti lidí pobito, shodli se všichni na tom, aby jen oba vévodové spolu zápasili, a kdo z nich zvítězí, ten že bude vládnouti. A ejhle, když ozbrojení vévodové útočili proti sobě, neušlo vévodovi kouřimskému znamení božské moci, které s nebe bylo sesláno, neboť svatý Václav má na čele obraz svatého kříže,nikoli lidskou rukou tam upevněný, nýbrž božskou mocí vtisknutý a jakýmsi neobyčejným světlem oči toho, kdo na něj pohlédl, oslňující. I vrhl se mu, jak to uviděl, k nohám a podrobil se jeho moci. A světec, pozvednuv ho, propustil ho zpět do jeho hradu.“*

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Kouřimský vévoda, opovrhnuv jím a jeho vojskem, vytrhl proti němu a vypověděl mu válku. Ale svatý Václav poslal k němu posly se vzkazem: Jestliže usiluješ o mé vévodství, proč by měli být zabíjeni ti, kterým chceš panovat? Já si aspoň nežádám, aby krev tvých lidí byla prolévána. Ale přeješ-li si boj, přemoz mne samotného a panuj všem mým lidem v míru. Jestliže však já přemohu tebe, ať jsou podobně všichni tvoji lidé podrobeni mé vládě. Uslyšev to vévoda kouřimský rád přijal pod touto odmítnul souboj s ním, když byla záruka řečeného návrhu potvrzena vojsky obou stran. Když však vykročili svrchu řečení vévodové proti sobě k souboji, zatím co vojska stála po obou stranách přihlížejíce, nebeští andělé doprovázeli svatého Václava a před jeho tváří zářil kříž. Když to spatřil vévoda kouřimský, vrhnuv se před ním na zem , prosil ho za milost. A svatý Václav mu řekl: Vrať se domů a buď spokojen s tím, co máš. Já po tvém majetku netoužím, odejdi v pokoji. Například v Kristiánově legendě se ale o andělském zjevení nedočteme.*

Tato scéna umožnila malíři zachytit Václava oděného jinak než do prostého roucha s pláštěm. A tak poprvé vidíme místo pokorného božího sluhy, rytíře.“

Dalimilova kronika: *„Václav s vojskem vyták z Prahy, zličské šiky potkal záhy. Radslav se strachem třás, když mu Václav poslal vzkaz:“ Ten, kdo po kořisti prahne, ať sám po své zbrani sáhne a nekoupe v krvi lid. My dva budeme se bít. Kdo vítězství získá sobě, ať spravuje země obě. Ani končíř, ani luk, nesmí zvednout žádný pluk, sami proti sobě půjdem.“ Radslav je rudý studem, domů spěchal by teď rád. Je však pozdě na návrat. Vyšli před voj. Zvedli zbraně. Vtom je smířil nečekaně bůh. Václavu na čele zlatistý kříž začal plát, po boku mu andělé zamávali perutěmi. Zličan na kolena pad, před Václavem líbal zemi. A ten hlasem laskavým přikázal mu: „Vrať se k svým, ať se Zličsko s Prahou smíří.“ Potom v družném rozhovoru zavedl ho k svému dvoru a pohostil v Žitomíři.“*

Sv. Václav na sněmu v Řezně

LXXXIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 4.

XC. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350,sever, výjev č 6.

XCI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350 sever, 2., klenební pole, výjev č. 18.

XCII. Tzv. Pařížský zlomek, fol. 12r, NK ČR, sign. XII.E.17.

XCIII. Liber Depictus fol. 35 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Sv. Václav na sněmu v Řezně

Spojování sv. Václava s anděly, je do 12.století omezené pouze na posmrtné události. První pol. 13. stol. přenáší toto téma i do zázraku ze světcova života. Poprvé se s tímto pozoruhodným námětem setkáme v legendě Ut annuncietur I.(kolem roku 1230, širší verze z 14. stol.), následně v Oriente iam sole, (2. pol. 13. st.), následně ji přijímá autor Dalimilovy kroniky a nakonec ji do své legendy začlení i Karel IV.

D. Třeštík dospěl k závěru, že autor Ut annuncietur I. přejal Kristiánův příběh o Radslavu zlickém a andělském doprovodu sv. Václava a použil jej k vytvoření zázračného zjevení v Řezně.[198]

Kníže Václav tu vstupuje do literární tradice našich legend poprvé jako ochránce a osvoboditel svého národa a ne jen jako světec oslavený zázraky. V tomto můžeme hledat odraz začínající gotické doby, kdy český stát díky zlaté bulle Fridricha II. Z roku 1212 nabyl státoprávních svobod. Prvá zobrazení knížete mezi anděly vidíme na denárech knížete Vladislava 1118-1120. Dvojice flankujících andělů se v křesťanském umění vyskytuje od 5. století, nejprve v obrazech božství *Maiestas Domini*, později i ve spojení s P. Marií. Od 12. století jsou anděle také spojováni se světci na francouzských katedrálách (sv. Diviš veden anděly na popraviště). Konkrétní předstupeň ikonografie denáru se ale nepodařilo nalézt. Pouze lez konstatovat, že znázornění přenesení duše na nebesa se v západoevropské tradici vyskytuje již od 10. století v původně byzantském typu *Koimesis* p. Marie. Zobrazení Václava s anděly ze 13. stol se nezachovalo. Nejstarším vyobrazením Václava na sněmu s anděly je Liber depictus (před 1350).[199]

Karlova legenda: *„Když byl potom povolán svatý Václav na císařský dvůr, byl od císaře a knížat uctivě přijat a přizván k rozhovorům a radám císařovým. Jednoho rána dlouho nepřicházel pro práci a noční námahu, kterou si způsobil bděním a modlitbami, takže císař s knížaty si myslil, že z pýchy otálí. I rozhodl se císař s knížaty, že mu proto, až pozdě přijde, nevzdají v radě poctu. Když však vešel svatý Václav do rady císaře a knížat, uviděl císař, jak ho doprovázejí andělé a jak na jeho čele září zlatý kříž nejjasnějším třpytem. Tu padl císař k jeho nohám a prosil ho s knížaty za odpuštění a vyznal ho pak, aby si kázal a žádal, cokoli by chtěl. Tu si on vyžádal rámě svatého Víta, mučeníky a císař mu je dal.“*

---

[198] TŘEŠTÍK (pozn. 5) 413.

[199] Ivo HLOBIL: Nejstarší olomoucké knižní dřevořezy, in: Umění XXIV, 1976, 336-40, v rámci tohoto článku je na závěr zařazena příloha téhož autora s názvem Zobrazení sv. Václava s (mezi) anděly v české tradici 353-358; Idem: Státnicko-politický význam středověkých vyobrazení zázraku sv. Václava na císařském dvoře, in: Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR, Praha 1982, 53-71; DVOŘÁKOVÁ (pozn. 163)126sqq; Rudolf CHADRABA: Staroměstská mostecká věž a triumfální symbolika v umění Karla IV., Praha1971, 40sq.

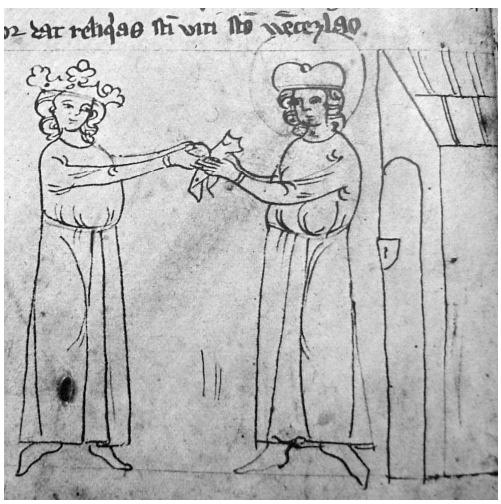
Legenda Ut annuncietur*: "Když totiž jednou byv ještě s jinými knížaty povolán na dvůr císařský, odkládal svůj příjezd, jsa zaneprázdněn obvyklými modlitbami, návštěvami nemocných a posluhováním chuďasům, rozhněval se císař a přede všemi knížaty vyřkl takového rozhodnutí, že jestliže někdo vévodovi českému, až vstoupí do shromáždění, uprázdní místo anebo před ním povstane, ihned za to svou hlavou zaplatí. Tak zaznělo v celém shromáždění rozhodnutí císařovo a všeobecný souhlas byl jeho ozvěnou. Tu třetího dne vstoupil do síně, v níž vyl dvůr slavnostně shromážděn, český vévoda Václav. Při jeho vstupu se jednotlivá knížata podle císařova zákazu nepohnula se svých míst, avšak panovník sám, nebeským působením jsa poděšen, vstal, spěšně mu vyšel vstříc, co nejvlídněji jej uvítal a co nejlichotivěji za ruku jej vedl k trůnu císařskému s žádostí, aby usedl spolu s ním. . Všechna knížata, jež byla přítomna, žasla a s velikým rozhořčením se divila, proč císař tak náhle překročil svůj vlastní rozkaz. Nevěděla totiž, že císař byl uveden v ustrnutí mysli zázrakem podivuhodného vidění. ...Spatřil jsem totiž, jak je nesen dvěma anděly, kteří nedovolovali, aby se jeho nohy dotýkaly země, spatřil jsem kterak jeho tvář zářila jasnější leskem než slunce, spatřil jsem na jeho čele podobu svatého kříže, blyštícího se nesrovnatelným třpytem."*

3) Předání relikvií

XCIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.21 (?)

XCV. Liber depictus, fol. 35 V c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XCVI. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

3) Předání relikvií

Zde je nutno popis rozdělit na 1) „pouhé předání relikvií“ jako to vidíme v kostele sv. Václava ve Žďáru u Blovic a 2) předání rámě sv. Víta sv. Václavovi samotným císařem.
Pokud je na jižním klenebním poli žďárského kostela skutečně scéna předání ostatků, je pravděpodobné, že zde došlo k prolnutí se scénou kdy císař Jindřich Ptáčník předává našemu knížeti rámě sv. Víta, resp. jakousi „kontaminací“ tímto příběhem. Nicméně by bylo chybou tyto dva příběhy zaměňovat. Jak již bylo zdůrazněno při popisu fresky, je nutno určité opatrnosti při výkladu, kvůli poškození fresky.
Předání rámě sv. Víta je jedním ze stěžejních prvků legendy Karla IV., nebyl tento motiv zařazen do programu fresek schodiště hradu Karlštejna, kde bychom jeho výskyt nejpravděpodobněji očekávali. Nedochoval se ani v případě venkovských kostelů. Pro ilustraci tedy zvolme ukázky z knižní malby.

Následující citace slov legendy navazuje na povolání zapuzených kněží na str.

1) Legenda Ut annuncietru: *„...v sousedních zemích klerikové, slyšíce pověst svatosti nejblaženějšího vévody, přicházeli k němu s ostatky svatých...“*

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: *„Na zvěst o této štědrosti svatého knížete sbíhali se mnozí z Bavor a Frank a Saska, a též z jiných zemí přicházeli a přinášeli jemu ostatky a rozličné knihy a on je platil zlatem svým a stříbrem a drahocennými rouchy a krzny. A tak upevnil víru křesťanskou po celé zemi.*

2) Karlova legenda o sv. Václavu: *„Tu padl císař k jeho nohám a prosil ho s knížaty za odpuštění a vyzval ho pak, aby si kázal a žádal, cokoli by chtěl. Tu si on vyžádal rámě svatého Víta, mučedníka a císař mu je dal.*

Legenda Crescente fide: *„Když se pak po skončení dvorského sněmu jednotlivá knížata vracela domů, císař zadržel svatého božího a v soukromí s ním rozmlouvaje, vybídl ho, aby si od něho vyžádal, co by pokládal pro sebe za nejprospěšnější. Ale svatý boží si nežádal ani post světských, ani bohatství, ani rozšíření panství, ani žezla královského, nýbrž žádal si, byv vybídnut, jak se věří, zjevením svatého Víta, a jsa duchu a nikoli tělu oddán, toliko ostatky svatého Víta a obdržel je.“*

Legendy Ut annuncietru: „*...když se rozednilo, s veselou myslí se odebral před tvář císařovu a ve shodě se zjevením požádal o ostatky svatého Víta.Panovník se nad tím velice zarazil, neodvažuje se mu však nic odepříti, bez odkladu jej uvedl do síně, kde měl uctivě uloženy ostatky rozličných svatých, kde však je rámě blaženého Víta, nikterak mu neukázal, doufaje skrytě, že to bude moci před ním zatajiti. Když však svatý Václav vešel do komnaty, poklekl k modlitbě a začal chváliti Pána ve svatých jeho, rámě blaženého Víta se brzy před očima císařovýma jalo stáčeti k výtečnému vévodovi a zřejmě dávati najevo, to že je, po čem toužil. Když to viděl císař, třebaže se proto nemálo kormoutil, neodvážil se odporovati vůli boží a svolil, aby si vévoda vzal rámě svatého mučedníka.*“

HOSTINA V BOLESLAV

1) Sv. Václav jede na hostinu

XCVII. Kaple Domu U kamenného zvonu, kolem roku 1310, západ, výjev č. 1.

XCVIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severní stěna presbytáře, výjev č.1. (spíš reprezentativní portrét).

XCIX. Liber depictus, fol. 38 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

HOSTINA V BOLESLAV

1) Sv. Václav jede na hostinu

Typ sv. Václava jedoucího na koni je ve středověkém umění vzácný a svým způsobem osamocený, neboť pro něj známe jen málo paralel. S Václavem rytířem se nejprve setkáváme na mincích a pečetích českých knížat a králů, kde je svatý Václav zpodobován jako rytíř s kopím, mečem a štítem, jako např. na denárech knížat Vratislava II. (od 1085 král), Břetislava II. (1092-1100), Bořivoje II. (1100-1120) nebo na knížecí pečeti Vladislava II. Rytířskost ve Václavově Charakteru nacházíme také v legendě Karla IV., který staví válečný konflikt knížete Václava s kouřimským vévodou, na počátku představil světce jako ideál panovníka. Tento rys je zachycen i v legendě Ut annuncietur a Oriente. Na bělouši jedoucí knížе-rytíř sv. Václav, doprovázený ozbrojenými družiníky, je součástí nástěnné výzdoby z doby kolem roku 1310 dolní kaple domu U Zvonu na Starém Městě v Praze. Dále je zde sporné vyobrazení v kostele Panny Marie v Průhonicích. Jak ale upozornil Karel Stejskal,[200] a Zuzana Všetečková,[201] neodpovídá ikonografii sv. Václava pojetí rytířova praporce se znakem černého kříže namísto svatováclavské orlice. Z. Všetečková naopak za sv. Václava považuje jiného, blíže neurčeného světce-rytíře na koni na nástěnné malbě ze 30. až 40. let 14. století v bývalém kostele sv. Petra a Pavla v Plané u Mariánských Lázní. Tomuto jezdci se svatozáří, vystrojenému v kroužkové košili a přilbici, ovšem chybí typické svatováclavské atributy, Na koni je sv. Václav několikrát nakreslen v Liber depictus, a to i coby rytíř v kroužkové košili a varkoči podobně jako na černochovské malbě.

Legenda Ut annuncietur: *„...rozloučiv se se všemi věrnými kteří tehdy byli v Praze, jako by se již nikdy neměl vrátiti a tělesnýma očima již nikdy je spatřiti, a vtisknuv některým líbezné políbení vyjel v ustanovený den ke hradbám řečeného města* (Boleslav*)...“*

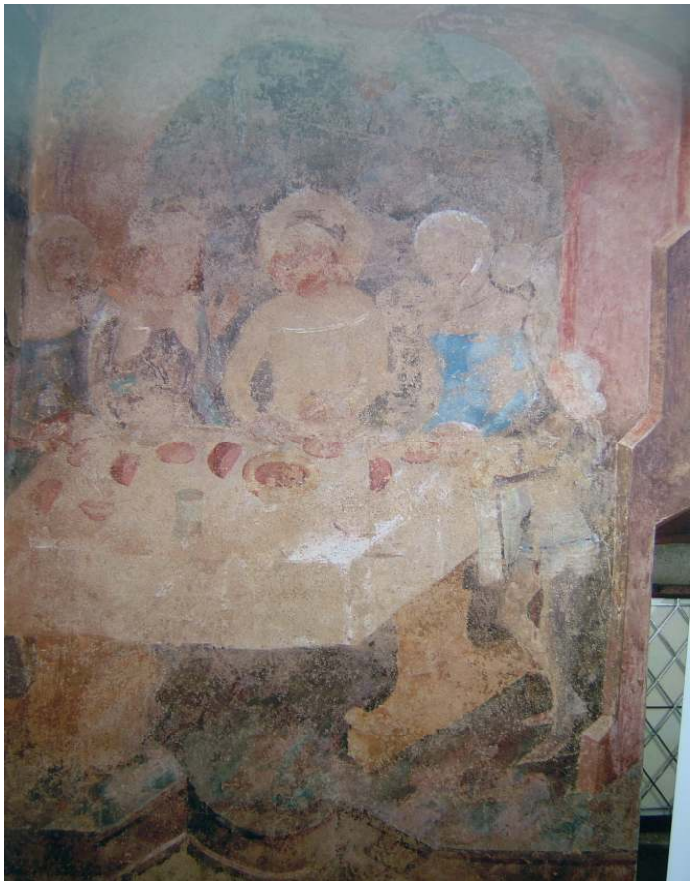
Legenda Vavřincova: *„Král* (sv. Václav) *tedy, jsa mírumilovné a bezelstné povahy, neotálel vyplniti nešlechetná přání svého bratra, nýbrž přibrav některé dvořany, rozhodl se pospíšiti na jeho hrad.“*

[200] Karel STEJSKAL: Počátky gotického malířství, in:CHADRABA Rudolf/KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 297sq.
[201] VŠETEČKOVÁ (pozn. 55) 146-146.

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu: *A ihned se ozbrojil i se svou družinou, vsedl na kůň a počal cválat a prohánět se před nimi po svém dvoře, a řekl k nim: „Zdaž bych já neuměl s vámi Čechy na komoni nalézt protivníky naše? Ale já nechci. A když to řekl, odjel k bratrovi.“*

2) Hostina v Boleslavi a přípitek na počest archanděla Michaela

C. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 23.

CI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.24.

CII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č. 25.

CIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severní stěna presbytáře, výjev č.2

CIV. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č. 7.

CV. Liber depictus, fol. 37 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CVI. Velislavova bible, fol. 187r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CVII. Iluminace Gumpoldovy legendy, kolem roku 1006, Wolfenbüttel, fol. 20v, MS 11.2 Aug.,

2) Hostina v Boleslavi

V tomto motivu silně rezonuje christologický předobraz Poslední večeře Páně. V kostele sv. Václava v Černochově, pak dochází k vystupňování ve scénách severní a jižní stěny. Protilehlou scénou hostiny, je zde umučení sv. Václava. Na severním poli zasedl sv. Václav k hostině pozemské, na jižní, byl pak přizván k věčné hostině Kristově. A tak Boleslavovo zvolání před popravou bratra, došlo svého naplnění.

Kristiánova legenda: *„...zatím úklady od bratra se strojí a meč se brousí, aby připravena byla žertva pro Krista...Vstává blažený Václav, který se měl brzy státi žertvou Kristovou, a do chrámu podle svého obyčeje spěchati dychtí...“*

Legenda Ut annuncietur: *„Hle, jak velmi pravdivá slova prorocky pronesl druhý Kain nebo druhý Kaifáš, když zvolal: „Dnes lepší hody jsem ti připravil“. Vskutku lepší protože z mnohonásobných trudů tohoto světa odeslal ho s ratolestí vítěznou do říše věčné blaženosti. Vskutku lepší hody, poněvadž od pozemských a časných jídel převedl ho na pastvu života věčného, kde nyní okázale u hostiny tráví k Kristem, králem slávy, čile dávaje zaznívati písni nové radosti hlasem jásavého vyznavače.“*

Výrazným motivem je přípitkem andělskému číšníkovi archandělu Michaelovi. obr 26) Ten byl chápán jako průvodce zemřelých do ráje. A tento pozvednutý kalich na hostině pozemské, nalezne odraz v kalichu utrpení, který sv. Václav vypil po způsobu Krista, spěchaje na hostinu vlasti věčné. Pravděpodobně popis přípitku pochází z bavorské recenze legendy „Crescente fide Christiana“ která vznikla v řezenském klášteře sv. Jimrama, kde byl svátek sv. Michaela velmi oblíben.
Stejně jako Kristus předpověděl svou smrt učedníkům při Poslední večeři, tak Václav předpoví své mučednictví:

Legendy popisují hostinu takto:

Karlova legenda: *„Ten pak, ačkoli předvídal svou smrt, nechal se jako ovce vésti k zabití. A sveden svým pozemským bratrem ubíral se k nebeské palmě mučednictví, raduje se a vzdávaje díky Bohu. Neboť když usedl se svými druhy k hostině, promluvil takto: Zítra v předvečer svátku rajského klíčníka (svatého Michala) vypiji z lásky k Pánu kalich utrpení a on uvede mou duši k mému Bohu. Nyní však se mnou pijte a hodujte, neboť napříště už nebudu píti z plodu tohoto vinného kořene s vámi. „*

Legenda Oriente iam sole:„*Pak obchází jako hostitel* (Boleslav)*, stará se o stůl pro svou družinu a nakrmí i ostatní. Vyprazdňuje se hojně pohárů a radují se hodovníci, nevědouce, co přinese příští den, že v něm do smíchu bude bolest přimíšena a radost žes se skončí zármutkem…Mezitím někdo z věrných, vyslechnuv tuto rozmluvu,* (o chystané vraždě sv. Václava) *tiše o ní pošeptá vévodovi, nabídne mu přichystaného koně a domlouvá mu, aby prchl před tváří smrti. Než on věda, že tento den je mu předurčen, aby v něm došel hostiny dvora nebeského a dosáhl odměny věčné, ani trochu sám o sebe se nestaral, ale praví.: Vypijme i tento kalich ke cti svatého Michaela, aby duše naše uvedl do ráje!" To pak řekl, jak pevně věřím, muž plný ducha božího o kalichu utrpení, o němž již uším jeho byla zpráva podána, a o němž Pán pravil učeníků. Můžete-li píti kalich, kterýž já píti budu? Neboť po vypití tohoto kalicha Michael duše uvádí do ráje, a nikoli po vypití kalicha hmotného, jehož vypití je často hříšné…" 57)*

Legenda Ut annuncietur: *„Po skončení mešního obřadu projednav ještě v rozhovoru nějaké záležitosti s bezbožným bratrem a urozenými pány, ubíral se k místu hostiny. Ze zdvořilosti a na naléhavé prosby a na naléhavé prosby spoluhodujících přátel a služebníků božích překročí blažený vévoda proti svému zvyku dobu stolování. Následuje jídlo za jídlem, přípitek za přípitkem, veselí se hodovníci, nevědouce co zrodí příští den, že v něm smích smíšen bude nesmírným žalem a cílem veselí bude zármutek. Budoucí mučedník jen velmi mírně si bral pokrmu i nápoje, poněvadž zcela bezpečně věděl, že ti, kteří mu seděli po boku mají v úmyslu ho zahubiti...Za hostiny uvažuje statečný bojovník ve schráně srdce svého s svaté večeři Vykupitelově, vzal do rukou číši se slovy: Vypijme tuto číši ke cti svatého Michala archanděla a první upiv velmi vlídně vyzval bratra a ostatní tam sedící hodovníky, aby pili s ním. Když se však zločinní služebníci bratrovi, nebo lépe synové ďáblovi, rozehřáli hojným pitím, nemohly úskoky a Isti, předtím tajně umluvené nadále zůstati skryta. Třikráte totiž toho dne mezi hodování povstali, běsy jsouce poštváni, aby zahubili zápasníka Kristova, avšak mocí boží jsouce zadrženi postoupili nazpět, podobajíce se těm, kteří šli, aby Pána jali."*

SMRT SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav se zdraví s bratrem v místě svého brzkého martyria

CVIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.26.

CIX. Liber depictus, fol. 38 R b 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

SMRT SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav se zdraví s bratrem v místě svého brzkého martyria

Přesto že většina legend hovoří o tom, že kníže Václav byl zabit při cestě na ranní mši, vyskytují se i výjimky, uvádějící, že se tak stalo až po mši, či modlitbě na prahu kostela. (viz tabulka)

Legenda Oriente iam sole*: Oné noci, ještě před úsvitem následujícího dne, jak míval často v svém obyčeji, šel do kostela na jitřní pobožnost...Na cestě se potkal se svým bratrem a řekl mu: Včera jsi nám pěkně posloužil, Bůh ti to oplať!"*

Legenda Ut annuncietur*: „Když konečně nadešel čas pravidelné ranní pobožnosti a zazněl hlas zvonu, ...vyskočiv s lože chvátal do kostela. Avšak kněz, který byl správcem kostela, ...jakmile viděl, že muž boží přichází, z rozkazu zlomyslného bratrovraha zavřel před ním dveře. Přemírný kníže, nedav se tím nijak překvapiti, vykonal venku svou ranní pobožnost...Potom se vracel domů, aby znavené údy poněkud občerstvil krátkým spánkem.*

A když byl v půli cesty, vyskočil z úkrytu zločečený bratr v plné zboji. Blažený muž ho poznal a velmi vlídně ho pozdravil slovy: Zdráv buď, bratře milovaný! Tvé laskavosti buďtež ode mne vzdány nesmírné díky, že jsi včera tak pozorně uspořádal hody a nás dobře i velmi půvabně hostil...Avšak on, zuřivější nežli had a vždy ustavuje se na cestě nedobré, neodpověděl na tak sladké pozdravení, nýbrž rychle vytasil meč a co nejpádnějším pohybem udeřil do temene svaté hlavy se slovy: Dnes lepší hody jsem ti připravil..."

Druhá slovanská legenda o sv. Václavu*: „Když svatý muž uslyšel znamení zvonu, nelenil pro spánek, ale jak míval ve zvyku, skočil z lože a běžel do chrámu. A když tam vešel, s tichým naslouchánim vnímal noční pění i chvály jitřní, potom po mnohých modlitbách unaven vyšel z chrámu odpočinout si doma.*

Za prvního svitu zoře bratr svatého muže, na potupnou paměť psaný Boleslav, skrývající se na tajném místě na způsob vlka, jenž chce pokradmu napadnout jehně a rozsápat, s některými svými zbojníky zuřivě vyrazil a mečem opásán postavil se mu uprostřed cesty na odpor. Světec však jej pozdravil mírným a laskavým hlasem" Zdráv buď milý bratře. Veliké díky vzdávám tvé lásce žes nám včera tím veselím důstojně a štědře posloužil..."

2) Zavraždění sv. Václava

CX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č.24.

CXI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č. 27

CXII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jižní stěna presbytáře, výjev č. 12..

CXIII. Kaple Domu U kamenného zvonu, kolem roku 1310, západ, výjev č. 2..

CXIV. Liber depictus, fol. 37 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CXV. Velislavova bible, fol. 187v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CXVI. Velislavova bible, fol. 187v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CXVIII. Liber Viaticus, fol. 313r, kolem roku 1360, KNM, XIII A 12..

CXVII. Iluminace Gumpoldovy legendy, fol. 21r,kolem 1006, Wolfenbüttel, Landesbibliothek, MS II.2 Aug.

2) Zavraždění sv. Václava

Otče, je-li to možné, ať odejde tento kalich ode mne (Mat. 26,39)

VAVŘINCOVA LEGENDA: *„Jako by řekl (Sv. Václav): Je-li možné, ať tento kalich utrpení mně není podán od Židů, pokrevenstvím se mnou spřízněných...*

Malby často slučují více událostí v jednu a to „příhodu s mečem", „útěk ke kostelu", „poslední modlitbu" na jeho prahu a samotné „zavraždění". V případě iluminace Gumpoldovy legendy, ilustrující v tomto případě slova Kristiánova, přistupuje navíc postava zrádného kněze zavírajícího dveře chrámu a tím hrubě porušující právo kostelního azylu. S touto událostí nás již seznámila výše uvedená legenda Ut annuncietru.

V Případě kaple Domu U kamenného zvonu se v dolní partii malby vykytují tři zvířata. Lev, zajíc, dráček (bazilišek), jejich význam zůstává neobjasněn. V legendách se však setkáme s příměrem lev pro sv. Václava, ale i jeho matku Drahomíru (lvice, či šelma) a had pro Boleslava.

Legenda Vavřincova*:„...jako studený **had** úskočně se skrýval v trávě*; *avšak běda ti, ze všech dravých zvířat nejkrutější, jenž v ústech maje med osnuješ po způsobu dravé zvěře proti bratru odporné úklady."*

Legenda Ut annuncietur*: „Avšak on, zuřivější nežli **had** a vždy ustavuje se na cestě nedobré..."*

Legenda Ut annuncietur: *„Povstav* (Boleslav po souboji po střetu s bratrem) *ze země vyrazí z hrdla skřek **dračí**..."*

Legenda Oriente iam sole*: „A ejhle, člověk nevinných rukou a čistého srdce, jenž měl v obyčeji uprostřed noci vstávati, aby velebil jméno Hospodinovo, a jemuž životem byl Kristus a smrt ziskem, kráčí samoten, bezbranný, jako **lev** sobě důvěřující, jenž se nebojí ničího útoku.*

*Legenda Ut annuncietur: „...přeukrutná žena, která by slouti měla spíše jeho hubitelkou nežli matkou, zuřic jako **lvice** naříkala, že se za celou dobu její krutovlády nazdařilo zlobě její lstivosti, aby potřísnila...srdce přesvatého syna.*

Lev byl v rámci Cností a Neřestí vnímán jako symbol statečnosti. Zajíc pak jako jeho opak, tedy zbabělost. Statečnost byla symbolizována rytířem, na jehož štítu je zobrazení lva. Zbabělost jako rytíř odhazující svůj meč a prchající před zajícem. Tyto motivy byly oblíbeným motivem výzdoby vitrají francouzských katedrál (Chartre, Notre Dame, Amiens...).

Popis samotného zápasu

Legenda Ut annuncietur: „(navazuje na text na předchozí str.) *A když bratr* (sv. Václav) *uskočil a nejevil stopu po ráně, udeří ho znovu* (Boleslav)*, když pak i tak zůstal zhola nezraněn, chystá se ho zasáhnouti po třetí, leč meč z rozmávnuté pravice poděšenému rytíři vypadne. Svatý Václav hned ho popadne za vlasy a rukou mávaje nad hlavou zločinného bratra již odzbrojeného, pravil: Vidíš, neblahý,jak tvá ničivá krutost by se mohla obrátit proti tobě? Hle nedovedls bys mi zabránit, kdybych se nyní já chtěl stát bratrovrahem!Avšak nechci, abych při posledním soudu byl viněn, že na mé ruce lpí tvá krev,bratře! Vezmi meč a urychli zlý čin!...Hle mohl sám vražditi a rozhodl se vrahu meč vrátiti! Vida tudíž výtečný mučedník boží, že mu nadchází již poslední hodinka, zamířil znovu ke kostelu a shledav, že posud je zavřen, u jeho dveří rozprostřel se na způsob kříže, ducha svého poroučel v ruce Páně...a vroucně se modlil k Nejvyššímu za své nepřátele.*

...Jeho druhové na velký pokřik ihned přiběhnou...vyřítí se všichni najednou se zbraněmi na knížete a kopími i meči o závod probodávají jeho údy, až tu na zemi leží polomrtvé tělo zbodené ranami..Tak v den osmadvacátý měsíce září stane před věčně rozradostněnou tváří sourodých druhů v nebeském kruhu.“

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Ten však, když ho udeřil, ustoupil zpět a padl, nemaje moc nad mužem božím. Ale svatý Václav, který si přál dobrovolně přinést oběť Bohu a ukončit svůj život pro Krista, vrátil mu meč řka: Tvá vůle budiž v rukou tvých. Ten dovršiv velkou zlobu zlobou největší, znovu se na něho vrhne se svými společníky jako medvěd, jenž se vyřítil ze zálohy v jeskyni, a chtěje jako zmije zahubiti jeho tělo a krev, napřáhl se svými společníky meč na vlastního bratra a tak ho zabili odevzdavše jeho duši Bohu a tělo zemi“.*

Vavřincova legenda*: ...*(Boleslav) *vytasil meč, který měl ukryt, i neostýchal se bratra udeřiti. Ten však silu z nebes poskytnutou, jakož uměl zacházeti se zbraní, svou šubou zachytil ránu a náhlým výpadem sám nejen z ruky bratrovrahovy meč násilím vyrval, nýbrž jej samotného k nohám svým mocně porazil...Ale nechť se nestane, abych potřísnil své ruce tvou krví a pro záchranu svého těla uvedl duši v nebezpečenství...Po těchto slovech meč, který v rukou držel, odhodil, bratra ze země laskavě pozdvihl, očekávaje jistou smrt...“*

Nuže tedy často jmenovaný bratr po svém vyváznutí, jsa posedlý ďáblem a hnán dravčí zběsilostí, své spiklence již již blednoucí a na útěk se dávající přivolal. Ti přišli, zároveň s ním na krále vrhli a nesčíslnými údery mečů jej ubili...

Legenda Oriente iam sole*:* (navazuje na text na předchozí str.) *„A když zvedal ruku na hlavu svatou, meč mu z ní vypadl, a jak upadla zbraň, i sám nejlítější tyran se zhroutil, neboť velikým děsem byl ochromen. A svatý Václav uchopiv jeho meč a pravil.. budiž mě daleko, abych se stal vinným krví bratra svého....A podal mu meč...Zatím svatý muž doběhnuv na práh kostela, poklekne, do rukou Páně poroučí ducha svého a modlí se za pronásledovatele. Tehdy nešlechetníci vyrazivše ze zálohy s vytasenými meči, napínají luky, mávají oštěpy a o závod přikvačivše, spěchají bíti svatého Páně a rozličnými ranami se naň sápajíce, krutě ho zahubí".*

Povšimněme si barvy Václavova roucha v Černochově a porovnejme je se slovy legendy.

Legenda Ut annuncietur: *„Tak nový Abel, zkosený rukou bratrovou, když vypil až na dno kalich utrpení, opásán jsa rouchem šarlatovým je uveden k svatebnímu veselí beránka nebeského..."*

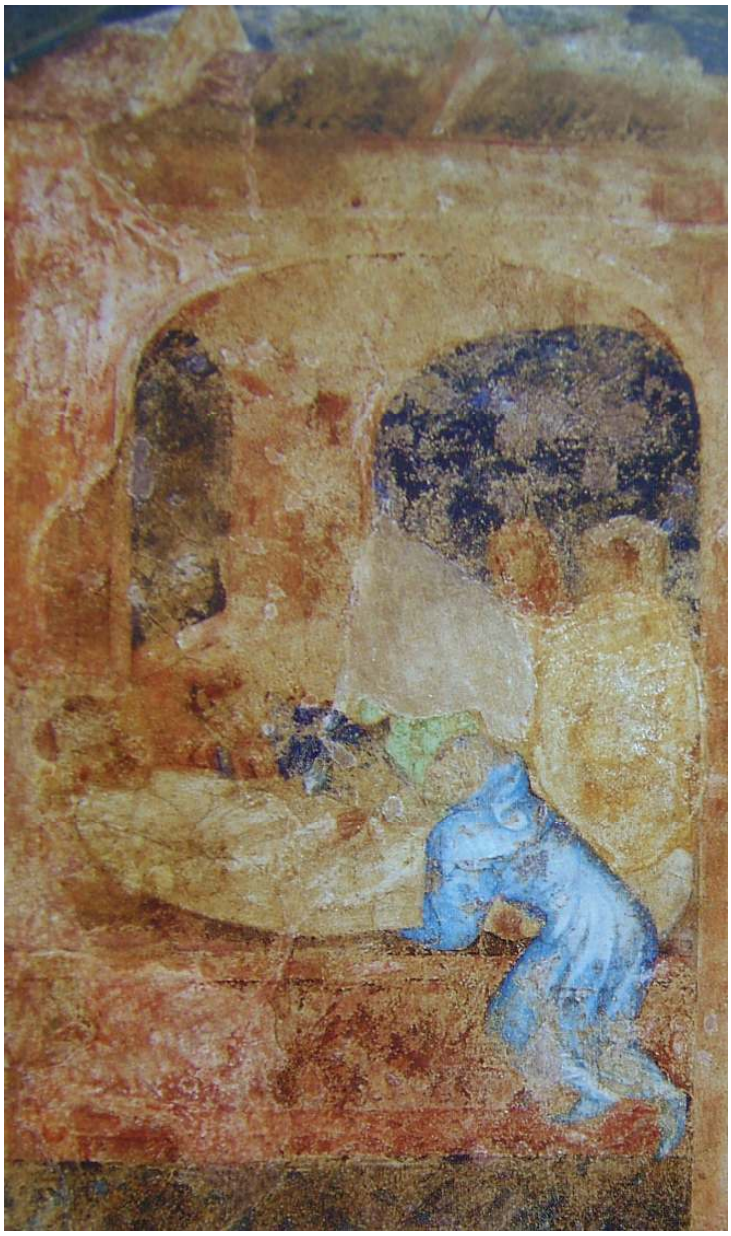
Kníže Václav následoval Krista svým životem i smrtí a nakonec roucho žíněné, které za života oblékal, bylo nahrazeno šatem šarlatovým.

Legenda Oriente iam sole: „A tak mohl říci Hospodinu: Roztrhl jsi žíněné roucho mé a přepásals mne veselím.

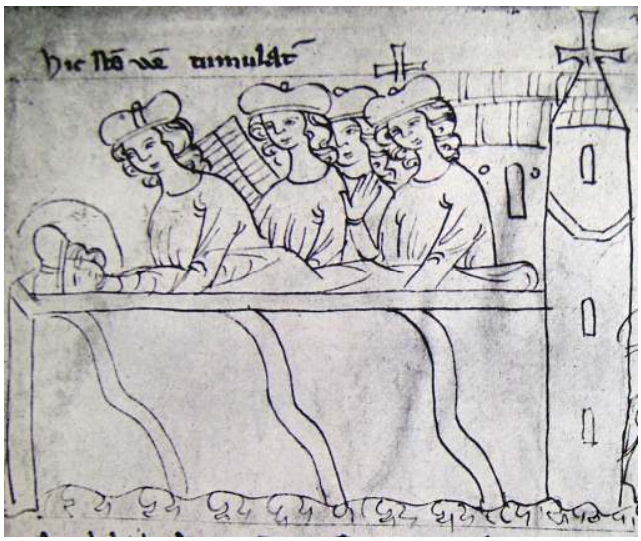
Vedle christologického podtextu vrcholí paralela sv. Václav x Abel - Boleslav x Kain.

3) Pohřeb sv. Václava (v boleslavském chrámu)

CXIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. *26*

CXX. Liber depictus, fol. 38 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CXXI. Velislavova bible, fol. 188r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

3) Pohřeb sv. Václava v Boleslavském chrámu

První staroslovanská legenda o sv. Václavu: *„A odešli a nechali Václava rozsekaného a neuklizeného. Tu kněz Krastěj vzal a položil jej před chrámem a přikryl jej plachtou. Když uslyšela matka, že její syn byl zavražděn, přišla a hledala jej. A spatřivši jej padla na jeho srdce, plačíc a posbírala všechny údy jeho těla, ale neodvážila se je odnésti k sobě domů, nýbrž umyla je a oblékla v příbytku knězově a pak jej zanesla a položila v chrámu. A poněvadž se bála, že bude zavražděna, utekla do Charvat, takže Boleslav ji tu už nezastihl. I povolal jednoho kněze jménem Pavla, aby vykonal modlitbu nad tělem Václavovým..“*

Kristiánova legenda: *„Jeho bezduché tělo matka, kterou nedávno pro hříchy její byl vyhnal a potom znovu v pokoji z lásky Kristovy do vlasti povolal, s některými věrnými sebrali, a toliko do hrobu je položivše, zemí je zasypali, ne jak se slušelo na mučedník, ale jak bývá pohřbíván kterýkoli smrtelník, nemající cti ani blaženosti“*

POSMRTNÉ ZÁZRAKY A PŘENESENÍ TĚLA SVĚTCE Z BOLESLAVI DO CHRÁMU SV. VÍTA

1) Zázrak na Rokytnici, který se udál při přenosu těla sv. Václava do pražského chrámu sv. Víta

CXXII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 28.

CXXIII. Liber depictus, fol. 40 V b, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

POSMRTNÉ ZÁZRAKY A PŘENESENÍ TĚLA SVĚTCE Z BOLESLAVI DO CHRÁMU SV. VÍTA

K přenesení Václavova těla z Boleslavi mělo dojít po třech letech od jeho úmrtí. Je zde tedy patrná paralela s Kristem, který po třech dnech vstal z mrtvých.

Kristiánova legenda*: „Tělo blaženého mučedníka odpočívalo pohřbeno po tři léta v chrámě svatých Kosmy a Damiána. Později však zjeveno bylo některým služebníkům Božím, aby toho...přenesli do baziliky svatého Víta mučedníka.“*

Průvod s tělem světce byl svědkem několika zázraků.

1) Zázrak na Rokytnici, který se udál při přenosu těla sv. Václava do pražského chrámu sv. Víta

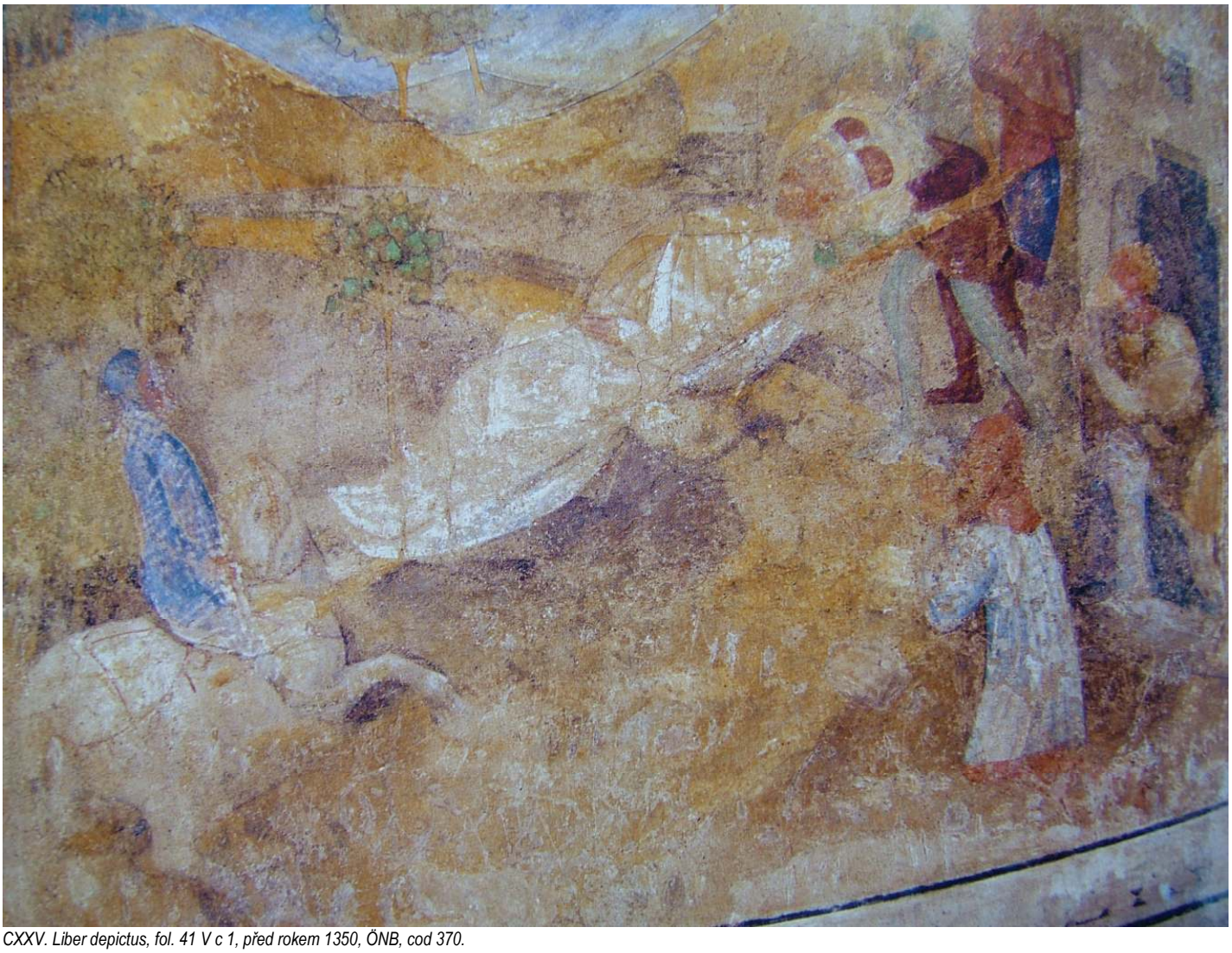
Karlova legenda*: „...voda dovolila, aby se po ní kráčelo, neboť vůz s průvodem přejel přes rozvodněnou Rokytnici a Vltavu...“*

Legenda Ut annuncietur*: „A když přišli k jedné řece, která se jmenuje Rokytnice, tu hle, voda v ní tak vystoupila, že se i ze břehů vylily a všechny louky zaplavila. V úzkých se tehdy octli nosiči a nevěděli, co si počíti. Konečně se jali chrliti závazné prosby k tomu, jehož tělo přepravovali... Takto se modlíce přece jen se namáhají, zda by mohl být zřízen nějaký most. S zatím, co se toto děje, náhle se ohlédnou a spatří, že byli i s vozem, na němž vezli tělo vzácného mučedníka, přispěním andělů přeneseni na tu stanu řeky, kde měli v úmyslu na cestě pokračovati.“*

Připomeňme, že dřevo vozu, na kterém bylo tělo světce přepraveno do Prahy, se stalo vzácnou relikvií a sloužilo jako obložení stěn kaple sv. Kateřiny na Karlštejně.

2) Zázračné osvobození vězňů

CXXIV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. *29.*

CXXV. Liber depictus, fol. 41 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

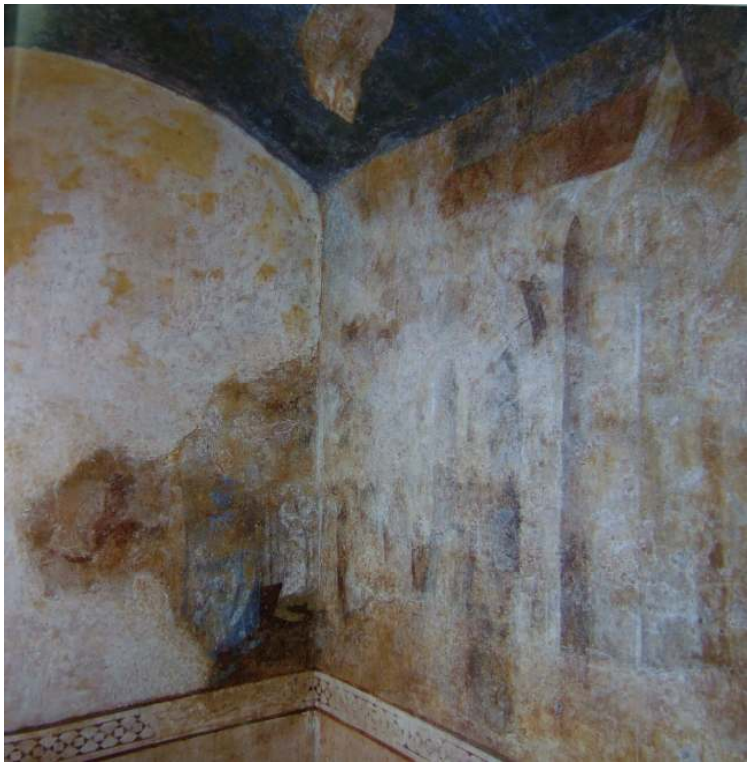
2) Zázračné osvobození vězňů

Karlova legenda o sv. Václavu: *„Světlo světa zahnalo však při jeho přenesení noční temnoty, ozářilo tmavé pražské žaláře a osvobodilo vězně.“*

Legenda Oriente iam sole*: „Zatím co tedy radostně šli cestou blíže temného žaláře, v němž bylo množství vězňů v okovech drženo, stalo se zemětřesení veliké a žalář se rozjasnil podivným světlem. A nohy i ruce všech těch, kteří tam byli drženi, ihned byly zbaveny pout je svírajících. A po tomto znamení ten, který spoutané svou mocí ze žaláře vyvádí, vydav jasný hlas z nebe, pravil jim: Vstaňte co nejrychleji a pospěšte z temnot a stínu smrti vstříc svému slovutnému osvoboditeli, blahoslavenému mučedníku Václavovi!“*

3) a) Příchod ke chrámu sv. Víta
b) Uložení těla do chrámu

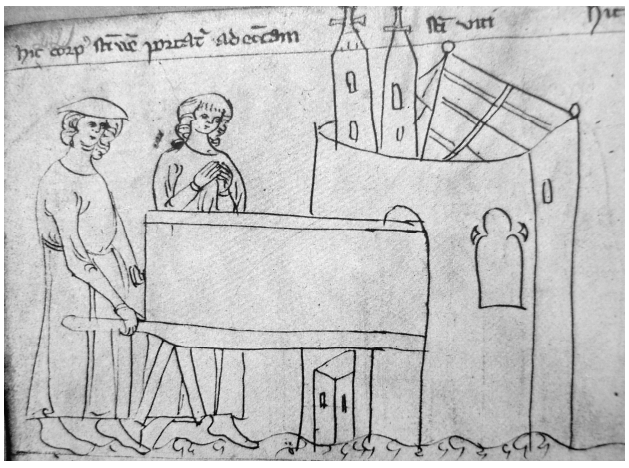
CXXVI. a) Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. *30*

CXXVII. b) Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. *30*

CXXIII. Liber depictus, fol. 42 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) a) Příchod ke chrámu sv. Víta

b) Uložení těla do chrámu

Toto odpočinutí mé na věky věků, tuť přebývati budu, nebo jsem sobě to oblíbil (Žalm 131, 14).

Ojedinělé je vyprávění Vavřincovy legendy, která za biskupa účastnícího se průvodu označila sv. Vojtěcha, přesto, že byl do své funkce zvolena až 10 let po smrti iniciátora přenesení, knížete Boleslava I. (+ 972). Byl svědkem, ale i iniciátorem zázraků, které se odehrály během translace.

Kristiánova legenda*: „Shromáždivše se tedy, co se jich jen mohlo sejíti, kněží i lid s hymnami a zpěvem uložili svaté tělo v rakev a pochovali v basilice svatého Víta mučedníka...Slaví se pak přenesení jeho 4. března.*

První staroslověnská legenda o sv. Václavu*: „Uložili jej v kostele sv. Víta po pravé straně oltáře dvanácti apoštolů, kde sám řekl při stavbě chrámu. Bylo pak přeneseno tělo knížete Václava, milovníka Kristova 4. den měsíce března.“*

Vavařincova legenda*: „A tak se stalo, že za času pana Vojtěcha, vznešeného vyznavače a biskupa, bylo z řečeného kostela vyzdviženo a na svůj vlastní hrad, to jest do Prahy, přenášeno, aby tam, totiž v chrámu blaženého mučeníka Víta, bylo s náležitou poctou znovu pohřbeno...a zástup duchovenstva a lid, který s jmenovaným ctihodným biskupem provázeli ono přesvaté...tělo. .žalmy a chvalozpěvy...A tak vznešené tělo onoho přesvatého krále a mučedníka Božího Václava, bylo dovezeno za doprovodu velkých zástupů věřícího lidu na hrad Pražský a uloženo v stříbrné rakvi v chrámě svatého Víta, mučedníka Kristova, vedle oltáře téhož mučedníka.“*

8. ZÁVĚR

Porovnáním cyklů, vykrystalizovalo dvojí pojetí postavy sv. Václava. Na jedné straně stojí pokorný světec „mnich“, na druhé pak reprezentativní zobrazení „rytíře Kristova“.

Výběr ze širokého legendického podkladu, je poměrně ustálený. Rozhodující, je však to, jak je která scéna akcentována a prostředí ve kterém vzniká.

Uveďme si příklad. Řezenský sněm karlštejnského schodiště je rozvinut do narativního obrazu, který jistě nese i jiné obsahy než pouze ilustraci legendické předlohy. Co do rozměru je nadřazen scénám milosrdenství. Jeho „pandánem“ je pak souboj s Radslavem Zlickým, který, jinými slovy, popisuje tutéž myšlenku. Oproti tomu řezenský sněm v kostele sv. Václava ve Žďáru u Blovic, se stává jednou z mnoha scén, jako by mimochodem zařazenou, nepřevyšující ani měřítkem ani koncepcí ostatní vyobrazení. Převahu zde jasně mají scény milosrdenství.

Dalším příkladem, na kterém je možno si ukázat rozdílnost v pojímání shodných scén, je příprava eucharistických darů. Na cyklu karlštejnském je christologický podtext jasně zdůrazněn rozměrným vinným lisem. Vypovídá o hlubokém duchovním podtextu a erudici inventora. Venkovské kostely omezují scénu na sklízení hroznů, která je „pouhým“ poukazem na přípravu mešního vína.

„Vyšší“ ikonografický program je patrný v kostele sv. Václava v Černochově, patřícím mezi državy kláštera v Oseku. Je zde zdůrazněna paralela mezi smrtí Kristovou a sv. Václava, umístěním ukřižování pod světcovo martyrium. Jeho zadavatelem byl neznámý donátor klečící ve spodní partii fresky.

O koncepci maleb v kostele sv. Matoušově je těžko rozhodnout, neboť je dochován ve fragmentárním stavu.

Rozsáhlý cyklus žďárského kostela, se pak jeví, jako ikonograficky nejméně „komplikovaný“, zcela zapadající do venkovského prostředí.

V případě kaple Domu U zvonu, je protějškovým obrazem smrti sv. Václava obraz bolestného Krista. Ikonografický program je zde obohacen o netradiční prvek „zvířeny“ ve scéně zavraždění knížete Václava. Objednavatel výzdoby není znám, ale uvažuje se o osobě blízké královské.

9.1 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Vetší část fotodokumentace, byla již představena v kapitole „Komparace jednotlivých výjevů“. Zde budou umístěny zbývající fotografie svatováclavských cyklů a fotografie objektů, ve kterých se nalézají.

- Obr. k **iluminaci Gumpoldovy** legendy uložené ve Wolfenbüttelu, kolem roku 1006 (Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf., 11.2 Aug), je převzata z publikace: FRIEDL Antonín: Iluminace Gumpoldovy legendy O sv. Václavu ve Wolfenbüttelu, Praha 1926
- Obr. Iluminace se sv. Václavem z **Kodexu vyšehradského**, kolem roku 1085 (NK ČR, XIV A 13, fol. 68), je převzata z publikace: KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984
- Obr. iluminace **Liber Viaticus**, Sv. Václav, kolem roku 1360, (KNM XIII A 12, fol. 258v), je převzata z publikace: KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984
- Ostatní foto: autor

Obr. 1. Gumpoldova legenda o sv. Václavu, fol. 18v (1v), dedikační list, Kněžna Emma se klaní sv. Václavu, jež je korunován Kristem, z roku 1006, Wonfenbüttel, Landbibliothek, MS II.2 Aug.

Obr. 2.. Kodex vyšehradský, fol. 68, Sv. Václav, kolem roku 1085, NK ČR, XIV A 13.

Obr. 3. Liber Viaticus, fol. 268v, Sv. Václav, kolem roku 1360, KNM, XIII A 12..

Obr. 4. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, presbytář z první poloviny 14. století, loď přestavěná v druhé polovině 18. století, pohled od jihu.

Obr. 5. Tamtéž, pohled do presbytáře.

Obr. 6. Tamtéž, presbytář, pohled z jihovýchodní strany.

Obr. 7. Tamtéž, gotický portál na jižní straně presbytáře, první polovina 14. století.

Obr. 8. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, první klenební pole, kolem roku 1350.

Obr. 9. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, druhé klenební pole, kolem roku 1350.

Obr. 10. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, jižní klenebním pole, kolem roku 1350.

Obr. 11. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, kápě prvního klenebního pole, Žehnající anděl, kolem roku 1350.

Obr. 12. *Tamtéž, Sv. Václav kácí strom, výjev č. 1.*

Obr. 13. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava,
Péče o chudé-Sv. Václav cosi předává Podivenovi (?),
sever, 1. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 6.

Obr. 14. Tamtéž, Péče o chudé-sv. Václav sytí chudé, či rozdává almužny (?), výjev č. 7.

Obr. 15. Tamtéž, Péče o chudé- sycení chudých (?), výjev č. 8.

Obr. 16. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, kápě druhého klenebního pole, Žehnající anděl, kolem roku 1350.

Obr. 17. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav zpracovává obilí na přípravu hostií, sever, 2. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 10.

Obr. 18. *Tamtéž, Sv. Václav odnáší hrozny v nůši, výjev č.* 14.

Obr. 19. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav obsluhuje chudé, či pocestné u stolu, sever, 2.. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 15.

Obr. 20. Tamtéž, Podiven kráčí v krvavých stopách sv. Václava (?), výjev č. 16.

Obr. 21. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav jako rytíř, jižní stěna presbytáře, kolem roku 1350.

Obr. 22. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav vita duchovního, či prosí o rozhřešení za prohýřenou noc, jižní klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 20.

Obr. 23. Tamtéž, Sv. Václav se zdraví se svým bratrem Boleslavem, výjev č. 22..

Obr. 24. Tamtéž, Sv. Václav zván na hostinu v Boleslavi, výjev č. 23.

Obr. 25. Černochov, kostel sv. Václava, presbytář z první poloviny 14. století, loď z 70. let 18. století, pohled od jihovýchodu.

Obr. 26. Černochov, kostel sv. Václava, presbytář z první poloviny 14. století, východní strana.

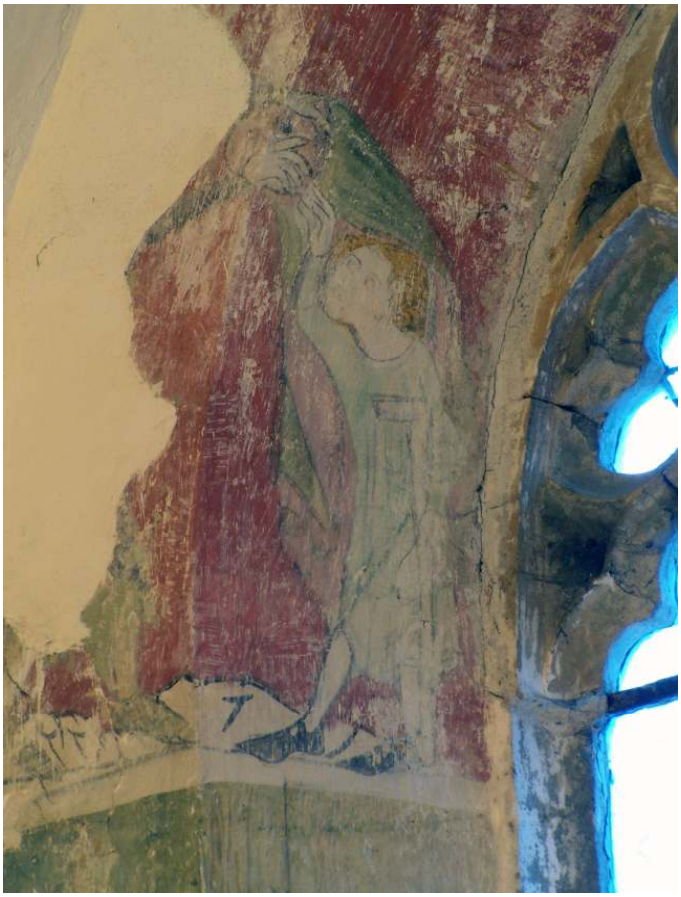
Obr. 27. *Tamtéž, severovýchodní strana.*

Obr. 28. Černochov, kostel sv. Václava, Sv. Václav zpracovává obilí na přípravu hostií (?), severovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 3.

Obr. 29. Tamtéž, sv. Václav šatí chudého, výhodní okno, levé ostění, výjev č. 7.

Obr.30. Tamtéž, jižní okno, výjev č. 11.

Obr. 31. Tamtéž, levé ostění (detail).

Obr. 32.. Tamtéž, pravé ostění (detail).

Obr. 33.. Černochov, kostel sv. Václava, Zavraždění sv. Václava, Ukřižování Krista, jižní stěna presbytáře, kolem roku 1350, výjev č. 12..

Obr. 34. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, druhá polovina 13. století, pohled od severovýchodu.

Obr. 35. Tamtéž, pohled z kruchty do lodi a presbytáře.

Obr. 36. Tamtéž, pohled na severní stěnu lodi.

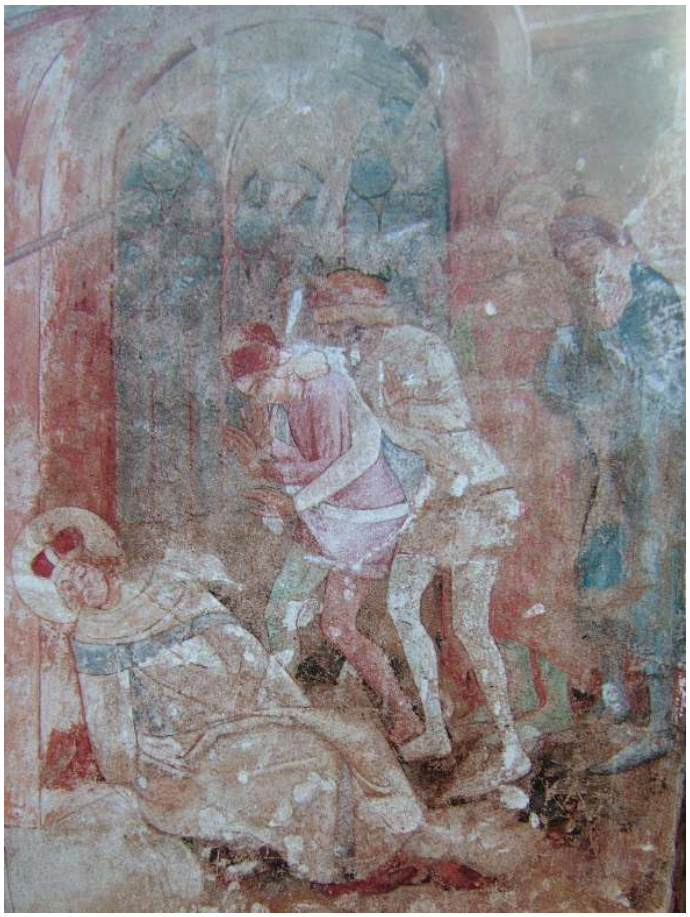
Obr. 37. Dobroměřice, kostel sv. Václava, Erb rychtáře Bera, Ukládání do hrobu, vpravo od Vítězného oblouku, kolem roku 1350.

Obr. 38. Tamtéž, Svatováclavský cyklus, severní stěna lodi, kolem roku 1350.

Obr. 39. Karlštejn, schodištní cyklus, Nalezení těla sv. Václava, druhý polovina 60. let 14. století, výjev č. 25.

Obr. 40. Tamtéž, Stírání krve sv. Václava, výjev č. 27.

9.4 TABULKA POROVNÁVAJÍCÍ SVATOVÁCLAVSKÉ CYKLY S JEJICH LEGENDICKÝM PODKLADEM

Tabulka obsahuje nejčastěji se vyskytující výjevy ze života sv. Václava s určitými přesahy do legendy svatoludmilské. Některé legendy popisují zejména skutky milosrdenství a zázraky sv. Václava velmi zevrubně, jiné se omezují na stručné konstatování těchto skutků. Proto bylo poměrně obtížné tuto část zmapovat. Některé scény se téměř shodují a proto nebyly jednotlivě vypisovány. Také chronologické členění je problematické, neboť legendy pracují z jednotlivými etapami života světce poměrně volně. Tabulka je pro snazší čitelnost rozdělena do několika „kapitol".

- Každé legendě či cyklu, je v horním horizontálním pásu přiřazena číslice, ve vertikálním je zapsán název výjevu
- Jednotlivé kapitoly jsou označeny černým horizontálním pásem.
- Výjev vyskytující se v dané legendě, či cyklu, je označena oranžovou barvou.
- V případě, kdy není událost v legendě jednoznačně popsána, ale její existence vyplývá z kontextu, bude toto zapsáno v příslušné kolonce. Stejně tak bude učiněno v případě, že se v legendě vyskytne datace k dané události.

ZKRATKY

- I.G.L. = Iluminace Gumpoldovy legendy. Tato zkratka bude přiřazována do kolonky Gumpoldovy legendy.
- M.R. = Minejní redakce První staroslověnské legendy. Tato zkratka bude přiřazována do kolonky První staroslověnské legendy.
- P.F. = tzv. Pařížský fragment latinského překladu Dalimilovy kroniky. Tato zkratka bude přiřazována do kolonky Dalimilovy kroniky

<u>př.</u>

P.F

Výjev se objevuje pouze v Dalimilově kronice.

P.F.

Výjev se objevuje pouze v P.F.

P.F.

Výjev se objevuje, jak v Dalimilově kronice, tak v P.F.

* Ve Velislavově bibli přidržující se Crescente fide v tomto případě došlo k záměně jmen Spytihněv a Vratislav

* * V rámci svatoludmilského cyklu na schodišti hradu Karlštejna

KAPITOLY

- UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ NAROZENÍ SV. VÁCLAVA.....1-2
- UDÁLOSTI OD DOBY NAROZENÍ SV. VÁCLAVA PO JEHO NASTOLENÍ NA KNÍŽECÍ STOLEC.....3
- SMRT SV. LUDMILY, DDRAHOMÍRA A JEJÍ PŘÍVRŽENCI PRONÁSLEDUJÍ KŘESŤAN.....4-5
- SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI.....6-8
- PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ.....9-10
- ZÁPAS S VÉVODOU KOUŘIMSKÝM, CÍSAŘSKÝ SNĚM.....11
- ZALOŽENÍ CHRÁMU SV. VÍTA.....12
- JINÉ UDÁLOSTI.....13
- HOSTINA V BOLESLAVI.....14
- SMRT SV. VÁCLAVA.....15-17
- UDÁLOSTI PO ZAVRAŽDĚNÍ SV. VÁCLAVA DO DOBY PŘENESENÍ JEHO TĚLA DO CHRÁMU SV. VÍTA.....18-19
- PŘENESENÍ TĚLA SV. VÁCLAVA DO CHRÁMU SV. VÍTA V PRAZE A ZÁZRAKY S TÍMTO SPOJENÉ.....20-22
- DALŠÍ POSMRTNÉ ZÁZRAKY.....23-24
- SMRT BL. PODIVENA.....25
- STRACHKVAS.....26

ZMAPOVÁNY JSOU TYTO CYKLY A LEGENDY

1. ŽIVOT A UMUČENÍ SV. VÁCLAVA - CRESCENTE FIDE...(šířila se víra...)
2. GUMPOLD, BISKUP MANTOVSKÝ, ŽIVOT VÁCLAVA, KNÍŽETE ČESKÉHO doplnit ilustrace Gump. legendy
3. PRVNÍ STAROSLOVĚNSKÁ LEGENDA O SVATÉM VÁCLAVU (Vostokovovoa redakce)
   Minejní redakce První staroslověnské legendy se téměř neliší, pokud ano, bud na toto poukázáno zkratkou M.R.
4. MNICH BŘEVNOVSKÝ, ŽIVOT A UMUČENÍ SVATÉHO VÁCLAVA A BÁBY JEHO SVATÉ LUDMILY - KRISTIÁN
5. LAURENTIUS MONTECASSINSKÝ, UTRPENÍ SVATÉHO VÁCLAVA - VAVŘINCOVA LEGENDA
6. UMUČENÍ SV. VÁCLAVA - OPORTET NOS FRATRES (sluší se bratři...)
7. KNIHA O RODU A UTRPENÍ KNÍŽETE VÁCLAVA - DRUHÁ SLOVANSKÁ LEGENDA O SV. VÁCLAVU
8. UTRPENÍ MUČEDNICE LUDMILY - FUIT IN PROVINCIA BOEMORUM (Byl v zemi české...)
9. KOSMOVA KRONIKA ČESKÁ
10. PROLOŽNÍ LEGENDA O SVATÉ LUDMILE
11. PROLOŽNÍ LEGENDA O SV. VÁCLAVU
12. LEGENDA O SVATÉM VÁCLAVU - ORIENTE IAM SOLE (když vycházelo již slunce)
13. KRONIKA TAK ŘEČENÉHO DALIMILA + tzv. PAŘÍŽSKÝ FRAGMENT (PF)
14. LEGENDA UT ANNUNCIETUR (aby zvěstováno bylo...)
15. KAREL IV., LEGENDA O SVATEM VÁCLAVU
16. VELISLAVOVA BIBLE
17. LIBER DEPICTUS - ŽIVOT SVATÉHO MUČEDNÍKA SVATÉHO VÁCLAVA SE ZÁZRAKY
18. SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLU V KOSTELE SV. VÁCLAVA V ČERNOCHOVĚ
19. SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS V KOSTELE SV. MATOUŠE V DOBROMĚŘICÍCH
20. SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLU V KOSTELE SV. VÁCLAVA VE ŽĎÁRU U BLOVIC
21. SVATOVÁCLAVSKÝ CYKLUS NA SCHODIŠTI VELKÉ VĚŽE NA KARLŠTEJNĚ
22. KAPLE V DOMĚ U KAMENNÉHO ZVONU

ČÍSLO LEGENDY, ČI OBRAZOVÉHO CYKLU SVATOVÁCL. A SVATOLUDMIL. NÁZEV VÝJEVU	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ NAROZENÍ SV. VÁCLAVA																						
Kníže Bořivoj na hostině u knížete Svatopluka, bylo mu nakázáno sedět na zemi neboť byl pohan																					* *	
Bořivojovou ženou je kněžna Ludmila																					* *	
Bořivoj a Ludmila se klanějí modlám																						
Křest a) Bořijvojův (a jeho družiny) b) Bořivoje a Ludmily provedený arcibiskupem Metodějem				A Stalo se tak na dvoře krále Svatopluka, Křtí je Metoděj				B	A r. 894	B			A Velehrad r. 894		Velehrad v chrámu sv. Víta	A	A B				A B * *	
Bořivoj klátí modly																						
Bořivoj přivádí do Čech kněze Kaicha (Kaina) a usadí jej na (lLevém) Hradci (Hradišti)													Kain pouze zmiňován									
Kde založil kostel sv. Klimenta																						
Bořivoj zakládá kostel P. Marie a sv. Petra																						
Bořivoj a Ludmila mají a) dva syny b)tři syny a tři dcery c) tři syny a jednu dceru d) mají pouze tři syny				B				B	A	C							B				B * *	
Smrt Bořivojova																					* *	
Nastolen jeho syn Spytihněv																						
Křest Spytihněvův																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Spytihněv založil kostel P. Marie (na Pražském hradě) a kostel sv. Petra (na Budči)																*					* * ne Spitihněv ?	
Spytihněv shromažďuje kleriky a kněží																						
Smrt Spytihněvova																*						
Nastolení jeho bratra Vratislava																					* *	
Jeho ženou je Drahomíra a) kladná postav b) záporná postava	B	B	A	B	A	B	B	B	B	B			B	B	B		B					
Vratislav založil kostel sv. Jiří (na Pražském hradě)				zemřel dříve než byl vysvěcen																		

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
UDÁLOSTI OD DOBY NAROZENÍ SV. VÁCLAVA PO JEHO NASTOLENÍ NA KNÍŽECÍ STOLEC																						
Vratislav a Drahomíra mají dva syny a) staršího Václava a mladšího Boleslava b) Mají dva syny – staršího Boleslava a mladšího Václava c) Mají dva syny a čtyři dcery d) zmiňován jen sv. Václav	A	A	A C	A	A	A	A	D	A	D		A Později Zmiňována sestra Přibyslava	B Později Zmiňována sestra Přibyslava	A	A		A					
a) Postřižiny sv. Václava v kostele P. Marie b) křest sv. Václava v kostele P. Marie c) věštba budoucího utrpení sv. Václava			A M.R. B		B C																	
Ludmila nechává sv. Václava vyučit v knihách slovanských													P.F. dá se tak usoudit z iluminace, kde vidíme na lůžku ležícího malého sv. Václava, před ním je položena rozevřená kniha	sama s ním o Písmu rozmlouvá								
Vratislav nechává malého Václava, na jeho žádost, vzdělávat ve „vědách božských“ a) posílá ho na Budeč b) tam je jeho učitelem kněz Učeň či Innocenc	A B	A	A	A		A	A B							A B		A B ?	A B ?				B ?	
Smrt Vratislava																						
Po smrti Vratislava se moci ujímá a) sv.Václav b) za nezletilého sv. Václava vládne Ludmila c) –„-Drahomíra	A	A	C	B	A	A	A	A/B		A		B	B P.F. B	B je násilně převezen z Budče do Prahy a nastolen na trůn	B Drahomíra vychovává Boleslava	A	A				A	
Sv. Václav přijímá žezlo od císaře																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
SMRT SV. LUDMILY, PRONÁSLEDOVÁNÍ STOUPENCŮ KRISTA OD DRAHOMÍRY A JEJICH DRUHŮ A SOUVISEJÍCÍ UDÁLOSTI																						
Sv. Václav má zračné vidění budoucnosti, ve kterém spatří rozkotaného dům kněze Pavla = předzvěst Ludmiliny smrti a pronásledování křesťanů												Pavlův dům ne-zmiňován, jen předpovídá smrt své báby										
Drahomíra vysílá vrahy Tunnu a Gommona zavraždit Ludmilu, přebývající na Tetíně		jména vrahů neudána		15.9.		jména vrahů neudána	jména vrahů neudána			jména vrahů neudána	?	jména vrahů neudána	P.F.	jména vrahů neudána								
Drahomíra a její druzi vyhání kněží ze země															Drahomíra divoce zuří proti Kristovým věřícím. Vyhnání přímo nezmíněno							
Sv. Václav nechává zbudovat tajná dvířka, kterými ho navštěvují pronásledovaní klerici On sám je hlídán a přemlouván aby se vzdal své víry																						
Drahomíra poručila vystavět nad hrobem sv. Ludmily kostel archan. Michaela, aby tak zázraky, které se zde dály, byly přisouzeny archandělu.																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Sv. Václav vyhání matku případně i její přívržence ze země a) z vlastního rozhodnutí b) je k tomu naváděn lidmi		A	B	B			A				B na Budeč	A	A	A			A					
Sv. Václav povolává zpět vypuzené duchovní a otvírá kostely či rozkotané nechává opravit																				?		
Sv. Václav Nechává přenést Ludmilino tělo z Tetína do Prahy. Z hrobu vyzdviženo 19.10, uloženo (v bazilice sv. Jiří)21.10.																						
Sv. Václav nechává před pohřbením vystavit Ludmilino tělo, aby všichni mohli být svědky zázračného uchování těla, které nad to vydávalo příjemnou vůni																	Sv. Václav není přímo účasten					
Zaplavení Ludmilina hrobu v basilice v Praze																						
Sv. Václav žádá řezenského biskupa Tutona o vysvěcení basiliky																						
Ten posílá zástupce, který tak učiní a voda se již neobjeví																						
Sv. Václav povolává svou matku zpět			kaje se a lituje																			

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI																					
Sv Václav prchá ze soudu, nechtěje nikoho k smrti odsoudit						jeho milý panoš ho pod zá-minkou odváděl pryč ze soudu															
Surovce, pijáky, tuláky a ty co se odklonili od kř. víry, nechává Václav pro jejich dobro mrskat																					
nechává rozbíjet modly																					
Václav káže zbořit žaláře																					
Nařizuje podtít šibenice, či je sám podtíná																					
Sv. Václav káže křes. víru, či ji obhajuje - přivádí zbloudilé na cestu pravdy, je-li to třeba, rovněž kárá												P.F. poučuje své sluhy					?		? výklad. J. Šámala (scéna následuje po hostině v Boleslavi)		
Zakládá kostely na všech hradech		...zlatem je zdobil																			
Vyvádí zajatce ze žaláře, či osvobozuje odsouzené													...uvolňuje pouta...						?		
Posílá či dává zajatcům peníze a) sytí je																			?	A	
Sytí hladové, napájí žíznivé					...všichni nuzní, měli v něm nejštědřejšího podporovatele	...štědře rozděloval jmění na potřeby plačících chudáků													?		
chudé zve ke svému stolu											...chudým posluhuje	...hostíl vykoupená dítka									
Nahé či chudé odívá	...svým šatem																				

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Ujímá se vdov a sirotků		osiřelým nahrazoval rodiče	vdovám nedal ukřivdit V M.R. sirotkům nedal ukřivdit																			
Nese dříví chudé vdově a) sám b) se společníkem c) je zbit od hajného												A ... dříví v noci chudým nosil...	A P.F. B ?	A C	A		A? C	A C		B	B C	
Nemocné navštěvuje																						
Pohřbívá mrtvé																						
Hosty, cizince a pocestné vlídně přijímá, stejně tak kněží kteří k němu přicházejí z cizích zemí, ty pak štědře obdarovává																						
Kněžím a klerikům uctivě posluhoval																						
Kněží z ciziny (Bavorsko, Švábsko) mu přinášejí ostatky a on je kupuje																				?		
Své vojsko nejen zbraněmi,ale i šatem obdarovává																						
pod honosný šat si obléká žíněné roucho													P.F.									
a) Vykupuje dítka pohanů či otroků b) křtí je												A B	A B P.F. A B	A B	činíl z nich sluhy Kristovy		A B			A		
Vykupuje lidi z otroctví			M.R. vykupuje kněze nebo duchovní, kterým bylo ukřivděno																			
V postním čase sv. Václav za nocí navštěvuje kostely, chodí bos a v jeho stopách se objevuje krev a) sám b) se společníkem	A	B		A		B	B					B	A P.F. A krvavé stopy ve sněhu	B			sv. Václav se modlí bod před kostelem, krvavé stopy nejsou patrny		? bez krve + Podiven	či modlitba za duše zemřelých	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Podiven kráčí ve Václavových zázračných stopách, které i na sněhu hřejí Sv. Václav bos, Podiven obut																				?		
Nechává se Podivenem (jméno uvedeno) mrskat důtkami, aby odolával svodům světa													P.F. v iluminaci se může dle Z. Uhlíře jednat nikoli o Podivena, ale pouze o sluhu									
Sv. Václav otírá Podivenovi boty													P.F.									
Nosí při sobě modlitební knížku																						
Chce se vypravit do Říma a stát se mnichem														...sklonek svých dní trávit životem poustevnickým	Řádu sv. Benedikta							

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ																						
Příprava eucharist. darů, bez podrobnějšího popisu																						
Sv. Václav okopává za noci pole a) sám b) se společníkem (Podivenem)														A			A		A ? fragment		A	
Sv. Václav sije obilí a) sám b) se společníkem (Podivenem)														A			A		A ? fragment		A	
Václav žne obilí a) sám b) se společníkem (Podivenem)	A ?	A		B			B					B		A		A	A	A ? fragment	A	B obilí trhá rukama	A	
Sv. Václav skládá a nosí nažaté obilí do svého příbytku a)sám b) se společníkem (Podivenem)	A ?	A		B		B	B							A		A	A	A ? fragment	A	B		
Sv. Václav mlátí obilí a) sám b) se společníkem (Podivenem)	A ?	A prosívá ho na řešetě				A zrno vymne	A zrno vymne					B		A		B	A	? fragment			A	
Rozemílá zrno na mouku mlýnkem či žernovem a) sám b) s Podivenem	A ?	A		B		A mezi kameny	A ?					B		příslušným nástrojem			A	? fragment		B	A	
Prosívá mouku a) sám b) se společníkem (Podivenem)	A ?					A	A ?									A		? fragment				
Chodí pro vodu a) sám b) se společníkem (Podivenem)	B	B		A ?		A	B									B						
Peče hostie příp. před tím mísí vodu s vodou a) sám b) se společníkem (Podivenem)	A ?	A		A ?		A	B					B	A P.F. A	A		A	A	A	A	B	A	
Sv. Václav okopává vinici a) sám b) se společníkem (Podivenem)														A			A				A	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Sv. Václav trhá v nočním čase hrozny na (své) vinici a odnáší je do svého příbytku a) sám b) se společníkem (Podivenem)	B	B		A		B							P.F. práce na vinici, početná stafáž	A		B	A	A		B	A	
Lisuje z nich mešní víno, které uskladňuje do džbánů a) sám b) se společníkem (Podivenem)	B	B		A		B	B ?					B ?	P.F. početná stafáž	A			A				A	
Hrozny lisuje a) v lisu b) ručně c) šlape víno v putně d) následně překapává přes plátýnko	A	B ? roztíral hrozny v misce za pomoci paličky		B rukama		B D roztírá hrozny ve džberu pomocí moutvice	B rukama					B rukama	P.F. C				A		? roztírá hrozny v misce paličkou		A	
Posílá tyto eucharistické dary kněžím, či jim je odnáší	...a to vše dělal proto, aby tak mohli kněží přinášet Pánu oběť spásy	hostie které rukama kněží měly být obětovány při mši		...k svaté oběti toto uchovával		klerici si pro tyto dary chodí	...posílal je (eucharistické dary) do kostelů k obětování při mších					konání služeb božích tyto obětoval	P.F.									

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
ZÁPAS S VÉVODOU KOUŘIMSKÝM, CÍSAŘSKÝ SNĚM																						
„Souboj“ s vévodou Kouřimským (Radslavem. Zlickým) při němž se objeví zázračné znamení kříže na čele sv. Václava a) doprovází ho andělé				Radslav si všimnul zázračného znamení kříže před soubojem								Radslav si všimnul zázračného znamení kříže během soubojem	A P.F. Radslav si všimnul zázračného znamení kříže na počátku soubojem		A Radslav si všimnul zázračného znamení kříže na počátku soubojem						A kříž není patrný	
Sv.Václav na sněmu v Řezně, v doprovodu andělů a znamením kříže na čele													P.F.	sv. Václav nesen dvěma anděly						?	kříž není patrný	
Sv. Václavovi se ve snách zjevil sv. Vít a nabádá ho k založení chrámu který by mu byl zasvěcen												...jak se věří, zjevením sv. Víta										
Císař Jindřich Ptáčník Václavovi věnuje a) rámě sv. Víta b) i svobodu vlasti												A B	P.F. A	A během Václavovy modlitby se rámě sv. Víta před očima císaře, začne natáčet směrem k sv. Václavovi	A		A					A

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
ZALOŽENÍ CHRÁMU SV. VÍTA																						
Vysílá posla k biskupovi (Tutovi), se žádostí o povolení založení kostela sv. Víta																						
Zakládá kostel sv. Víta			V M.R. uveden kostel sv. Abrahama																			
Na zádech nosí kameny na stavbu																						
Vysvěcení se ujímá a) Biskup b) Tuto (ve fci 894-930) c) Michal (944-972) světí chrám. sv. Víta d) "odmítne" pošle zástupce		B				B			C Na pokyn Boleslava a to 22.9. r. 929					A	D		A					
Sv.Václav nechává vysvětit nového biskupa																						
Biskup vysvěcuje nové kanovníky a uvádí je do chrámi a) sv. Václav je uvádí do chrámu																A						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
JINÉ UDÁLOSTI																						
Z bitev vycházel vítězně																						
Václav dává knězi své roucho a prosí za odpuštění hříchpřílišného pití na hostině																				?		
Václav zplodil syna Zbraslava, ale jeho matku, která mu byla nevěrná si nebere, dává ji za ženu svému družiníkovi																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
HOSTINA V BOLESLAVI																						
Boleslav se radí s družiníky, jak se zbavit svého bratra a) v den svátku sv. Jimrama			A M.R. chybí tato porada																			
V době posvěcení chámů, jezdíval sv. Václav tyto navštěvovat. Na svátek Kosmy a Damiána se sv. Václav účastní mše v boleslavském kostele. Po té je bratrem pozván na hostinu											jména patronů kostela ne-udána										
Boleslav zve bratra na hostinu a) sám b) prostřednictvím posla	B	A osobně se dostaví do Václavova paláce	A	A	A osobně se dostaví do Václavova paláce	A osobně se dostaví do Václavova paláce	B				A	B	B	B	A		B			A		
Záminkou k uchystání hostiny je a) svátek Kosmy a Damiána b) bratrská pohostinnost c) křest Boleslavova syna Strachkvase	A	A	B	A	A	B	A		B narodí se Boleslavův syn Strachkvas		při příležitosti posvěcení chrámu, jména patronů kostela neudána	při příležitosti „nějakého“ svátku	C	A C	B ? narodí se Boleslavův syn Strachkvas							
Sv. Václav se účastní mše na počest těchto světců v souvislosti s pozváním bratra																						
Hostina v Boleslavi		I.G.L.																				
Boleslav sám obsluhuje stolovníky																						
Boleslavovi muži třikrát na hostině povstanou chtěje zabít Václava																						
Václav varován, před úklady bratra																						
Sv. Václav připíjí k poctě archanděla Michaela		I.G.L.															?			kázání křesťanské víry		

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
SMRT SV. VÁCLAVA																						
Boleslav se v noci po hostině domluví s jeho muži, že sv. Václav bude zabit až půjde na jitřní.			na dvorci Hněvsy									v čase hostiny										
Boleslav se uradí s knězem /kněži v kostele Kosmy a Damiána, aby Václavovi nedovolili vstoupit do kostela v době jitřních modliteb, aby jeho krev nepotřísnila svatý prostor		pouze **iluminace Gump. legendy**- zde kněz zavírá dveře chrámu																				
Sv. Václav se celou noc modlí (ve svém příbytku)				usne										po večeři jde vzdát do kostela Pánu večerní chválu, pak se vrací na lůžko								
Ráno jde do kostela na jitřní mši					v noci za doprovodu jednoho průvodce		v noci					v prostřed noci	po hostině									
Sv. Václav se modlí a) v kostele b) na prahu kostela		A				A	A							B zrádný kněz mu zavřel dveře			B modlí se na prahu kostela					
Sv. Václav zastižen na cestě a) do kostela b) z kostela	A	B	A v bráně (snad hradní)	A¨	A v předsíni chrámu	B	B				A	A	A	B	B ?		B ?			A		
Sv. Václav se zdraví s bratrem, jehož družiníci jsou ukryti (ve skrýši u dveří chrámu, ve sluji, pod schody chrámu, ve sluji u cesty...)																						
Boleslav ho poté udeří mečem do hlavy a) bez větší újmy b) Václav úder odrazí dříve než ho meč ranil c) smrtelně	A 1 x udeří	A 2 x udeří, třetí úder nedokončí	A 1 x udeří	A 2 x udeří	B	A 2 x udeří, třetí úder nedokončí	A 2 x udeří, třetí úder nedokončí				A 1x udeří	A 3x udeří		A 2 x udeří, třetí úder nedokončí	A 1x udeří		C 1x udeří					

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Boleslav utne sv. Václavovi ucho																						
Sv. Václav a) srazí Boleslava k zemi b) ten sám děsem ochromen padá		I.G.L. A	A	A	A							B		B								
Sv. Václav mu meč a) vytrhne b) vytrhne a opět vrátí c) meč odhodí d) upadnuvší meč vrátí	A	D sv. Václav uchopí meč za jílec a mává s ním nad hlavou Boleslava		B	A C	D sv. Václav uchopí meč za čepel a mává s ním nad hlavou Boleslava	D sv. Václav uchopí meč za jílec a mává s ním nad hlavou Boleslava					D	D	D sv. Václav uchopí meč a mává s ním nad hlavou Boleslava		A						
Sv. Václav chytne Boleslava za vlasy		I.G.L.																				
Tuža ťal Václava do ruky			V M.R. ne- jmenován																			
Po té opět Boleslav navráceným mečem udeří sv. Václava do hlavy a způsobí mu smrtelné zranění																						
Sv. Václav prchá, snaží se nalézt azyl v chrámu, ale ten je zavřený		I.G.L. kněz mu zavírá dveře		kněz mu zavřel dveře										...mířil znovu ke kostelu a shledav, že posud je zavřen...								
Poslední modlitba na prahu kostela												...doběhnuv na práh kostela, poklekne, modlí se...	..potom poklek u dveří...dál v modlitbu se hrouží...	...u jeho dveří rozprostřel se na způsob kříže a modlil se...								
Sv.Václav zavražděn a) přímo Boleslavem b) Boleslavem a jeho družiníkem či družiníky (Tira (Štyrsa), Česta, Hněsa) c) jen družiníky	C ?	B I.G.L. A	C	C ?	B	B	B				C	C	C	B	B	C	A	C ?		B		?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Útočníci se na něj vrhají s: a) dýkami b) meči c) meči a kopími d) Jen kopími e) Hněvsa mu probodl bok mečem f) Hněvsa a Štyrsa ho probodnou dýkami	C	C	E v bráně chrámu	C -"-	B	C	C				E	C a luky	F	C	B	D		E ? zde vrah útočí kopím		B		C
Datum smrti 28.9.				r. 929			4. den před kalendami říjnovými		r. 929			r. 926	r.928	r. 928								

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
UDÁLOSTI PO ZAVRAŽDĚNÍ SV. VÁCLAVA DO DOBY PŘENESENÍ JEHO TĚLA DO CHRÁMU SV. VÍTA V PRAZE																						
Kněz Krastěj položil Václavovo tělo před chrám a přikryl ho																						
Drahomíra a jeho blízcí nalézají Václavovo tělo. Drahomíra rozbírala oddělené údy, tělo omyla a oblékla v příbytku kněze a položila do chrámu														pouze blízcí							pouze blízcí	
Kněz Pavel vykonává modlitbu nad sv.Václavem na přání Boleslava																						
Sv. Václav pohřbíván a) do kostela boleslavského b) vedle kostela či před ním c) uveden jen „hrob“	C	B	A ?	A	A		B					C		A	A		A					
Stírání Václavovy krve (potřísnila zemi, stěny kostelní, obrazy kostelní...)														kameny ze zdi, která byla potřísněna krví byly kněžími pečlivě uchovány jako relikvie								
Krev nestírána. Po tři dny se nechtěla vsáknout do země Poté se vsákla a objevila se v chámu nad ním (hrobem sv. Václava ?)																						
Povražděni Václavovi blízcí a) Jmenován Václavův přítel zavražděný Mstina			A V M.R. uveden kromě Mstiny muž jménem Jedlina																			
Tira nabádá Boleslava, aby zabili i Drahomíru																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Drahomíra utíká do Charvat ve strachu z Boleslavova pronásledování																						
Drahomíra se propadla do země před Pražským hradem																						
Vrazi "uchváceni ďábelskou mocí"																						
Hněvsa se s koněm propadl a (jeho bratr) Štyrsa onemocněl malomcenstvím																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
PŘENESENÍ TĚLA SV. VÁCLAVA DO CHRÁMU SV. VÍTA V PRAZE A ZÁZRAKY S TÍMTO SPOJENÉ																						
Po třech letech, byl dán, prostřednictvím zjevení, lidem pokyn k přenesení těla Václavova z boleslavského chrámu do chrámu sv. Víta a) učinil tak až biskup Vojtěch					A												? lidé přicházejí k Boleslavovi (s žádostí o přenesení)					
Boleslav nařizuje přenést tělo svého bratra tajně v noci. Doufá, že zázraky působené sv. Václavem, budou přičítány sv. Vítu, do jehož chrámu bude uložen																						
Boleslav lituje svého hříchu a sám nechává přenést tělo sv. Václava do chrámu sv. Víta			M.R. se uvádí kostel sv. Abrahama						nelituje													
Při vyjmutí z hrobu, vydává Václavovo tělo libou vůni																						
Zázrak na potoce (Rokytnice/Rokytce) a) za asistence andělů																	A				či Vltavě ?	
Na památku tohoto zázraku vystavěn kostel v Proseči																						
Zázrak na řece (Vltava)																						
Zázračná modlitba, po níž se dal jakoby do země přirostlý vůz s tělem Václavovým do pohybu a) za účasti Boleslava a biskupa sv. Vojtěcha					A																	
Zázračné osvobození vězňů z žaláře, kolem kterého projížděl průvod s tělem sv. Václava													zmiňováno jen osvobození vězňů, ne místo								u Malostr. bran ?	
Na památku zde vystavěn kostel														pod vrcholkem města pražského								

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Václavovo tělo po převezení do chrámu sv. Víta vyjmuto z rakve a) mokvá jen jizva na čele b)všechny rány zcela zahojeny	A mokvá krví	A z rány prýští krev		Jen rána na čele je pokryta bílou mázdrou, po jejím setření je i ona zhojena			A z rány vytéká teplá krev					Jen rána na čele je pokryta špinavou stopou, po jejímž setření je i ona zhojena	A jen rána na skráni se ještě rděla	Jen rána na čele nese jakousi známku promodralé skvrny, po jejímž omytí, ji i ona zhojena	B							
Zázrak s uvolněným nehtem																						
Zázrak s uchem, které po přiložení k tělu opět přirostlo – *pravděpodobně jde o záměnu lat. slov ariculum (článek prstu) za auriculum (ouško) –třeštík – světci a jejich kult ve* středověku s. 335- a) Sv. Václav se zjevil sestře Přibyslavě a poručil ji, aby přinesla jeho ucho, které bylo uťato a které leží u zdi kostela b) –„- bez poukazu na Václavovo zjevení c) Zázrak s uťatým kloubem (článkem prstu) Václavovým. Ten se zjevil jedné nábožné ženě a poručil aby byl prst přiložen k zpět k tělu, poté zázračně přirostl				A	C						A	A Božím vnuknutím	A	B							

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Tělo sv. Václava uloženo v chrámu sv. Víta a) před oltář b) vedle oltáře dvanácti apoštolů c) vedle oltáře sv. Víta d) neuvedeno	D	A	B	D	C		B na jižní str. pod přístupem k oltáři				D	D		C	C							
Tělo sv. Václav bylo přeneseno 4.3.			M.R. 3.3.						r. 932			r. 929		r. 932								

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
DALŠÍ POSMRTNÉ ZÁZRAKY																						
Mnoho let rostly sv. Václavovi nehty i vlasy																						
Zázračné osvobození vězňů modlících se ke sv. Václavu																						
Zázračné osvobození pohana, který přislíbil pokřtít sebe i svého syna																						
Zázračné uzdravení pošetilé ženy žnoucí obilí v den Vzkříšení Páně																						
zázračné vysvobození vězně v den svátku sv. Václava																						
Zázračné osvobození muže prodaného pohanům, či zajatého pohany																						
Zázračné osvobození muže/mužů vězněných knížetem		shoduje se s 1. posmrt. zázrakem																				
Zázračné osvobození dlužníka																						
Zázračné uzdravení chromé a slepé ženy																						
Zázračné uzdravení ochrnutého franského muže																						
Uzdravení hluché ženy																						
Václavova sestra Přibyslava se spolu s knězem Štěpánem od sv. Víta a jakýmsi poustevníkem dopustí krádeže světcových ostatků a jsou potrestáni smrtí																						
Zázrak s rozžhaveným železem neseným strážcem žaláře																						
Kristus na kříži se zjevil dáckému králi Erichovi a přikázal mu vystavět chrám k poctě sv. Václava																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Král staví klášter a kostel sv. Václavu																						
Král po způsobu sv. Václava hyne rukou svého bratra																						
Potrestaní zloději krávy z obce Bykoš																						
Vzkříšení nepokřtěné dívky														dívka pojmenována Václavka								
Sv. Václav a sv. Vojtěch roku 1092 na svátek narození P.M. zázračně osvobozují vězně, aby tito zvěstovali ukončení války mezi králem Vratislavem a jeho synem Břetislavem																						
Zázrak s pásem ke kněžskému rouchu																						
Zázračné uzdravení chromé dívky														r. 1260								
Zázračné uzdravení nemocného chlapce jménem Václav																						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
SMRT BL. PODIVENA																						
Podiven prchá po smrti sv. Václava do Německa, za nějaký čas se opět vrátil do Čech				jmenován Podiven								jmenován Podiven		jmenován Podiven	jmenován Podiven – označen za pěstouna sv. Václava, správce jeho dvora		jmenován Podius					
Václavův druh (Podiven), zabije (v lázni) jednoho z vrahů sv. Václava				jmenován								jmenován		jmenován			jmenován					
Je oběšen kvůli a) zabití jednoho z Václavových vrahů b) protože je věrným následovníkem sv. Václava		B nejmenován		A B jmenován			B ne-jmenován					A B jmenován		A jmenován	B jmenován		A jmenován					
Na šibenici zestárl, rostly mu vlasy a vousy (po dva/tři roky)		nejmenován		ne-jmenován			ne-jmenován					jmenován		jmenován	jmenován		jmenován					
Strom na kterém visel, přesto že již suchý, opět rozpučel. Orel sedící na něm, strážil Podivenovo tělo.							ne-jmenován															
Lidé se u něj scházejí vidíce zázraky (planoucí svíce)				ne-jmenován								jmenován		jmenován	jmenován		jmenován					
Podiven pohřben a) na hřbitově u chrámu sv. Víta b) v chrámu sv. Víta				A ne-jmenován								A jmenován později přeneseno do kaple sv. Mikuláše pod větší věží		B jmenován	jmenován		A jmenován					
V bazilice sv. Víta, se v noci, objevuje a) zázračné světlo b) je slyšet hlasy andělů zpívajících žalmy. Toto způsobuje svatost sv. Václava a bl. Podivena pohřbených v těchto místech				A B ne-jmenován								B jmenován		A B jmenován tento zázrak uveden na jiném místě legendy, netýká se bl. Bodivena, jako v předchozích případech								

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
STRACHKVAS																						
Boleslav zaslibuje svého syna Strachkvase duchovní službě a posílá ho do kláštera sv. Jimrama v Řezně													Strachkvas vykoupit co mnich musel strašný otcův hřích...									
Strachkvas si neprávem přisvojí biskupství Pražské a to na úkor sv. Vojtěcha.. V den svého svěcení na biskupa je usmýkán ďáblem (vstoupil do něj Anciáš = ranila ho mrtvice)																						

Dobrozdání

o freskách v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích, okresu Lounského, jich zachování a případném restaurování.

Již staré zápisy svědčily o tom, že v kostele sv. Matouše bývaly od starodávna nástěnné malby. Za stavebních oprav r. 1877 na průčelích i uvnitř kostela stavitelem p. Fr. Záheským provádějících, objeveny některé obrazové zdeje, jejichž části správce městské spořitelny v Lounech p. Ant. Merz na místě okopíroval.

Poznal jsem tehdáž asi dva z odkrytých obrazů a zajímal jsem se o jich osud i později, když jsem před příjezdem J. M. p. biskupa Litoměřického, v roce tuším 1898, jednu část na straně severní odkryl, chtěje tím zájem nejdůst. pana biskupa pro věc tu vzbuditi. Leč krátce před visitací zamítali odkrytou plochu pozorovu a mně nezbylo leč na fakt, že pod omítkou fresky se nacházejí, upozornit.

Roku 1903. dne 5. května odbýváno c. k. okresním hejtmanstvím vypsané místní

šetření za příčinou zamýšlených oprav
venku i uvnitř kostela. V rozpočtu oprav
seznal jsem, že mají býti vnitřní omítky
otloukány a obnoveny. Upozornil jsem na
fresky, které veškeré plochy lodě kryjí a
podal jsem písemné vyjádření, které
k zápisu o místním šetření tom sepsa-
ném, přiloženo bylo. Varoval jsem před
otloukáním omítek a doporučil buď
odkrytí fresek rukou tohoto znalou, neb
ponechání jich pod ochrannou omítkou
a upuštění od oprav na vnitřních plo-
chách kostela.

Když jsem zvěděl, že k opravám
kostela skutečně dojíti má, referoval jsem
dne 10. dubna 1905 č. k. ústřední komisi
pro zachování památek uměl.-historic-
kých ve Vídni o záležitosti té.

V následku tohoto kroku byl jsem
c. k. konservatorem prof. p. Jos. Hofmannem
z Kodaně dne 28 ledna 1906 pověřován za
intervenci při odkrytí a ohledání fresek.

Přání tomu jsem vyhověl a pod-
jal jsem se dne 30. a 31. března t. r., za
pomoci práce takové obeznalého pod-
níka Kar. Knotkého ze stavební hutě
Svatovítské, odkrytí některých ploch
vnitřku lodě chrámové. Výsledek
práce té je následující.

a) Na straně západní asi 1·20 m. nad podlahou hudební kruchty odkryta celá plocha: mezi oknem a pólí severní. Kalesen zdělený obraz. „Vjezd Krista do Jerusalema," na kterém uprostřed na šedé oslici jeda, Kristus v světlém rouchu znázorněn jest. Za ním (v levo) dvě postavy, jedna v rouchu zeleném, druhá v žlutém. Před Kristem (v pravo), tomuto v cestu rouchо kladoucí, mládenec — v rouchu zeleném. Vedle toho dvě další postava v rouchu červeném a konečně v pravém rohu obrazu městské zdě s bránou a a cimbuřím. Od tohoto obrazu širokým pasem odsočelen, jest v levo zbytek obrazu „Vzkříšení." b) Na straně severní, asi 2·68 m. nad dlažbou kostelní, počíná dvanáctový cyklus „Sv. Václava."

Byly postupně odkryty jen následující obrazy: „Císař Jindřich vítá sv. Václava ve svém" Velikost obrazu 1·15 m. š. 1·25 m. v. Sv. Václav, pucna prsou skřížené, s plavými dlouhými vlasy a krátkým mladistvým vousem, knížecí korunou, jejíž čapka je zelená, hlavu pokrytou, se svatozáří, v zeleném plášti s bílou pasáčkou, na ramenech bílý límec, střevíce bílé a zelené kostkované. Po levé i pravé straně veden anděl v červeném rouchu s plavými vlasy, svatozáří a zelenými křídly.

Císař Jindřich stojí před trůnem, má majé sepjaty, krvavé vousy a vlasy, žlutou císařskou korunu s červenou čápkou na hlavě, v modrý plášť s bílým límcem a bílou podšívkou, v červené spodní roucho a červené nohavice, v žluté střevíce o dlouhých špicích zdobených. Trůn žlutý s baldachýnem, perspektivně kreslený. Vše na modré půdě. —

V pravo tohoto, obraz další. Při stolu bíle prostřeném pasedá sv. Václav v úboru předešlém, podle něho tři další postavy; vedlé stolu postava s nádobou bílým plátnem ovinutou v rukách. Zda „Stolování s Boleslavem" neb „Hostěm chudých", nedovedl jsem rozluštiti, protože obraz nebylo možno pro chatrná místa v omítce docela očistiti.

V levo od prvního obrazu odkryta část jiného, v které pasa postava sv. Václava k platnosti přicházela. Nebyl celý odkryt a nemožno rozhodnouti co představoval. Úprava sv. Václava podobná oné z prvního obrazu.

Nad těmito jest v části odkrytými obrazy, dlouhý vlys obrazový též asi 1:10 vysoký. A sice: „Sv. Václav žne pšenici". Úzký obraz na zeleném pozadí; v levo vysoká pšenice, v pravo sv. Václav v krátkém oděvu, drží

levou rukou více stébel pšenice, pravou rukou (snad? část ta je poškozena!) žne.

V pravo tohoto obrazu dolů: „Sv. Václav peče hostie." Sv. Václav, pasa v zeleném kněžském rouše, skloněn k otevřenému ohni, podvrácí v rukách peče hostie; v pravo vedle ohně stůl s nádobou.

Za tímto obrazem odkryta část jiného, na které zase sv. Václav k slavnosti přichází. Rozdělení těchto jednotlivých obrazů docíleno širokými barevnými pásy, na nichž listová dekorace se nachází. Růžové pásy se zeleným listovím vroubeny jsou úzkými linkami bílými a dále širokými linkami červenými. Jednotlivé obrazy jsou různých šířek, tak že docela nepravidelně nad sebou stojí, jen výška je stejná, tak že vodorovné pásy probíhati mohou.

c) Na straně jižní odkryta středu část vysoké postavy sv. Kryštofa. Ostatek zůstal prozatím pod omítkou. d) Na straně východní v pravo od vítězného oblouku těsně pod stropem „Kladení Krista do hrobu." Kristus v bílé rouchu zavinutém, spouštěn do hranolovitého hrobu (tumby). K viditelné hlavě Krista skloněna P. Maria za ní dvě dálší postavy. Z postavy sv. Nikodema odkryta jen levá i pravá ruka a část vousaté hlavy. Ostatek zůstal ještě zakryt. e) V levo od závěrku ví-

?

?

?

třeba je v omítce opraviti a paretušovati.
PEKY
Obrazy jsou hladivem ne příliš hustě nasekány, aby mladší omítku lépe držely. Povrch maleb je dosti sklovitý a odloupalá mladší omítka nebere barvy sebou, jen některé červení a hnědé kontury zanechají na odloupalé omítce slabé stopy, aniž by však tím příliš utrpěly. Intensivita barev ovšem působením nových omítek utrpěla, leč měkým štětcem dikladně oprášení a pulbrované obrazy vystoupily velmi znatelně. Dá se souditi, že jich osvěžení a eventuelní vyretušování náseken poškozených částí, bude-li pokus dovedným a obezřelým provedeno, může ku krásným výsledkům vésti.
Odkrývání samo jde velmi snadně, poněvadž mladší omítka na sklovitém a snad i svíčkovým kouřem impregnovaném povrchu málo drží a snadno se sdlupuje.
Kresby jsou z větší části rudě konturované a jednoduše bez stínování provedeny.

Původ této výzdoby dá se následovně přibližně stanoviti:

Lounský rychtář Ber založil se svolením krále Jana a potvrzením papeže Benedikta XII z Avignonu r. 1331 v Lounech klášter sv. Anny a nadal jej statky vesnic Dobroměřic, Nečich, Oblíku, Blšan,

hlavy; při tom vyjmul sobě však po-
nechání patronátu kostela Dobroměřické-
ho. Jelikož darování učinil po úrodě
a za vědomí svých vnuků musel být
v darovacím roce již značně při letech.

Věk jeho roku 1331 připouštěl
by tedy, že mohl kostel sv. Matouše v
Dobroměřicích dáti malovati již dříve
před tím. Že tomu asi tak, zdá se
nasvědčovati okolnost, že si zachování
patronátu nad kostelem, který pro
onu výzdobu jemu vzácným se stal,
sobě vyjmul. Že výzdoba povstala jeho
podporou viděti jistě z té okolnosti,
že znaku jeho černý medvěd v bílém
poli, vykázáno místo tak význačné
jako je ono nad vítězným oblouken.
Že znaku zmíněti pak lze na to,
že protější poprsí jest podobou Berovou.

Zařadění maleb před rok 1331
nemělo by ani v jiných pádu, ani v archi-
tektuře v nich znázorněné žádného
odporu, a možno prostatím s touto dobou
počítati. Ani stáří kostela samého, to-
muto dohadu neodporuje, jelikož jeho
půdorys na dobu blízko r. 1300 uka-
zuje. (Poukazuji na svoje vyjádření z
5/X 1903 a zprávu k c. k. ústř. komisi
z 19/VI 1905.)

Hodnota maleb jako uměleckých děl není sice tak vysoká, aby se mohlo mluviti o zachování památky první třídy. Leč jest jistě nejméně tak důležitá, jako maleb v kostele Stoné-staří těchto o 50 roků. Zaslouží si tedy malby zvláštního ohledu jakožto takové, aby se otloukáním a opravami omítek nezničily. Však péče měla by jíti dále, totiž k odborném odkrytí, očistění a detailním fotografování nynějšího stavu a opatření prostředků, jež by jich udržení a zabezpečení pod předpovědí-mým vedením státi se mohlo.

Než do rozhodnutí o této otázce měly by se kroky směřující k výzdobě vnitřku, jako pořízení nového oltáře (přimlouvám se však za zachování nynějšího), nové kazatelny, lavic, malby stropu a přírozené i umělé osvětlení. Vše to může se státi jen s patřičným ohledem ku odkrytým a zachovalým freskám.—

Panem správcem Merzem zapůjčeny mi byly k prospěchu věci některé kopie r. 1887. jím pořízené, které v příloze přikládám, jakož navrácení jmenovaného pána jsem určitě zaručil. Žádám proto o přímé vrácení těchto kopií na moji adresu.

V Praze, dne 10 dubna 1906.

10792 5/4

Vec.

Stavitelnímu ch. okresnímu hejtmanství

v Lounech.

9416/06
vl.
10523/06.

Kamil Hilbert, architekt

v Praze 48/10.

Předkládá dotazování o jarský

v kostele v Malousk v Dobromě-

řicích se sdělením je opis tohoto

s kopiemi jeho podal též ch.

úřadu c.k. krajské v Praze.

V Praze dne 1. června 1906.

Bez příloh!

10. SEZNAM VYOBRAZENÍ

10.1 V RÁMCI ODDÍLU „KOMPARACE SVATOVÁCLAVSKÝCH VÝJEVŮ“

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav vyučován na Budči (knězem Učněm – Innocencem) – str. 68

I. Karlštejn, schodištní cyklus-transfer, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 1

II. Velislavova bible, fol. 182r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

III. Liber depictus, fol. 32 R b, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Smrt knížete Vratislava – str. 72

IV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Smrt knížete Vratislava, výjev č. 2

V. Liber depictus, fol. 32 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

VI. Velislavova bible, fol. 182v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

3) Dosazení sv. Václava na knížecí stolec – str. 74

VII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Nastolení knížete Václava, výjev č. 3

VIII. Velislavova bible, fol. 182 v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

IX. Liber depictus, fol. 32 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

SKUTKY MILOSRDENSTVÍ A ZBOŽNOSTI

1) Sv. Václav navštěvuje vězně - sytí je, či jim posílá peníze, aby s mohli vykoupit ze zajetí – str. 76

X. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Sv. Václav sytí vězně, výjev č.5

XI. Liber depictus, fol. 33 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Sv. Václav osvobozuje vězně – uvolňuje jim nohy z klády, vyvádí je ze žaláře – str. 78

XII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, sv. Václav osvobozuje vězně, výjev č. 6 (silně pozměněno přmalbou z 19. stol.)

XIII. Liber depictus, fol. 33 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) Sv. Václav klátí šibenice – str. 80

XIV.Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, Sv. Václav klátí šibenici, výjev č. 7

XV. Liber depictus, fol. 32 V c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

4) Sv. Václav pohřbívá mrtvé – str. 82

XVI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 19.

XVII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, levé ostění, výjev č. 9

XVIII. Liber depictus fol. 34 V a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

5) Sv. Václav sytí chudé – str. 84

XIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 18.

XX. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, polovina 14. století, sever, 1. klenební pole, výjev č. 9.

XXI. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 8.

XXII. Velislavova bible, fol. 183r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

6) Sv. Václav vykupuje pohanské dítky – str. 86

XXIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jižní stěna presbytáře

XXIV. Liber depictus, fol. 35 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XXV. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

7) Sv. Václav nosí dříví chudým vdovám – nese otep dříví – str. 88

XXVI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 2.

XXVII. Liber depictus, fol. 35 R a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
- Sv. Václav je zbit hajným, za „krádež“ dřeva – str. 89
XXVIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 21a.
XXIX. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 6.
XXX. Liber depictus, fol. 35 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
- Sv. Václav přináší dříví vdovám, ty ho vyhlížejí ze svého domu – str. 90
XXXI. Karlštejnský schodištní cyklu, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 21b.
XXXII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 3.
XXXIII. Liber depictus, fol. 35 R a 3, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
XXXIV. Tzv. Pařížský fragment, NK ČR, sign. XII.E.17.
8) Sv. Václav navštěvuje (noci) kostely, či se modlí za duše zemřelých – str. 92
XXXV. Karlštejnský schodištní cyklu, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 20
XXXVI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2. klenební pole, výjev č.1.
XXXIX. Tzv. Pařížský fragment, NK ČR, sign. XII.E.17.
XXXVII. Liber depictus, fol. 34 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
XXXVIII. Velislavova bible, fol. 183r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXII.C.124.
9) Sv. Václav káže křesťanskou víru, či ji obhajuje – str. 95
XL. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jihovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 10.
XLI. Velislavova bible, fol. 185v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.
XLII. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.
10) Sv. Václav povolává zpět duchovní, zapuzené jeho matkou Drahomírou – str. 98
XLIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.19.
XLIV. Liber depictus, fol. 35 R c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
XLVI. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.
XLV. Velislavova bible, fol. 186r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

PŘÍPRAVA EUCHARISTICKÝCH DARŮ

PŘÍPRAVA HOSTIÍ

1) Sv. Václav okopává pole – str. 100
XLVII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 8
XLVIII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č.1.
XLIX. Sv. Václav okopává pole – Liber depictus fol. 34 R a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
2) Sv. Václav seje obilí - 101
L. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, Sv. Václav seje obilí, výjev č. 9.
LI. Liber depictus, fol. 34 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.
3) Sv. Václav žne obilí – str. 102
LII. Karlštejn, schodištní cyklu, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 10
LIII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350,sever, výjev. č. 2..
LIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350,sever, 1. klenební pole, výjev č. 4
LV. Liber depictus, fol. 33 V b 1, ÖNB, cod 370
LVI. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.
4) Sv. Václav odnáší či skládá obilí – str. 103
LVII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 1. klenební pole, výjev č. 5
LVII. Liber depictus, fol. 33 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LIX. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

5) Sv. Václav mlátí obilí – str. 104

LX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 11

LXI. Liber depictus, fol. 34 R b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXII. Velislavova bible, fol. 183v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

6) Sv. Václav rozemílá zrno – str. 105

LXIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 13.

LXIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2. klenební pole, výjev č. 11

LXV. Liber depictus, fol. 34 R b 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

7) Sv. Václav peče hostie – str. 106

LXVI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let, 14. století, výjev č. 13

LXVII. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č. 3.

LXVIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, 1350, severní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 4.

LXIX. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2. klenební pole, výjev č.12..

LXX. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR sign. XII.E.17.

LXXI. Liber depictus, fol. 34 R c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXII. Velislavova bible, fol. 184r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

PŘÍPRAVA MEŠNÍHO VÍNA

1) Sv. Václav okopává vinici – str. 109

LXXIII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 15.

LXXIV. Liber depictus, fol. 33 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Sv. Václav sklízí hrozny – str. 110

LXXV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 16.

LXXVI. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severovýchodní okno presbytáře, levé ostění, výjev č. 5.

LXXVII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2.. klenební pole, výjev č.13.

LXXVIII. Liber depictus, fol. 33 V c 2,

LXXIX. Velislavova bible, fol. 184v, kolem poloviny 14. století, před rokem 1350, ÖNB, cod 370

LXXX. Tzv. Pařížský fragment, NK ČR, sign. XII.E.17.

3) Sv. Václav lisuje hrozny – str. 111

LXXXI. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 17.

LXXXII. Liber depictus, fol. 34 R c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

LXXXIII. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

4) Sv. Václav odnáší eucharistické dary kněžím – str. 113

LXXXIV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 14.

LXXXVI. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

LXXXV. Liber depictus, fol. 34 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

UDÁLOSTI „REPREZETATIVNÍHO RÁZU“

1) Souboj s kouřimským knížetem Radslavem – str. 115

LXXXVII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 22..

LXXXVIII. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

2)Sv. Václav na sněmu v Řezně – str. 118

LXXXIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 4.

XC. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350,sever, výjev č 6.

XCI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, sever, 2.. klenební pole, výjev č. 18.

XCII. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

XCIII. Liber Depictus fol. 35 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) Předání relikvií – str. 121

XCIV. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.21 (?)

XCV. Liber depictus, fol. 35 V c 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

XCVI. Tzv. Pařížský zlomek, NK ČR, sign. XII.E.17.

HOSTINA V BOLESLAV

1) Sv. Václav jede na hostinu – str. 124

XCVII. Kaple domu U kamenného zvonu, kolem roku 1310, západ, výjev č. 1.

XCVIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severní stěna presbytáře, výjev č.1. (spíš reprezentativní portrét).

XCIX. Liber depictus, fol. 38 R a 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Hostina v Boleslavi a přípitek na počest archanděla Michaela – str. 127-8

C. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 23.

CI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.24.

CII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č. 25.

CIII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, severní stěna presbytáře, výjev č.2

CIV. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, kolem roku 1350, sever, výjev č. 7.

CV. Liber depictus, fol. 37 V b 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CVI. Velislavova bible, fol. 187r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CVII. Iluminace Gumpoldovy legendy, kolem roku 1006, Wolfenbüttel, fol. 20v, MS 11.2 Aug.,

SMRT SV. VÁCLAVA

1) Sv. Václav se zdraví s bratrem v místě svého brzkého martyria – str. 131

CVIII. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č.26.

CIX. Liber depictus, fol. 38 R b 2, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.2) Zavraždění sv. Václava

2) Zavraždění sv. Václava (pokračování) – str. 133-4

CX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č.24.

CXI. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jih, výjev č. 27

CXII. Černochov, kostel sv. Václava, kolem roku 1350, jižní stěna presbytáře, výjev č. 12.

CXIII. Kaple domu U kamenného zvonu, kolem roku 1310, západ, výjev č. 2..

CXIV. Liber depictus, fol. 37 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CXV. Velislavova bible, fol. 187v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CXVI. Velislavova bible, fol. 187v, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

CXVII. Iluminace Gumpoldovy legendy, fol. 21r,kolem 1006, Wolfenbüttel, Landesbibliothek, MS II.2 Aug.

CXVIII. Liber Viaticus, fol. 313r, kolem roku 1360, KNM, XIII A 12..

3) Pohřeb sv. Václava (v boleslavském chrámu) – str. 138

CXIX. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 26

CXX. Liber depictus, fol. 38 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

CXXI. Velislavova bible, fol. 188r, kolem poloviny 14. století, NK ČR, sign. XXIII.C.124.

POSMRTNÉ ZÁZRAKY A ULOŽENÍ TĚLA SVĚTCE V CHRÁMU SV. VÍTA

1) Zázrak na Rokytnici, který se udál při přenosu těla sv. Václava do pražského chrámu sv. Víta – str. 140

CXXII. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 28.

CXXIII. Liber depictus, fol. 40 V b, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

2) Zázračné osvobození vězňů – str. 142

CXXIV. Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 29.

CXXV. Liber depictus, fol. 41 V c 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

3) a) Příchod ke chrámu sv. Víta – str. 144

b) Uložení těla do chrámu

CXXVI. a) Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 30

CXXVII. b) Karlštejn, schodištní cyklus, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 30

CXXVIII. Liber depictus, fol. 42 V a 1, před rokem 1350, ÖNB, cod 370.

10. 2 SEZNAM VYOBRAZENÍ V PŘÍLOZE

Obr. 1. Gumpoldova legenda o sv. Václavu, fol. 18v (1v), dedikační list, Kněžna Emma se klaní sv. Václavu, jež je korunován Kristem, z roku 1006, Wonfenbüttel,

Landbibliothek, MS II.2 Aug.

Obr. 2. Kodex vyšehradský, fol. 68, Sv. Václav, kolem roku 1085, NK ČR, XIV A 13.

Obr. 3. Liber Viaticus, fol. 268v, Sv. Václav, kolem roku 1360, KNM, XIII A 12.

Obr. 4. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, presbytář z první poloviny 14. století, loď přestavěná v druhé polovině 18. století, pohled od jihu.

Obr. 5. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, pohled do presbytáře

Obr. 6. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, presbytář, pohled z jihovýchodní strany

Obr. 7. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, gotický portál na jižní straně presbytáře, první polovina 14. století.

Obr. 8. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, první klenební pole, kolem roku 1350.

Obr. 9. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, druhé klenební pole, kolem roku 1350.

Obr. 10. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, jižní klenebním pole, kolem roku 1350.

Obr. 11. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, kápě prvního klenebního pole, Žehnající anděl, kolem roku 1350.

Obr. 12. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav kácí strom, kolem roku 1350, výjev č. 1.

Obr. 13. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Péče o chudé-Sv. Václav cosi předává Podivenovi (?), sever, 1. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 6.

Obr. 14. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Péče o chudé-sv. Václav sytí chudé, či rozdává almužny (?),kolem roku 1350, výjev č. 7.

Obr. 15. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Péče o chudé- sycení chudých (?), kolem 1350, výjev č. 8.

Obr. 16. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, sever, kápě druhého klenebního pole, Žehnající anděl, kolem roku 1350.

Obr. 17. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav zpracovává obilí na přípravu hostií, sever, 2. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 10.

Obr. 18. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav odnáší hrozny v nůši, kolem 1350, výjev č. 14.

Obr. 19. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav obsluhuje chudé, či pocestné u stolu, sever, 2.. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 15.

Obr. 20. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Podiven kráčí ve Václavových krvavých stopách (?), sever, 2.. klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 16.

Obr. 21. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav jako rytíř, jižní stěna presbytáře, kolem roku 1350.

Obr. 22. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav vítá duchovního, či prosí o rozhřešení za prohýřenou noc, jižní klenební pole, kolem roku 1350, výjev č. 20.

Obr. 23. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav se zdraví se svým bratrem Boleslavem, kolem roku 1350, výjev č. 22..

Obr. 24. Žďár u Blovic, kostel sv. Václava, Sv. Václav zván na hostinu v Boleslavi,kolem roku 1350, výjev č. 23

Obr. 25. Černochov, kostel sv. Václava, presbytář z první poloviny 14. století, loď z 70. let 18. století, pohled od jihovýchodu.

Obr. 26. Černochov, kostel sv. Václava, presbytář, východní strana.

Obr. 27. Černochov, kostel sv. Václava, presbytář, severovýchodní strana.

Obr. 28. Černochov, kostel sv. Václava, Sv. Václav zpracovává obilí na přípravu hostií (?), severovýchodní okno presbytáře, pravé ostění, výjev č. 3..

Obr. 29. Černochov, kostel sv. Václava, Sv. Václav šatí chudého, výhodní okno, levé ostění, výjev č. 7.

Obr.30. Černochov, kostel sv. Václava, jižní okno, výjev č. 11.

Obr. 31. Černochov, kostel sv. Václava, levé ostění (detail)

Obr. 32. Černochov, kostel sv. Václava, pravé ostění (detail).

Obr. 33. Černochov, kostel sv. Václava, Zavraždění sv. Václava, Ukřižování Krista, jižní stěna presbytáře, kolem roku 1350, výjev č. 12

Obr. 34. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, druhá polovina 13. století, pohled od severovýchodu.

Obr. 35. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, pohled z kruchty do lodi a presbytáře.

Obr. 36. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, pohled na severní stěnu lodi.

Obr. 37. Dobroměřice, kostel sv. Václava, Erb rychtáře Bera, Ukládání do hrobu, vpravo od Vítězného oblouku, kolem roku 1350.

Obr. 38. Dobroměřice, kostel sv. Matouše, Svatováclavský cyklus celkový pohled, severní stěna lodi, kolem roku 1350.

Obr. 39. Karlštejn, schodištní cyklus, Nalezení těla sv. Václava, druhý polovina 60. let 14. století, výjev č. 25.

Obr. 40. Karlštejn, Stírání krve sv. Václava, druhá polovina 60. let 14. století, výjev č. 27.

11. SEZNAM LITERATURY

BARTLOVÁ Milena: Nástěnné malby legendy o sv. Václavu ve světcově kapli svatovítské katedrály, in Castrum Pragense 5/2005, 57-74

BLÁHOVÁ Emilie/KONZAL Václav/ROGOV A. I.: Staroslověnské legendy českého původu, Praha 1976

BLÁHOVÁ Marie/FIALA Zdeněk (ed.): Kosmova kronika česká, Praha 1972[5]

BLÁHOVÁ Marie/FIALA Zdeněk (ed.): Pokračovatelé Kosmovi, Praha 1974

BLÁHOVÁ Marie/KRČMOVÁ Marie/VRBOVÁ Hana: Kronika tak řečeného Dalimila, Praha 1977

BLAŽEJ Jiří: Restaurování výzdoby přízemní kaple v domě U kamenného zvonu, in: Časopis společnosti přátel starožitností, 102, 2, 1994, 90-96.

BLAŽEJ Jiří: Sledování vztahů mezi architekturou a nástěnnou malbou při restaurování, in: Památková péče XXXIII, 1972, 139-144

BLAŽEK Jiří/PASÁLEK Jan: Zpráva o restaurování nástěnných maleb v přízemní kapli domu čp. 605, Praha 1972

BLAŽEJ Jiří/PASÁLEK Jan/VOTOČKOVÁ Eva: Dům u zvonu čp. 605, Praha 1, Staroměstské náměstí . Přízemní kaple. Restaurátorská zpráva, Praha 1987

BOHÁČ Zdeněk.: Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát, Praha 2001

BRODSKÝ Pavel.: Katalog iluminovaných rukopisů KNM v Praze, Praha 2000

CIBULKA Josef.: Obraz svatého Václava. Umění III, 1930, s. 157-186

ČERNÝ Pavol: Hagiografická zobrazení ve středověké knižní malbě Českých zemí, in: Středověké rukopisy a jejich prezentace, 7. odborná konference Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska, konaná v Klášterním Hradisku 1998

DVOŘÁKOVÁ Vlasta: Karlštejn a jeho ideový obsah, in: Umění IV, 1957, 277-300.

DVOŘÁKOVÁ Vlasta: Karlštejnské schodištní cykly, k otázce jejich vzniku a jejich slohové zařazení, in: Umění IX, 1961, 109-171

DVOŘÁKOVÁ Vlasta/MENCLOVÁ Dobroslava: Karlštejn, Praha 1965, 111-260

DVOŘÁKOVÁ Vlasta/KRÁSA Josef/ MERHAUTOVÁ Anežka/STEJSKAL Karel: Gothic mural painting in Bohemia and Moravia 1300-78, London 1964

ELIADE Mircea: Mýtus o věčném návratu, Praha 2003

EMLER Josef (ed.): FRB I. Pragae 1873

EMLER Josef (ed.): LC III-IV. Pragae 1879

EMLER Josef (ed.): LC, VI, Pragae 1883

EMLER Josef (ed.): RDB IV, č. 848, Pragae, 1892

EMLER Josef (ed.): FRB, IV, Pragae 1884

ERBEN, Karel Jaromír (ed.): RDB I. Pragae 1855

FAJT Jiří (ed.): Gotika v západních Čechách II. (kat. výst.), Praha 1996

FAJT Jiří (ed.): Karel IV. císař z boží milosti (kat. výst.), Praha 2006

FAJT Jiří (ed.): Magister Theodoricus, dvorní malíř Karla IV. Umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna (kat. výst.), Praha 1997

FAKTOR František: Popis okresu Blovického, Praha 1887

FAKTOR Ondřej: Fresky v kostele sv. Václava v Černochově (seminární práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), 2005

FIALA Zdeněk: Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým, in: Sborník historický 9, 1962, 5sqq.

FIŠER František: Karlštejn. Vzájemné vztahy tří karlštejnských kaplí, Kostelní vydří, 1996

FRIEDL Antonín.: Iluminace Gumpoldovy legendy O sv. Václavu ve Wolfenbüttelu – Studie k dějinám středověkého malířství v Čechách, Praha 1926

FRIEDL Antonín: Přemyslovci ve Znojmě, Praha 1966

FRIEDRICH Gustav (ed.): CDB II, č. 360, Pragae 1912

HÁLOVÁ Marie (ed.): Svatý Václav a jeho odkaz v dějinách. Uměleckohistorický sborník jižní plzeňsko, Plzeň 1999

HILBERT Kamil: Dobrozdání o freskách v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích, Praha 1906, nepag. Uloženo na radnici v Dobroměřicích, bez udání lokace.

HLOBIL Ivo: České korunovační klenoty. Praha 1998

HLOBIL Ivo: Nejstarší olomoucké knižní dřevořezy, in: Umění XXIV, 1976, 327-358

HLOBIL Ivo: Státnicko-politický význam středověkých vyobrazení zázraku sv. Václava na císařském dvoře. In: Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. V dějinách národů ČSSR, Praha 1982, s. 53 - 71

HOMOLKA Jaromír: Poznámky ke karlštejnským malbám, in Umění XLV, 1997, 122-140

HOŠNA, Jiří.: Druhý život svatého Václava, Praha 1997

HOŠNA Jiří: Kníže Václav v obrazu legend, základní datační a filiační rozbor václavských legend. Acta Universitatis Carolinae. Philologica, Monographia, 85,1981

HRABOVÁ Libuše/KALOUS Antonín: Dalimilova kronika v Olomouci, Pařížský zlomek latinského překladu, Olomouc 2006

CHADRABA Rudolf/KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984

CHADRABA Rudolf, KRÁSA Josef (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/2, Praha 1984
CHADRABA Rudolf: Staroměstská mostecká věž a triumfální symbolika v umění Karla IV., Praha 1971
CHADRABA Rudolf.: Tradice a významovost v umění středověku II, in: Umění XXIII, 1975, 403-407
CHALOUPECKÝ Václav: Svatováclavský sborník II, Praha 1939
CHALOUPECKÝ Václav: Na úsvitu křesťanství, Praha 1942
CHARVÁTOVÁ, Kateřina: Osecká klášterní država do poloviny 14. století, in: Historická geografie XVIII, Praha 1979, 307sq., 321, 328sq.
CHARVÁTOVÁ, Kateřina: Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142 – 1420, I, Praha 1998
CHYTIL Karel: K datování maleb karlštejnských. Ročenka pro pěstování dějin umění, 1923
CHYTIL Karel: Karlštejn. Čechy IX. Praha 1897
CHYTIL Karel: Typ sv. Václava na pečeti University Karlovy a ve Viatiku Jana ze Středy a jeho deriváty, in: Památky Archeologické XXXVI, 1929-30, 201-219.
KADLEC Jaroslav: Přehled církevních dějin českých I, Praha 1977
KOŘÁN Ivo.: Legenda, její funkce a zobrazení, in: Proměny zobrazení českých patronů, Praha 1992
KOŘENEK Jiří/MARSCHAL Miloslav/NEČÁSKOVÁ Milena: Restaurátorská zpráva: nástěnné malby v lodi kostela sv. Matouše v Dobroměřicích, říjen 2005
KOSTÍKOVÁ Marie/CHOTĚBOR Petr: Kaple sv. Václava, Praha 1999
KOTRBA Viktor: Kaple svatováclavská v pražské katedrále, in: Umění VII, 1960, 329-356
KRÁLÍK Oldřich: Labyrint dávných dějin českých, Praha 1970
KRÁLÍK Oldřich (ed.): Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Praha 1969
KRÁLÍK Oldřich: Tzv. legenda o Podivenovi, in: Listy filologické 93, 1970, 7-15
KRÁSA Josef.: České iluminované rukopisy 13.-16. století, Praha 1990
KRÁSA Josef.: K výsledkům některých významných restaurátorských akcí r. 1961, in: Umění X, 1962, s. 503-7
KRÁSA Josef/JOSEFÍK Jiří: Nové poznatky v průzkumu barevných vrstev některých obrazů v kapli sv. Víta, in: Památkové péče XXVII, 1968, 11-20
KRÁSA Josef.: Renesanční nástěnná výzdoba kaple svatováclavské v chrámu sv. Víta v Praze, in: Umění VI, 1958, 31 - 72
KRÁSA Josef.: Svatováclavská kaple, Praha 1971
KROFTA Jan: K problematice karlštejnských maleb, Umění VI, 1958, 2-38
KROFTA Jan: Mistr Brevíře Jana ze Středy, Praha 1940
Kronika Pulkavova, Fontes retům Bohemicarum V. Praha 1899
KROUPA Pavel/KROUPOVÁ Jaroslava: Presbytář středověkého kostela v Černochově a jeho nástěnné malby, in: Umění XXXV, 1987, 560-564
KUBÍN Petr/PÁTKOVÁ Hana/PETRÁČEK Tomáš (ed.): Světci a jejich kult ve středověku. Sborník katolické teologické fakulty UK, Dějiny umění-historie IIV, České Budějovice 2006
KUCHYŇKA Zdeněk (ed.): Budeč 1100 let (905 - 2005), I, Archeologie a historie, Kladno 2005
LE GOFF Jacques (ed.):Středověký člověk a jeho svět, Praha 2003[2]
LÍBAL Dobroslav: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek, Praha 2001
LÍBAL Dobroslav/BEISETZEROVÁ Marie: Stavebně historický průzkum domu čp. 605/I, SÚRPMO, Praha 1961
LOHMANN Hans-Eberhard/HIRSCH Paul (ed.): Widukind, Res gestae Saxonicae I., Hannoverae 1935
LUDVÍKOVSKÝ Jaroslav: Karel IV., Legenda o sv. Václavu, Praha 1971
LUDVÍKOVSKÝ Jaroslav: Souboj sv. Václava s vévodou kouřimským v podání václavských legend, Studie o rukopisech 12, 1973 (1975), 89-100
LUDVÍKOVSKÝ Jaroslav: Na úsvitu křesťanství, Praha 1942
MACEK Josef: Tři studie o rytířské kultuře v Čechách, in: Husitský tábor, 8, 1985, 343sq
MACEK Karel/HAMSÍK Mojmír: Papírová chromatografie, Nová methoda určování pojidel, in: Umění II, 1954, 61sq
MAREŠ Jan: Úřad rychtáře v Lounech a jeho držitelé v předhusitské době, in: HOMOLKA Jaromír (ed.): Gotické umění a jeho historické souvislosti I. Sborník grantového projektu Gotické umění v severních Čechách, Ústí nad Labem, 2001, 191-200
MATĚJČEK Antonín: Svatý Václav v českém umění výtvarném, in: Hlasy světa a domova, Praha 1931
MATĚJČEK Antonín.: Velislavova Bible, Praha 1926
MATĚJČEK Antonín: Zbraň sv. Václava a meč svatoštěpánský, in: Zvláštní otisk z Věstníku České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 5-6/ XXV, 1916
MATĚJČEK Antonín/ŠÁMAL Jindřich: Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století, Praha 1940
MATĚJKA Bohumil.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese lounském, Praha 1897
MAYER Josef: Dům u bílého zvonu na Staroměstském náměstí v Praze, in: Umění XXXVI, 1988, 97-156
MAYER Josef: Dům u kamenného zvonu na Staroměstském náměstí, in: Muzejní a vlastivědná práce/ 32 – Časopis společnosti přátel starožitností 2/94, s. 65-89
MAYER Josef: Dům U zvonu na Staroměstském náměstí v Praze, in: Architektura ČSR, 1971, 178-186
MAYER Josef: Unikátní pražská památka, in: Dějiny a současnost 1, 1968, 21-25
MERHOUTOVÁ Anežka/TŘEŠTÍK Dušan: Ideové proudy v českém umění 12. století, Praha 1985
MERHOUTOVÁ Anežka/TŘEŠTÍK Dušan: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha 1983

MICHÁLEK BARTOŠ František/SPUNAR Pavel: Soupis pramenů k literární činnosti Mistra Jana Husa a Mistra Jeronýma Pražského, č. 93, Praha 1965
MÍTH Vlastimil.: Z kroniky obce Černochova, Peruc 2003
Národní archiv ČR (dále NA ČR), zn. fondu SPS, fond Státní památková správa Praha, karton 621, sign. 30 Žďár okr. Plzeň NA ČR (pozn. 80, 81); SOA Plzeň-jih, fond Archiv obce Žďár, sign. 269, nepag.
NOVOTNÝ Václav: Český kníže Václav Svatý, Praha 1929
OBRAZOVÁ Pavla/VLK Jan: Maior gloria, Svatý kníže Václav. Praha, Litomyšl 1994
OREL Dobroslav (ed.): Svatováclavský sborník III, Praha 1937
PEHR Michal: Kostel sv. Matouše – Dobroměřice 20. 9. 2003 (referát k otevření zrekonstruovaného kostela sv. Matouše v obci Dobroměřice)
PÁNEK Jaroslav/POLÍVKA Miloslav/REJCHRTOVÁ Noemi (ed.):Husitství-Reformace-Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994
PEKAŘ Josef (ed.): Svatováclavský sborník I, Praha 1934
PEKAŘ Josef: Die Wenzels- und Ludmilalegenden und die Echtheit Christians, Praha 1906
PEŠINA Jaroslav: Kaple sv. Václava v chrámu sv. Víta v Praze, Praha 1940
PEŠINA Jaroslav: Otázky českého malířství doby Karlovy. Karlus Quatrus – Pie memorie fundatoris sui Universita Karolina, Praha 1984, s. 371 - 377
PETRŮ Eduard/STEJSKAL Karel/UHLÍŘ Zdeněk: Matyáš Hutský od Křivoklátu, Historické obrazy života a umučení sv. Václava, Praha 1997
PLACHÁ-GOLLEROVÁ Jitka: České nástěnné malířství první poloviny XIV. století, in: Památky archeologické 4-5, XXXX, 1937, 27, 37
PLACHÁ-GOLLEROVÁ Jitka: Malby v kostele ve Žďáru u Blovic, Památky Archeologické XXXIX, 1937, 13-20
PODLAHA Anatonín: Poklad v chrámu sv. Víta, Praha 1948
POCHE Emanuel (ed.): Praha středověku, Praha 1983
POCHE Emanuel (ed.): Umělecké památky Čech 1, Praha 1977
POCHE Emanuel (ed.): Umělecké památky Čech, IV, Praha 1982
POLANSKÝ Luboš/SLÁMA Jiří/TŘEŠTÍK Dušan (ed.): Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), Praha 2000
PROFOUS Antonín/SVOBODA Jan: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, IV, Praha 1957
RADOMĚŘSKÝ Pavel/RYNEŠ Václav V.: Politický význam svatováclavského motivu na českých mincích doby gotické a renesanční. Zvl. Otisk z Časopisu Národního muzea 134/1965, č. 4
ROYT Jan.: Středověké malířství v Čechách, Praha 2002
ROYTJan: Žďár u Blovic, in: FAJT Jiří (ed.): Gotika v západních Čechách II. (kat. výst.), Praha 1996, 433-435
ROYT Jan/ŠEDINOVÁ Hana: Slovník symbolů, Praha 1998
ROYT Jan/MUDRA Jan/OTTOVÁ Michaela (ed.): Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k poctě Jiřího Kuthana, Praha 2005
ROŽMBERSKÝ Petr (ed.): Jižní Plzeňsko : historickovlastivědný sborník Muzea jižního Plzeňska v Blovicích, I, Blovice 2003, 49-61.
RYNEŠ Václav: Václav, svatý, úcta, ikonografie, in: Nový život XX/9-10 1968, 189-192
RYNEŠ Václav: Svatý Václav lisuje víno, příspěvek k dějinám atributů knížete Václava. Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství roč. III. /1-2, 1971, s. 97 - 99
RYNEŠ Václav: Svatý Václav v blanické pověsti, in: Nový život, Řím 1975, 178-182
SEDLÁČEK August: Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty II, Praha 2001
SEDLÁČEK August: Hrady, zámky a tvrze království českého, IX, Praha 1996[3], 219
SKALSKÝ Gustav: České mince a pečeti 11. a 12. století, in: Sborník národního muzea I, 1, 1938-A
SLÁNSKÝ Bohuslav: Technika a stav české nástěnné malby 14. století, Praha 1950, nepag. rukopis
SLÁMA, J: Kníže sv. Václav a jeho tradice v českých dějinách. In: KUCHYŇKA Zdeněk (ed.): Budeč 1100 let (905 - 2005), Kladno 2005
SLÁMA Jiří: Příspěvek ke kulturním dějinám raně středověkých Čech, in: Sborník Společnosti přátel starožitností 1, 1997
SLÁNSKÝ, B.: Příspěvek k řešení otázek retuše a rekonstrukce nástěnných maleb. Umění II, č. 4 s, 304 - 318
SOA Litoměřice, Řc Osek, listina i.č. 25
SPUNAR Pavel: Obraz a text v hagiografii, in: Legenda, její funkce a zobrazení,Praha 1992, díl 2, s. 3 - 10
STEJSKAL František: Svatý Václav, jeho život a úcta, Praha 1925
STEJSKAL Karel: Umění na dvoře Karla IV., Praha 1978
STRAKA Cyril Antonín: Zbořený kostel Povýšení sv. kříž v Radonicích na Ohří, in: Památky archeologické XXII,1906-1908, 20sq.
ŠÁMAL Jindřich: Barokní cykly svatováclavské, jejich význam v obrazu sv. Václava (nepublikovaná disertační práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), in: Arch. UK, sg. 2195, Praha 1938
ŠÁMAL Jindřich: Fresky v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích, in: Za starou Prahu XIV, 1931, 39-40
ŠÁMAL Jindřich: K objevu svatováclavských nástěnných maleb ve Žďáru u Blovic, in: Za starou Prahu XVI, 1932, 24-27
ŠTĚDRÝ František: Dějiny města Loun, Louny 1930

ŠTĚDRÝ František: Farní osada Perucká – Černochov, in: Sborník historického kroužku č. 7, Praha1906
TINGL František Antonín (ed.): LC I, Praha 1867
TŘEŠTÍK Dušan: Počátky přemyslovců, Praha 1997
UHLÍŘ Zdeněk: Dalimilova kronika, pařížský zlomek latinského překladu, Praha 2005
UHLÍŘ Zdeněk: Kult svatého Václava a Dánsko. Poznámky ke knize Hermana Køllna. In: Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků. Roč. 8, rok 1991, s. 187-203;
UHLÍŘ Zdeněk: Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku, Praha 1996
UHLÍŘ Zdeněk.: Nástěnné malby v Černochově, (článek na www. str. NKP k výstavě Lucemburkové a svatý Václav Praha 1996)
UHLÍŘ Zdeněk: Rukopis s tajemstvím, Pařížský zlomek latinského překladu Dalimilovy kroniky. Dějiny a současnost XXVII, 2005, č. 5, s. 19-21
UHLÍŘ Zdeněk: Svatováclavská hagiografie a homiletika v Čechách 14. a 15. století, in: Strahovská knihovna, 20-21, 1985-1986
UHLÍŘ Zdeněk: Velislavova bible, Praha 2007
UHLÍŘ Zdeněk/JEŽKOVÁ Alena: Příběhy z Dalimila, pařížský zlomek latinského překladu, Praha 2005
URBÁNEK Rudolf: Svatý Václav a jeho úcta, in: přednáška, proslovená dne 25. listopadu 1929 v universitní aule o slavnostní schůzi Masarykovy university, Brno 1930, 133-154
URBÁNKOVÁ Emma: Rukopisy a vzácné tisky pražské universitní knihovny, Praha 1957, č. 15.
VACKOVÁ Jarmila: K ideové koncepci renesančních nástěnných maleb ve Svatováclavské kapli, in: Umění XVI, 1968, 163sqq.
VAJS Josef (ed.): Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavovi a Ludmile, Praha 1929
VIDMANOVÁ Anežka/PAVEL Jakub/MAŠEK Richard: Karel IV. literární dílo, Praha 2000
VÍTOVSKÝ Jakub: Několik poznámek k problematice Karlštejna, in: Zprávy památkové péče 11, 1992, 1-14
VÍTOVSKÝJakub: Gotické nástěnné malby v Kozohlodech. Památky a příroda 1, 1976, s. 456-460
VÍTOVSKÝ Jakub: Zeměpanské kurie s panovnickým trůnem, in: Průzkumy památek XIII, 1/2006, 130-145
VLČEK Pavel (ed.): Umělecké památky Prahy, Praha 1996
VŠETEČKOVÁ Zuzana: Monumentální středověká malba, in: MERHAUTOVÁ Anežka (ed.): Katedrála sv. Víta v Praze, Praha 1994, s. 96-132
VŠETEČKOVÁ Zuzana: Nástěnné malby v přízemní kapli domu U zvonu. Umění XXXVIII, 1990, s. 377-400
VŠETEČKOVÁ Zuzana (ed.): Schodištní cykly Velké věže Karlštejna, in: Průzkumy památek XIII, 2006 (příloha)
VŠETEČKOVÁ Zuzana (ed.): Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. Průzkumy památek VI, 1999 – příloha.
WAGNER Václav: Objevy nástěnných maleb v Čechách v letech 1918 až 1935, in: Zprávy památkové péče II, 1938, 40-47
WIRTH Zdeněk.: Hrad Karlštejn, Umění XIV, 1942/1943, 205 - 206
WIRTH Zdeněk: O díle svatováclavském ve výtvarném umění. ČČH roč. XXXVI, 1930, s. 403 - 406
WIECZOREK Alfried/HINZ Hanz-Martin (ed.):Střed Evropy okolo roku 1000 (katal. výst.), Praha 2002
ŽEMLIČKA Josef: Čechy v době knížecí (1034-1198), Praha 1997